

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๕ ตอนที่ ๑๔๑ – ๑๕๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๔๑

เพราะฉะนั้น ถ้าเข้าใจคำว่า เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ สติระลึกได้แม้ในขณะนี้ แม้ในขณะที่กำลังขบรณนต์ แม้ในขณะที่กำลังหลบหลีกอันตรายทุกอย่าง ขณะนี้เจริญสติอย่างไร เวลาขบรณนต์ก็เจริญอย่างนั้น แม้ขณะที่กำลังหลบหลีกอันตราย ก็ไม่ใช่ตัวตน เป็นนามธรรมเป็นรูปธรรมทั้งนั้น สติจะต้องระลึก รู้แก่นามธรรมในขณะนั้น แม้รูปธรรมในขณะนั้น ไม่ว่าจะกำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังมีโลกมูลจิต โทสมูลจิต กำลังมีสุขเวทนา ทุกขเวทนา ก็เป็นสิ่งที่ปกติที่สติระลึกได้ ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ

เวลาที่กำลังรับประทานอาหาร มีก้างไหม มีกระดูกไหม และมีการหลีกเลียงอันตรายที่เกิดจากการรับประทานสิ่งที่ทำให้เกิดโทษนั้น สภาพนามธรรมรูปธรรมในขณะนั้นสติระลึกได้ไหม มิฉะนั้นแล้วก็ต้องมีตัวมีตนแทนที่ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา แม้ขณะที่กำลังหลบหลีกอันตรายนั้น ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น

ใครที่ปล่อยชีวิตให้เป็นอันตราย นั้นไม่ใช่ผู้ที่เจริญสติ

เย็น ร้อน อ่อน แข็ง สี เสียง ซึ่งธรรมดาก็มีปรากฏ แต่ผู้ที่เจริญสติแทนที่จะเป็นโลกมูลจิต โทสมูลจิต โมหมูลจิต สติก็เกิดขึ้น ก็นกระแสของโลภะ โทสะ โมหะ เพราะระลึกลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ

นี่เป็นความต่างกันของปุถุชนกับพระโสดาบันบุคคล หรือเป็นความต่างกันของผู้ที่ไม่ได้เจริญสติกับผู้ที่ได้เจริญสติ ผู้ที่ไม่เจริญสติก็เดินไปพร้อม ๆ กับผู้ที่เจริญสติ ผู้ที่ไม่เจริญสติไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของนามรูป โลภะ โทสะ โมหะเต็ม ไม่เข้าใจว่า ขณะนั้นสติก็เกิดได้ ระลึกลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏได้ แต่ผู้ที่เข้าใจการเจริญสติปฏิฐานเดินไปด้วยกัน สติของผู้นั้นระลึกลักษณะของสิ่งที่กำลัง

ปรากฏ หลบหลีกอันตรายเหมือนกัน แต่รู้ลักษณะว่า ขณะนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรม

ดังนั้น ตลอดชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ของผู้ที่เป็นพระโสดาบันบุคคล ไม่มีความเห็นผิดว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล และก่อนที่จะบรรลुเป็นพระอริยบุคคล เป็นพระโสดาบันบุคคล การเจริญสติไม่ว่าจะทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจเป็นปกติ ไม่ใช่ว่าขณะที่หลบหลีกอันตรายเป็นตัวเป็นตน จึงจะหลบหลีกอันตรายได้ ถ้าโดยวิธีนี้จะไม่เป็นพระโสดาบันบุคคลได้เลย เพราะเหตุว่ายังรู้นามและรูปไม่ทั่ว แม้ในขณะที่หลบหลีกอันตรายก็ไม่รู้ว่าเป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น

ถ. อาจารย์กล่าวว่า มีผู้เป็นห่วงว่า การเจริญสตินี้จะคลาดเคลื่อนไป เพราะเหตุอะไรก็แล้วแต่ เพราะฉะนั้น จึงต้องมีการดูแลหรือควบคุมอยู่ ผมเองยังไม่เข้าใจว่า คลาดเคลื่อนนั้น คลาดเคลื่อนอย่างไร สำหรับผู้ที่ไม่เคยศึกษาปริยัติเลย ก็ต้องมีผู้คอยแนะนำ แต่ถ้าศึกษาปริยัติให้เข้าใจแล้ว เมื่อเจริญสติจำเป็นหรือที่จะต้องให้ผู้มาแนะนำ จะต้องเจริญอย่างนั้นหรืออย่างนี้ นั้นถูกนี้ผิด เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติไม่มีปัญญาที่จะตัดสินด้วยตนเองหรืออะไรที่ว่า จะคลาดเคลื่อนไป

ส. ท่านผู้ฟังที่เป็นห่วง คือ ห่วงการปฏิบัติของท่านว่า จะคลาดเคลื่อนจากเหตุผลที่ถูกต้อง แต่ไม่ใช่ว่าจะให้มีผู้มาควบคุมท่าน ท่านไม่ได้ต้องการให้มีใครมาควบคุม แต่ท่านเกรงว่า ถ้าท่านเข้าใจข้อปฏิบัติผิด การปฏิบัติของท่านก็จะคลาดเคลื่อน

เพราะฉะนั้น ความสำคัญอยู่ที่ความเข้าใจข้อปฏิบัติ พระธรรมของพระผู้มีพระภาคเพื่ออุปการะให้ผู้ฟังเกิดสัมมาทิฐิ ความเห็นถูก แล้วการปฏิบัติที่ถูกก็เกิดขึ้น เพราะมีความเห็นถูกในข้อปฏิบัตินั้นแล้ว แต่ไม่ใช่ว่าจะต้องมีบุคคลไปควบคุม แม้พระผู้มีพระภาคเอง หรือว่าพระอัครสาวก คือ ท่านพระสารีบุตร ท่านก็อนุเคราะห์พุทธบริษัทด้วยการแสดงธรรมให้ผู้นั้นเข้าใจ เมื่อเข้าใจแล้ว ความดำริ

การตรึกก็ถูก การกระทำก็ถูก ข้อประพฤติปฏิบัติก็ถูก เพราะเข้าใจถูกนั่นเอง เมื่อบุคคลใดมีความเห็น ความเข้าใจที่ถูกต้อง ผู้นั้นก็เจริญมรรคมรรค ๘ ได้ถูกต้อง

ถ. สติกับสติปัฏฐาน ต่างกันอย่างไร

สุ. สติเป็นโสภณธรรม เป็นสภาพที่ระลึกได้ ในขณะที่กำลังให้ทาน ก็มีสติที่ระลึกเป็นไปในทาน ในการให้ขณะนั้น ในขณะที่กำลังวิริตจากทุจริต ขณะนั้นสติก็เกิดขึ้นเป็นไปในศีล ดังนั้น สติที่เป็นไปในทาน คือ ในขณะที่กำลังให้ทาน สติที่เป็นไปในศีล คือ ในขณะที่เกิดขึ้นวิริตทุจริต หรือในขณะที่จิตใจไม่สงบ แล้วรู้ว่า สภาพของอกุศลจิตนั้นไม่ควรจะสะสมให้มากขึ้น เพราะฉะนั้น ก็ระลึกไปในการให้จิตสงบ ด้วยการระลึกถึงพระพุทธรูปบ้าง หรือว่าศึกษาธรรม พิจารณาธรรมให้จิตสงบบ้าง ในขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ก็เป็นสติที่ระลึกเป็นไปในความสงบ แต่ทั้งหมดนั้น ถ้าสติไม่เกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม และรูปธรรม ก็ไม่ใช่สติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังให้ทาน มีสติที่เป็นไปในทาน แล้วยังสามารถเจริญสติที่เป็นสติปัฏฐานได้ โดยที่สติระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ว่าจะเห็นอะไร ได้ยินอะไร ได้กลิ่นอะไร กำลังรู้สอะไร กำลังรู้สิ่ง ที่กระทบสัมผัส หรือว่ากำลังคิดนึก

ถ้าเห็นอุบัติเหตุ และไม่เคยฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานเลย ในขณะนั้นจิตใจจะเป็นอย่างไร ก็เป็นอกุศลจิตอย่างหนึ่งอย่างใด แต่ถ้าเข้าใจการเจริญสติปัฏฐาน เป็นผู้มีปกติเจริญสติ ขณะที่กำลังเห็นอสุภะ ชากศพ หรือว่า อุบัติเหตุ ในขณะนั้นมีเวทนา ความรู้สึกเกิดขึ้นแล้ว ปรากฏแล้ว เพราะฉะนั้น สติระลึกตรงลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล รู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพของความรู้สึกที่กำลังปรากฏเท่านั้น ในขณะนั้นก็เป็นสติปัฏฐานแล้ว

ตลอดทั้งวันก็มีเวทนา ความรู้สึกต่าง ๆ ในขณะที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้ส คิดนึกต่าง ๆ มีกาย มีรูปมีนามทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน สติเกิดขึ้นระลึกตรงลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ในขณะนั้นจึงจะ

เป็นสติปัฏฐาน ฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติทราบว่ ขณะใดสติปัฏฐานเกิดขึ้น และขณะใดที่หลงลืมสติ

ความเมตตาก็เป็นนามธรรมไม่ใช่ตัวตน ความกรุณาก็เป็นนามธรรมไม่ใช่ตัวตน ไม่ว่าจะเป็นธรรมฝ่ายดีก็ไม่ใช่ตัวตน ธรรมฝ่ายไม่ดีก็ไม่ใช่ตัวตน ผู้ที่จะรู้สภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนได้ คือ สติที่กำลังระลึกลักษณะที่กำลังเกิดปรากฏ แล้วปัญญารู้ชัดในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน เพราะเป็นแต่เพียงนามธรรม หรือเป็นแต่เพียงรูปธรรมเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ทุกวัน ๆ ถ้าเข้าใจการเจริญสติปัฏฐานแล้ว ก็มีโอกาที่จะสะสมการที่จะละคลายการยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน จนกระทั่งปัญญาสามารถเพิ่มขึ้น รู้ชัดจนกระทั่งถึงผล คือ การรู้แจ้งเป็นพระอรหันต์ได้ในวันหนึ่งแล้ว แต่ว่าเหตุจะสมควรแก่ผลเมื่อไร ซึ่งถ้าสะสมเจริญเหตุที่ถูกต้องแล้ว ใครก็กันผล คือ การรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมไม่ให้เกิดไม่ได้เลย ต้องเกิดแน่ ถ้าสติระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง ซึ่งเจริญสติได้เป็นปกติธรรมดา ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนทั้งสิ้น

แต่ที่เจริญไม่ได้เพราะอะไร ขอให้ผู้ที่เจริญไม่ได้คิดใคร่ครวญ แล้วกำจัดเครื่องกั้นที่ว่า ทำไมจึงเจริญสติปัฏฐานไม่ได้ เพราะมีความเห็นผิดในข้อประพจน์ปฏิบัติ เพราะมีความต้องการผลอย่างมากมาย ชักพาให้ไปสู่การไม่รู้ลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏในขณะนี้

มีผู้เจริญสติปัฏฐานหลายท่านกล่าวว่า แต่ก่อนนี้ท่านก็เคยเจริญสมาธิ มีความสงบมาก แต่พอท่านเจริญสติปัฏฐาน เวลาที่ฟังแนวทางเจริญสติปัฏฐาน แล้วก็เริ่มเจริญสติปัฏฐาน ท่านบอกว่า อายตัวเองเหลือเกิน เพราะว่าใครจะรู้จักใจตนเองดีเท่ากับผู้ที่เจริญสติย่อมไม่มี ตามธรรมดาทุกท่านก็มีโลภะ โทสะ โมหะในลักษณะที่ต่าง ๆ กัน สะสมกันมามากมาย แต่ท่านไม่ได้ระลึกรู้เลยว่า ตัวของท่านมีความน่ารังเกียจ เพราะเหตุว่าสติไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะสภาพธรรมในขณะที่กำลังเกิดขึ้นและปรากฏ แต่เวลาที่ท่านเจริญสติปัฏฐาน เป็นผู้ตรงต่อสภาพธรรมที่

กำลังปรากฏ ไม่มีอะไรมาปิดบัง ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานก็กล่าวว่า อายตัวเองมาก เพราะมีความไม่ดีมากมายหลายอย่างเหลือเกิน ถึงแม้ว่าบุคคลอื่นจะรู้ไม่ได้ แต่ตัวเองรู้ได้

ถ้าใครจะกล่าวว่า รู้จักท่านผู้ใดผู้หนึ่งดี ก็ไม่จริงเท่ากับบุคคลผู้นั้นเองที่กำลังเจริญสติจึงจะสามารถทราบ ว่าจิตใจของท่านน่าอายสักเท่าไรขณะที่เป็นไปในอกุศลธรรม เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานต้องเป็นผู้ตรง ไม่ว่าท่านจะอยู่ในเพศใด ถ้าท่านมีศรัทธาที่จะละอาคารบ้านเรือนเป็นเพศบรรพชิต ท่านจะต้องตรงต่อศรัทธาที่มั่นคงของท่านที่สละละการครองเรือนจริง ๆ หรือว่าการประพฤติอย่างสมาวาสจริง ๆ แล้วก็เจริญสติปัฏฐาน ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ขัดเกลารด้วยธรรมวินัย จึงจะสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ต้องเป็นผู้ตรง สมาวาสที่ยังไม่ละอาคารบ้านเรือน ก็ต้องตรงต่อสภาพธรรมที่กำลังเกิดขึ้น แม้ว่าจะน่าอายแต่สติก็ระลึกว่า เป็นนามธรรมที่เกิดขึ้นเพราะสะสมมาตามเหตุปัจจัยแล้วก็ดับไป

นี่เป็นหนทางเดียวที่จะละอกุศลต่าง ๆ ที่ท่านสะสมมาให้ลดคลายและบรรเทาไปได้ เพราะมีหลายท่านได้มาแล้วให้ฟังว่า ในอดีตท่านเคยเป็นผู้ที่ถือตัวจัด โทสะกล้า ทั้งกิริยา ทั้งวาจา ทุกอย่างหมด ท่านเจริญสมาธิสามารถที่จะเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน แต่ท่านกล่าวว่า ถ้าท่านยังขี้ติด หรือว่ามีมานะ มีความทะนงตนในสภาพของจิตที่สงบ สามารถที่จะรู้แจ้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ ท่านก็ไม่มีโอกาสที่จะรู้แล้วละการที่ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตนได้ เพราะเหตุว่าในขณะนั้นเป็นตัวตน เป็นความพอใจ เป็นความต้องการ เป็นการติดในสภาพธรรมที่ท่านมีสมาธิดี

เพราะฉะนั้น เรื่องของการติดมีมากมายเหลือเกิน มีตั้งแต่อายหาบ ๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ไปจนถึงกระทั่งอารมณ์ที่ละเอียด ดังนั้น หนทางเดียวที่จะละได้ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะน่าติดสักแค่ไหนก็ตาม คือ สติระลึกในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ สิ่งนั้นก็ดับ สติก็ดับ เพราะฉะนั้นปรารภสติ สติเกิดอีก ระลึกอีก รู้ลักษณะของนามรูปทางตา หู จมูก ลิ้น กาย

ใจไปเรื่อย ๆ ทีละเล็กทีละน้อยจนกว่าปัญญาจะรู้ชัด แล้วก็จะได้จริง ๆ เป็นสมุจเฉท เพราะว่าการเจริญปัญญาแล้วต้องละ ไม่ใช่ต้องติด

ตัวอย่างการเป็นผู้ตรงต่อสภาพธรรมในการเจริญมรรคมีองค์ ๘ ไม่ว่าท่านจะอยู่ในเพศใด ใน **มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ อลคัณฑุปมสูตร** เป็นเรื่องของท่านอริยอุสสุภิกขุซึ่งมีความเห็นผิดว่า ธรรมที่เป็นอันตรายิกธรรม เป็นธรรมซึ่งทำอันตรายแก่สรวรรคและนิพพาน ๕ ประการนั้น ไม่เป็นธรรมที่ทำอันตรายได้จริง

สำหรับอันตรายิกธรรม ๕ คือ

ธรรมประการที่ ๑ คือ กรรม ได้แก่ อนันตริยกรรม ๕ และภิกขุณีทุสกกรรม คือ การประทุษร้ายภิกขุณี

ธรรมประการที่ ๒ คือ กิเลส ได้แก่ นยตมิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิดที่ดิ่ง)

ธรรมประการที่ ๓ คือ การปฏิสนธิ ได้แก่ การเกิดของพวกบัณฑิตกะ สัตว์เดรัจฉาน และอุภโตพยัญชนกะ

ธรรมประการที่ ๔ อริยุปวาตะ คือ การกล่าวร้ายพระอริยะ

ธรรมประการที่ ๕ อาณาวีตีกมมะ คือ อาบัติที่ภิกษุแก่งต้องทั้ง ๗ กอง ตราบใดที่ยังปฏิญาณว่าเป็นภิกษุ หรือยังไม่ออกจากอาบัติ หรือยังไม่แสดง ก็ย่อมเป็นเครื่องกั้นทำอันตรายแก่สรวรรคและนิพพาน เมื่อยอมรับแล้ว ก็หาทำอันตรายไม่

นี่เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ถึงธรรมที่เป็นอันตราย ๕ ประการ แต่ว่าอริยอุสสุภิกขุมีความเห็นผิดว่า ไม่สามารถทำอันตรายแก่ผู้ที่สั่งเสียได้จริง

ข้อความใน **อรรถกถาปปัญจสูทนี** มีว่า

ภิกษุรูปนี้ คือ ท่านพระอริยอุสสุภิกขุนี้เป็นพหูสูตร เป็นธรรมกถึก รู้อันตรายิกธรรมที่เหลือ แต่เพราะไม่ฉลาดในวินัย จึงไม่รู้อันตรายิกธรรม คือ การกล่าวล่วงพระปัญญาติ ดังนั้นเธอไปในที่ลับ จึงคิดอย่างนี้ว่า

บุคคลผู้ครองเรือนเหล่านี้ บริโภคกามคุณ ๕ อยู่ เป็นโสดาบันก็มี เป็นสกทาคามีก็มี เป็นอนาคามีก็มี ถึงพวกภิกษุเห็นรูปที่จักจะพึงเห็นได้อันน่าชอบ

ใจ ถูกต้องโง่รู้พพะที่จะพึงรู้ได้ด้วยกาย ใช้สอยเครื่องปูลาด นุ่งห่มอันอ่อนนุ่ม
ทั้งหมดนั้น ก็ย่อมควร เหตุไรเล่า รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ของพวกหญิง
เท่านั้นจะไม่ควร แม้รูปเป็นต้นนั้น ก็ย่อมควร เธอ (คือ ท่านอริยอุปัชฌาย์) ครั้น
เทียบเคียงรส ด้วยรสอย่างนี้แล้ว จึงทำการบริโภคอันมีฉันทราคะ และการ
บริโภคอันปราศจากฉันทราคะ ให้เป็นอันเดียวกัน

คือ ท่านคิดว่า เมื่อคุณุสสัทธิประพจน์ปฏิบัติแล้วบรรลุเป็นพระโสดาบันได้
เป็นพระสกทาคามีได้ เป็นพระอนาคามีได้ เพราะฉะนั้น แม้บรรพชิตก็ย่อมจะเสพ
ได้ ความคิดผิดของท่าน ความดำริผิดของท่านที่ไม่ทราบฐานะความเป็นจริงของ
ความต่างกันระหว่างบรรพชิตกับฆราวาส ซึ่งเป็นเพศที่ต่างกันมากในการที่สละละ
อาคารบ้านเรือนด้วยศรัทธาที่มั่นคง ที่จะประพจน์มรรคพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์
สิ้นเชิง

ความดำริของท่านที่ผิดไปเช่นนี้ เหมือนกันกับเอาเส้นด้ายอันละเอียดไป
เปรียบกับเปลือกปออันหยาบ เธอมาทำ คือ เปรียบให้เป็นอันเดียวกัน เหมือนกับ
เอาเขาสุนัขเข้าไปเปรียบกับเมล็ดพันธุ์ผักกาด อันทิฏฐิอันชั่วช้าให้เกิดขึ้นว่า ปฐม
ปาราชิกที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติแล้วด้วยความอุตสาหะอันใหญ่ รวากะว่า
กัณหมาสมฺมุตฺตโร ยังจะมีอยู่หรือ โทษในข้อนี้ไม่มี ซึ่งความดำริเช่นนี้ขัดแย้งกับ
พระสัพพัญญุตญาณ ปฏิเสธเวสาร์ชญาณ ใส่เลี่ยนหนามเป็นต้นเข้าไปใน
อริยมรรค ให้การประทุษร้ายในอาณาจักรของพระผู้มีพระภาคว่า โทษในความ
ประพจน์อย่างฆราวาส คือ การประพจน์ของคนคู้ในเมถุนธรรมนั้นไม่มี ด้วยเหตุ
นั้น ภิกษุ นั้น คือ อริยอุปัชฌาย์ จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า

เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว และเห็นว่าธรรมที่พระผู้มี
พระภาคตรัสแล้วว่าเป็นธรรมกระทำซึ่งอันตราย ธรรมเหล่านั้นไม่สามารถทำ
อันตรายแก่ผู้ส้องเสพได้จริง

นี่เป็นความละเอียดของสราคจิต หรือโลภมูลจิต ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การที่
ปุถุชนไม่ว่าจะเป็นฆราวาสหรือบรรพชิตจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่

รู้จักตัวเองตามความเป็นจริง แล้วประพฤติตามเพศตามความเป็นจริงที่ถูกต้องด้วย ถ้าบรรพชิตที่สละอาคารบ้านเรือนไปแล้วจะประพฤติอย่างฆราวาส จะไม่มีโอกาสที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้เลย เพราะเหตุว่าไม่ใช่ตัวจริง ๆ เป็นการหลอกหลวง ไม่ได้ตรงต่อความคิดที่จะสละอาคารบ้านเรือน ซึ่งเป็นเพศที่ขัดเกลากอย่างยิ่ง แต่จะมาเปรียบเทียบกับเพศฆราวาส ซึ่งเทียบกับบรรพชิตไม่ได้เลย เหมือนกับการเอาด้ายที่ละเอียดมาเปรียบกับเปลือกปอ เอาเขาสิเนรุมาเปรียบกับเมล็ดพันธุ์ผักกาด

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ยังเป็นฆราวาสอยู่ เจริญสติปัฏฐาน อริยมรรคมีองค์ ๘ ในเพศของฆราวาสก็ต้องตรงต่อสภาพธรรมที่เกิดขึ้นกับท่านตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นโลภะเท่าไร โทสะเท่าไร ทางกาย ทางวาจาเป็นอย่างใด ก็เป็นปกติที่ได้สะสมมา

การที่จะละการยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตนได้ มีทางเดียวเท่านั้น คือ สติระลึกถึงสภาพธรรมที่กำลังเกิดปรากฏ เป็นนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้นตามความเป็นจริงของท่าน

๑๔๒

ดังนั้น การเจริญสติปัฏฐานนี้จะเอื้อมมาก ข้อความในอรรถกถามีว่า ที่
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร โมฆะบุรุษ ท่านรู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงแล้วอย่างนี้แก่ใคร แก่กษัตริย์
หรือพราหมณ์ แพศย์หรือศูทร คฤหัสถ์หรือบรรพชิต เทวดาหรือมนุษย์

นี่เป็นข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านอริยสุภิกขุ

เมื่อรับสั่งให้ท่านอริยสุภิกขุมาหาแล้วได้สอบถามว่า ที่ท่านอริยสุภิกขุกล่าว
ว่า รู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วนั้น ธรรมที่อริยสุภิกขุกล่าวนั้น
พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแก่ใคร แก่กษัตริย์หรือพราหมณ์ แพศย์หรือศูทร
คฤหัสถ์หรือบรรพชิต เทวดาหรือมนุษย์

ข้อความใน **อรรถกถา** มีว่า

ได้ยินว่า พระอริยสุระคิดว่า พระผู้มีพระภาคตรัสแก่เราว่าโมฆะบุรุษ เพียง
คำกล่าวที่ว่าโมฆะบุรุษ อุปนิสัยแห่งมรรคและผลจะไม่มีก็หาไม่ได้ เพราะว่าพระผู้-
มีพระภาคก็ทรงโอวาทพระอุปเสนวังคันตบุตรด้วยวาตะว่าโมฆะบุรุษว่า ดูกร
โมฆะบุรุษ คนใจเลว ท่านเวียนมาเพื่อเป็นผู้มักมาก เลวนัก ต่อมา พระเถระ
พากเพียรพยายาม ก็ได้ทำให้แจ้งซึ่งอภิญญา ๖ แม้เรา (คือ อริยสุภิกขุ) ก็ถือเอา
ความเพียรถึงปานนั้น จักยังมรรคผลให้เกิด

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเมื่อจะทรงแสดงว่า ท่านอริยสุระนั้นเป็นผู้ไม่ออก
เลยเสียแล้ว เปรียบเหมือนใบไม้เหลืองที่หล่นจากขั้วฉะนั้น จึงทรงเริ่มเทศนา

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอสำคัญว่าอย่างไร พระอริยสุระนี้มีความเห็น
อย่างนี้ ขัดกันกับสัพพัญญุตญาณ ห้ามเวสาร์ชชญาณ ให้การประหารใน
อาณาจักรของตถาคต จะเป็นผู้มีไฉนในธรรมวินัยนี้บ้างหรือหนอ ประกายไฟ

แม้ประมาณเท่าแสงหิ่งห้อย ยังมีอยู่ในกองไฟใหญ่ แม้ที่ดับแล้วซึ่งกองไฟใหญ่ จะพื้อมีอีกได้ เพราะอาศัยประกายไฟอันเล็กใดเล่า ฉนฺได ไอรุ่น คือ ญาณ แม้มีประมาณนิดหน่อยของอริยฐานะนี้ จะมีอยู่ฉนนั่นหรือหนอแล ซึ่งผู้ที่อาศัยไอรุ่น คือ ญาณนั้นแล้ว พยายามอยู่ ก็พื้อมรรคผลให้เกิดขึ้น

ภิกษุทั้งหลายเมื่อจะปฏิเสศความที่ไอรุ่น คือ ญาณ อันสามารถเป็นปัจจัย แห่งมรรคผลมีอยู่ จึงกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ไอรุ่น คือ ญาณเห็นปานนั้นของอริยสุภิกษุ ผู้มีความเห็นอย่างนี้ จักมีแต่ที่ไหน

ทรงใช้คำว่า ไอรุ่น หมายความว่า ถึงกองไฟใหญ่ ถ้าทราบใดที่ถึงแม้ว่าจะไม่มีแสงไฟ แต่ยังมีประกายไฟที่เหลืออยู่ กองไฟใหญ่นั้นก็ย่อมจะลุกโชติช่วงขึ้นอีกครั้งหนึ่งได้ ด้วยอาศัยไอรุ่นของประกายไฟนั้น แต่ว่าอริยสุภิกษุซึ่งมีความเห็นผิดอย่างนี้ จะยังคงมีแม้ไอรุ่น คือ ญาณที่จะให้อริยมรรคเกิดขึ้นได้ใหม่ ซึ่งภิกษุทั้งหลายก็กราบทูลว่า ไม่ได้ และไม่มี

ในเรื่องของญาณที่ทำให้รู้แจ้งทรงเปรียบว่า เหมือนกับไอรุ่นในธรรมวินัย

เพราะฉะนั้น ทุกท่านพอจะสำรวจได้ใหม่ว่า ท่านมีไอรุ่นในธรรมวินัยที่แม้ประมาณเท่าแสงหิ่งห้อย ก็ย่อมทำให้กองไฟใหญ่พื้อมีได้ อีก ถ้ามีไอรุ่นของญาณ คือ ปัญญาที่รู้ถูกต้องในข้อประพฤติปฏิบัติ แต่ถ้าข้อประพฤติปฏิบัติคลาดเคลื่อนผิดไป หมดยไอรุ่น ไม่มีเหตุที่จะให้เกิดผล คือ อริยมรรค อริยผลได้เลย

ขอกล่าวสรุปถึงสราคจิตซึ่งมีเป็นประจำ แต่ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐาน ไม่มีโอกาสที่จะรู้ลักษณะของสราคจิตเลย เพราะโดยมากเวลาที่เกิดโทสมูลจิต ความไม่แช่มชื่นของใจ ก็อาจจะระลึกได้ รู้ว่าเป็นลักษณะที่หยาบกระด้าง ชัดเคือง เป็นทุกข์ ไม่แช่มชื่น แต่โลภมูลจิตเกิดเป็นประจำตลอดเวลา ไม่มีโอกาสจะรู้เลยว่า โลภมูลจิตอยู่กับท่านจนชินจนกระทั่งไม่รู้เลยว่า มี เพราะความละเอียดลึกซึ้งของ โลกะนี่เองจึงทำให้ไม่รู้ว่ามีวันหนึ่ง ๆ นั้น พอพูนสมุทยสัจจที่ทำให้วนเวียนอยู่ในวัฏฏะมากเท่าไร

ลักษณะของโลกเจตสิก ใน **วิสุทธิมรรค** มีข้อความว่า

อารมณ์คณหณลกขณ มีความยึดอารมณ์เป็นลักษณะ

อภิสงฺครโส มีความติดข้อง คือ ความแนบแน่น ตรึงให้ติดในอารมณ์นั้น
เป็นรสะ คือ เป็นกิจ

อปริจาคปจฺจุปฏฺฐาโน มีการไม่ปริจาค คือ ไม่สละ เป็นปัจจุปฏฺฐาโน

สโยชนียธมฺเมสุ อสฺสาททสฺสนปฏฺฐาโน มีการเห็น หรือดูแต่สิ่งที่พอใจ
ในสังโยชนียธรรม เป็นปฏฺฐาโน

สำหรับความยินดีพอใจ คือ โลกเจตสิกที่ทรงแสดงไว้ คือ คำว่า ตัณหา
นั้นก็มีความหมายเดียวกับโลกะนั้นเอง

ตัณหา ๖ คือ โลภะ ๖ ได้แก่ โลภะที่เป็นไปในรูป สิ่งที่เห็นทางตา สัททะ
คือ เสียงที่รู้ได้ทางหู คันธะ คือ กลิ่นที่รู้ได้ทางจมูก รสะ คือ รสที่รู้ได้ทางลิ้น
โณภูฐัพพะ คือ สัมผัสที่รู้ได้ทางกาย ทางใจ คือ ธรรมตัณหา (ธรรมารมณ์) มีความ
ยินดีต้องการในธรรม เป็นต้นว่าในสุขเวทนา ในขณะที่ต้องการสุขเวทนา อะไรเป็น
ธรรมชาติที่ต้องการในขณะนั้น ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ บุคคล เมื่อมีความต้องการ
เกิดขึ้น ก็เป็นสภาพของจริงชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้น มีลักษณะที่ทำให้ต้องการ พพอใจใน
อารมณ์นั้น

ตัณหา ๓ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา

ที่ทรงแสดงโดยละเอียดเป็นเพราะเหตุว่า สภาพธรรมเหล่านี้มีจริง แล้วก็
เกิดกับแต่ละบุคคลตามการสะสมด้วย

คำว่า กาม หมายถึงความถึงรูป เสียง กลิ่น รส โณภูฐัพพะ

ที่เกิดในกามภูมินั้นเป็นเพราะว่า มีความยินดี มีความติดข้องในรูป เสียง
กลิ่น รส โณภูฐัพพะ เมื่อมีความยินดี มีความติดข้องในรูป เสียง กลิ่น รส
โณภูฐัพพะ จึงยังไม่พ้นไปจากรูป เสียง กลิ่น รส โณภูฐัพพะได้ เพราะฉะนั้น ไม่
ว่าจะเกิดอีกสักกี่ครั้งก็ตาม ก็จะต้องเกิดในภูมิที่เต็มบริบูรณ์พร้อมไปด้วยรูป
เสียง กลิ่น รส โณภูฐัพพะ และถ้าความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส

โณฐัพพะยังไม่หมด ก็ยังจะต้องพอกพูนความพอใจยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณฐัพพะ ต่อไปนั่นเอง

นั่นสำหรับผู้มี กามตัณหา แต่ตัณหาที่ไม่ได้มีเพียงแค่นี้ ไม่ได้มีความพอใจอยู่เพียงในรูป เสียง กลิ่น รส โณฐัพพะ แต่ยังมีความยินดีพอใจที่เป็นภวตัณหา คือ มีความพอใจในภพ ในชาติ ในขั้นนี้ ในการเห็น ในการได้ยิน ในการมีชีวิตดำรงอยู่ ส่วน วิภวตัณหา ได้แก่ ความยินดีที่เป็นไปกับความเห็นผิดที่เป็นอุจเฉททิฏฐิ คือเห็นว่า สภาพธรรมนั้นดับสูญไป ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัยทำให้เกิดขึ้น

วิภังคปกรณ์ ธาตุวิภังค์ มีข้อความที่กล่าวถึงตัณหาที่เป็นกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ว่า

กามตัณหานั้น ได้แก่ ตัณหาในกามธาตุ กามธาตุก็ได้แก่ กามทั้งหลาย รวมทั้งกามาวจรจิตและเจตสิกด้วย

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าจะมีความพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โณฐัพพะที่เป็นอารมณ์ แม้จิตที่รู้รูป เสียง กลิ่น รส โณฐัพพะ อรรถารมณ์นั้น ก็ยังเป็นที่พอใจ อยากจะให้เห็นอีก ได้ยินอีก ได้กลิ่นอีก ได้สุขเวทนาอีก เหล่านี้เป็นต้น

สำหรับ ภวตัณหา นั้นมีความหมาย ๒ อย่าง คือ

๑. ตัณหาในรูปธาตุและอรูปธาตุ

๒. ตัณหาที่เกิดร่วมกับภวทิฏฐิ ซึ่งได้แก่ สัสสตทิฏฐิ

ภวตัณหา คือ ความยินดีพอใจที่ไม่ได้เป็นไปในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณฐัพพะ อย่างท่านที่เจริญฌานเพราะเห็นโทษของรูป เสียง กลิ่น รส โณฐัพพะว่าเป็นสิ่งที่เล็กน้อย ให้ความสุขได้ไม่นาน

รูปก็ทำให้พอใจได้เพียงชั่วขณะที่เห็น เสียงก็ทำให้พอใจได้เพียงชั่วขณะที่ได้ยิน เล็กน้อยเหลือเกิน ปรากฏเพียงนิดเดียวแล้วก็ดับไป ทำให้จิตใจเหวหวนอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่ความสุขแท้จริง เพราะฉะนั้น เมื่อท่านเหล่านั้นเห็นโทษของการติดข้องในรูป เสียง กลิ่น รส โณฐัพพะที่จะทำให้เหวหวนอยู่เรื่อย ๆ ท่านก็เจริญ

ความสงบจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ จนกระทั่งถึงขั้นอัปนาสมาธิ เป็นรูป ฌานจิต และอรุปฌานจิต

ความยินดีพอใจไม่อยู่ที่หนึ่งก็ไปสู่อีกที่หนึ่ง เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะไม่ ยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ก็ยังเป็นภวตัณหา มีความชอบ มีความติด มีความพอใจในความสงบที่เป็นรูปฌานและอรุปฌาน นั้นเอง

ในอดีตชาติ ในวัฏฏะ มีท่านผู้ใดทราบบ้างว่า ท่านเคยติดในรูปฌานและ อรูปฌานบ้างหรือเปล่า แต่ขอให้ทราบว่า ในภพนี้ชาตินี้เวลาที่ท่านยังไม่ได้ถึงรูป ฌาน อรูปฌาน ท่านมีความต้องการความสงบบ้างไหม เป็นสิ่งที่เทียบเคียงได้ แม้แต่ในการประพฤติการปฏิบัติของท่าน อย่างท่านที่จะเจริญสติปัฏฐาน แต่บาง ท่านอาจจะไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้น แทนที่จะเจริญปัญญาให้สติระลึกรู้ลักษณะของ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ท่านกลับต้องการความสงบเสียก่อน ก็แสดงให้เห็นถึง กำลังความเหนียวแน่นของตัณหา

สำหรับ วิภวตัณหา นั้น ได้แก่ ตัณหาที่เกิดร่วมกับอุจเฉททิฏฐินั่นเอง ใน **ขุททกวิภังค์ คัมภีร์วิภังคปกรณ์** มีข้อความของตัณหาอีกหลายนัย เช่น

กามตัณหา ได้แก่ ความยินดีในกามธาตุ ได้แก่ ความยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รวมทั้งกามาวจรจิต เจตสิกด้วย

รูปตัณหา ได้แก่ ความยินดีในรูปธาตุ ได้แก่ รูปาวจรธรรม

อรุพตัณหา ได้แก่ ความยินดีในอรุพธาตุ ได้แก่ อรุพาวจรธรรม

อีกนัยหนึ่ง

รูปตัณหา คือ ความยินดีในรูปธาตุ

อรุพตัณหา คือ ความยินดีในอรุพธาตุ

สำหรับนิโรธตัณหานั้น เป็นอีกพยัญชนะหนึ่งของความยินดีที่เป็นโลกมุล จิตที่เกิดร่วมกับอุจเฉททิฏฐิ

เพราะฉะนั้น เวลาที่ได้ยินได้ฟังคำว่า นิโรธตัณหา มีความหมายเดียว คือ หมายความว่าถึงโลกมุลจิตที่เกิดร่วมกับอุจเฉททิฏฐิ ที่เป็นไปกับความเห็นผิดว่า ดับสูญ ไม่มีปัจจัยให้เกิดขึ้น

ที่กล่าวถึงเรื่องของโลกเจตสิก หรือสราคจิตมาก เป็นเพราะเหตุว่าท่านที่ได้ฟังเรื่องของอริยสังขธรรมบ่อย ๆ ว่า อริยสังขธรรมมี ๔ คือ ทุกขอริยสังขจะ ๑ ทุกขสมุทยสังขจะ ๑ ทุกขนิโรธ ๑ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ๑ สภาพที่เป็นทุกข์ คือสภาพที่เกิดแล้วก็ดับ แต่ไม่ใช่หมายความว่าให้ท่านไปทุกข์ ๆ โศก ๆ ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปฝัน หรือไปแสวงเปลี่ยนแปลงจากตัวจริง ๆ ของท่าน นี่เป็นทุกขอริยสังขจะ

แต่สำหรับสมุทยสังขจะ คือ โลภะ ที่ละเอียดยากและเหนียวแน่น เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ดังนั้น หนทางเดียวที่จะละได้ คือ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันที ไม่ว่าในขณะนั้นจะเป็นความยินดีพอใจ เป็นสราคจิตเกิดขึ้น สติระลึกรู้ลักษณะสภาพของความยินดีพอใจทันทีว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ไปบังคับ ไปเปลี่ยนแปลงตัวของท่านให้เป็นอย่างบุคคลหนึ่ง

บางท่านอาจจะคิดว่า การเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ ดูเหมือนท่านไม่ได้ละอะไรเลย ท่านเคยมีความยินดีพอใจเป็นอริยาคัยของท่านที่สะสมมา บางท่านก็ทางตา บางท่านก็ทางหู เป็นตัวของท่านจริง ๆ แต่ว่าสติระลึกรู้สภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริงที่ละเล็กทีละน้อย ๆ และก็ละความไม่รู้ไปที่ละเล็กทีละน้อย

สำหรับการเจริญสติปัฏฐานที่ท่านจะละคลายการยึดถือสภาพนามธรรม และรูปธรรมที่เกิดกับตัวท่านจริง ๆ ที่เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ขอกล่าวถึง **มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ธรรมเจติยสูตร** ที่พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสธรรมเจติย์ คือ พระวาจาเคารพธรรม มีข้อความว่า

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของพวกเจ้าศากยะ อันมีชื่อว่า เมทพุปะ ในแคว้นสักกะ ก็ในสมัยนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไปถึง

นครกนิคม ด้วยพระราชกรณียะบางอย่าง พระองค์รับสั่งให้ที่มการายนเสนาบดี
จัดเตรียมพระราชยาน เพื่อจะเสด็จไปทอดพระเนตรภูมิภาคอันดีในพื้นที่อุทยาน

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินด้วยยานพระที่นั่งจนสุดภูมิประเทศที่ยานพระที่นั่ง
จะไปได้ จึงเสด็จลง ทรงพระดำเนินเข้าไปยังสวน เสด็จพระราชดำเนินเที่ยวไป ๆ
มา ๆ เป็นการพักผ่อน ได้ทอดพระเนตรเห็นต้นไม้ล้วนน่าดู ชวนให้เกิดความผ่อง
ใส เบิกบานใจ ปราศจากเสียงอื้ออึง ปราศจากคนสัญจรไปมา ควรแก่การงานอัน
จะพึงทำในที่ลับของมนุษย์ สมควรเป็นที่อยู่ของผู้ต้องการความสงบ ครั้นแล้วทรง
เกิดพระปิติ ประทับนั่งพระผู้มีพระภาคว่า สวนอันรื่นรมย์นั้นเหมื่อนดังว่าเป็นที่ ๆ
พระองค์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระเจ้าปเสนทิโกศลรับสั่งถามที่มการายน
เสนาบดีว่า ขณะนี้พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่ไหน

ที่มการายนเสนาบดีก็กราบทูลว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของ
พวกเจ้าศากยะอันมีชื่อว่า เมทพุปะ

พระเจ้าปเสนทิโกศลรับสั่งถามว่า เมทพุปะนิคมอยู่ไกลจากนิคมนครกะ
เทวไร

ที่มการายนเสนาบดีก็กราบทูลว่า ไม่ไกลนัก ระยะทาง ๓ โยชน์ และอาจ
เสด็จถึงได้โดยไม่ถึงวัน

พระเจ้าปเสนทิโกศล รับสั่งให้ที่มการายนเสนาบดีจัดเตรียมยานพระที่นั่ง
แล้วเสด็จจากนครกนิคมไปยังเมทพุปะนิคม ถึงนิคมนั้นโดยไม่ถึงวัน แล้วเสด็จเข้า
ไปในสวน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ พระวิหารในสวนนั้น พระเจ้าปเสนทิ-
โกศลทรงชบพระเศียรลงแทบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาค ทรงจูบพระยุคล
บาทของพระผู้มีพระภาคด้วยพระโอษฐ์ ทรงนวดพระยุคลบาทด้วยพระหัตถ์ และ
ทรงประกาศพระนามว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันคือพระเจ้าปเสนทิโกศล ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ หม่อมฉันคือพระเจ้าปเสนทิโกศล

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร มหาบพิตร มหาบพิตรทรงเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงทรงกระทำ
การเคารพนอบน้อมเป็นอย่างยิ่งเห็นปานนี้ ในสรีระนี้ ทรงแสดงอาการฉันทมิตร

พระเจ้าปเสนทิโกศลก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคมีข้อความว่า

พระองค์ทรงมีความเลื่อมใสในธรรม ในพระผู้มีพระภาคว่า พระผู้มีพระ-
ภาคทรงตรัสรู้เองโดยชอบ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว พระสงฆ์สาวก
ของพระผู้มีพระภาคปฏิบัติดีแล้ว

และพระเจ้าปเสนทิโกศลก็ได้กราบทูลต่อไป ซึ่งมีข้อความว่า

สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ประพฤติพรหมจรรย์มีกำหนดที่สุด (คือ การ
ประพฤติพรหมจรรย์ของสมณพราหมณ์พวกหนึ่งนั้นมีกำหนดเวลา) คือ กำหนด
ที่สุด ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง ๔๐ ปีบ้าง แล้วต่อมาก็อาบน้ำ ดำเกิ้ล้า
ลูบไล้อย่างดี แต่งผมและหนวด บำเรอตนให้เอิบอิมพรั่งพร้อมไปด้วยเบญจกาม
คุณ แต่ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธีบริบูรณ์ มีชีวิต
เป็นที่สุดจนตลอดชีวิต

อนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลมิได้ทรงเห็นพรหมจรรย์อันบริสุทธีบริบูรณ์
อย่างนี้ นอกจากธรรมวินัยนี้

๑๔๓

ข้อความต่อไป พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง หม่อมฉันเดินเที่ยวไปตามอาราม
ทุกอาราม ตามอุทยานทุกอุทยานอยู่เนื่อง ๆ ในที่นั้น ๆ หม่อมฉันได้เห็นสมณ
พราหมณ์พวกหนึ่ง ชูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ผ่องใส ผอมเหลือง ตาม
ตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูเหมือนว่าจะไม่ตั้งใจแลดูคน หม่อมฉันนั้นได้เกิด
ความคิดว่า ท่านเหล่านั้นคงไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์เป็นแน่ หรือว่าท่าน
เหล่านั้นมีบาปกรรมอะไรที่ทำแล้วปกปิดไว้ ท่านเหล่านั้นจึงชูบผอม เศร้าหมอง
มีผิวพรรณไม่ผ่องใส ผอมเหลือง ตามตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูเหมือนว่าไม่
ตั้งใจแลดูคน หม่อมฉันเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น แล้วถามว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เหตุไรหนอท่านทั้งหลายจึงชูบผอม เศร้าหมอง
มีผิวพรรณไม่ผ่องใส ผอมเหลือง ตามตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูเหมือนว่าไม่
ตั้งใจแลดูคน

สมณพราหมณ์เหล่านั้นได้ตอบอย่างนี้ว่า

ดูกร มหาบพิตร อาตมาภาพทั้งหลายเป็นโรคพันธุกรรม

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่หม่อมฉันได้เห็นภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ร่า
เริงยิ่งนัก มีใจชื่นบาน มีรูปอันน่ายินดี มีอินทรีย์เอิบอิ่ม มีความชวนชวายน้อย
มีขนอันตก เลี้ยงชีพด้วยของที่ผู้อื่นให้ มีใจดั่งมฤคอยู่

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้มีความคิดว่า ท่านเหล่านั้นคงจะรู้คุณ
วิเศษยิ่งขึ้นไปกว่าเดิมในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเป็นแน่ ท่านเหล่านั้นจึง
ร่าเริงยิ่งนัก มีใจชื่นบาน มีรูปอันน่ายินดี มีอินทรีย์เอิบอิ่ม มีความชวนชวายน้อย
มีขนอันตก เลี้ยงชีพด้วยของที่ผู้อื่นให้ มีใจดั่งมฤคอยู่

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้อนี้ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรม ในพระผู้มีพระภาคของหม่อมฉัน

นี่เป็นข้อความที่พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลพระผู้มีพระภาค เพราะเหตุว่าข้อประพจน์ปฏิบัติที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นที่แสวงหากันมาตั้งแต่อดีต แต่ถ้ามัวศึกษาธรรมอันละเอียดลึกซึ้งและสุขุมแล้ว ก็ไม่มีผู้ใดสามารถประพจน์ถูกต้องที่จะให้ปัญญารู้ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ ที่พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จพระราชดำเนินไปตามอุทยานต่าง ๆ อารามต่าง ๆ นั้น ก็ได้เห็นบุคคลที่มีข้อประพจน์ปฏิบัติต่าง ๆ กัน เช่น บุคคลที่ซุบผอมตามเนื้อตามตัวมีเส้นเอ็นสะพรั่งแล้วก็หน้าตาซุบซิด ผิวพรรณไม่ผ่องใส ดูเหมือนว่าจะไม่ตั้งใจแลดูคน

นี่เป็นข้อประพจน์ปฏิบัติอย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลเห็น ก็แปลกใจว่า ท่านเหล่านี้คงเศร้าโศก มีความในใจ ไม่ยินดีประพจน์ปฏิบัติพรหมจรรย์เป็นแน่ หน้าตาจึงได้เป็นทุกข์เศร้าโศกซุบผอมอย่างนี้ และเมื่อได้ถามว่า เพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น สมณพราหมณ์เหล่านั้นก็ตอบว่า ท่านเป็นโรคพันธุกรรม

ปัญจสุทนี อรรถกถา มัชฌิมนิคาย มัชฌิมปัณณาสก์ ธรรมเจดีย์
สูตร มีข้อความอธิบายเรื่องโรคพันธุกรรมว่า

พันธุโรโค คือ กุลโรโค

อาจารย์บางท่านกล่าวว่า ผู้ที่เกิดแล้วในตระกูลของพวกเราเป็นอย่างนี้

หมายความว่า ถ้าปฏิบัติในสายเดียวกัน ก็จะมีลักษณะของโรคนี้เหมือนกัน ซึ่งเป็นโรคประจำลัทธิ ถ้าไปสู่อะไรที่ใด หรืออารามหนึ่งอารามใด หรือสถานที่หนึ่งที่ใด แล้วก็ปฏิบัติเหมือนกันไปหมด ผิดปกติหรือว่าเป็นปกติจริง ๆ ของท่านทุกวัน ๆ ซึ่งแต่ละคนจะเหมือนกันอย่างนั้นได้ไหม จะชอบสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ไม่เหมือนกัน จะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน จะพูด จะคิด ก็ไม่มีเหมือนกันเลย เพราะเหตุว่าสะสมเหตุปัจจัยมาต่าง ๆ กันไป เพราะฉะนั้น การเจริญปัญญาไม่ใช่ไปแสวงทำให้เกิดโรคพันธุกรรมขึ้น คือ ไปเหมือน ๆ กันหมด ทรมานจนกระทั่งซุบ

ผอม ผอมเหลือง ตามเนื้อตามตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น และดูเหมือนว่าไม่ตั้งใจ
จะแลดูคน

ท่านผู้ฟังต้องการติดโรคพันธุกกรรม หรือต้องการมีโรคพันธุกกรรมบ้างไหม
อยู่ดี ๆ ก็เกิดมีความเห็นผิดในข้อปฏิบัติที่จะไปทำให้โรคพันธุกกรรมเกิดขึ้น

ข้อความต่อไป

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลข้อความที่พระองค์ทรงเลื่อมใสในธรรม ใน
พระผู้มีพระภาคอีกหลายประการ แล้วก็ทรงกราบทูลลา ทรงถวายอภิวัตพระผู้-
มีพระภาค ทรงกระทำประทักษิณ แล้วเสด็จหลีกไป

ครั้งนั้นแล เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไปแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาค
ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าปเสนทิโกศลพระองค์นี้ ตรัสธรรมเจดีย์ คือ
พระวจาเคารพธรรม ทรงลุกจากที่ประทับนั่งแล้วเสด็จหลีกไป

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเรียนธรรมเจดีย์นี้ไว้ จงทรงจำธรรม
เจดีย์นี้ไว้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเจดีย์ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นอาทิพรหมจรรย์
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธพจน์นี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นพากันชื่นชมยินดีพระ
ภาสิตของพระผู้มีพระภาค ฉะนั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเรียนธรรมเจดีย์นี้ไว้ จงทรงจำธรรม
เจดีย์นี้ไว้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเจดีย์ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นอาทิพรหมจรรย์

คือ มีธรรมเป็นเจดีย์ เป็นที่เคารพ มีข้อประพฤติปฏิบัติของภิกษุในธรรม
วินัยที่เทียบเคียงได้กับข้อปฏิบัติของสมณพราหมณ์อื่น เมื่อเห็นข้อประพฤติปฏิบัติ
ที่น่าเลื่อมใส เป็นที่ควรเคารพ ก็เป็นธรรม คือ ข้อประพฤติปฏิบัติที่ควรเคารพ

ถ. (ไม่ได้ยิน)

ส. สติระลึกลักษณะของธรรมทุกอย่างที่เกิดปรากฏแล้ว แม้แต่โลภะ โทสะ โมหะ ที่เป็นอกุศล อกุศลใด ๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นปรากฏที่จะละได้เป็นสมุจเฉท เพราะเหตุว่ารู้ชัดในสภาพนั้นตามความเป็นจริงเท่านั้น ไม่ใช่ไประงับ ไปฝืน ไปยับยั้งด้วยวิธีไม่รู้

ถ้าวันหนึ่ง ๆ มีแต่โลภะบ้าง โทสะบ้าง โดยที่สติไม่เกิดคันเลย กระแสของกิเลสก็ไหลมาก เพิ่มขึ้นขึ้นทุกที ๆ เพราะฉะนั้น การที่สติจะระลึกรู้เพียงชั่วครั้ง สองครั้ง ขณะ สองขณะ นามบ้าง รูปบ้าง ที่ละเล็กทีละน้อย วันหนึ่งของการสะสม น้ำที่ละหยดก็ต้องเต็มได้ แต่ต้องอาศัยสติที่เกิดขึ้นแต่ละขณะนี้เอง ทุก ๆ ขณะที่สติเกิดมีประโยชน์มาก มีอานิสงส์มาก

ถ. บางท่านบรรยายว่า เมื่อพระพุทธองค์สำเร็จพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ก็ระลึกว่าจะไปโปรดใครดี ก็ระลึกถึงพระปัญจวัคคีย์ เมื่อไปถึงท่านพระปัญจวัคคีย์ก็ยอมให้ท่านสอนธรรม แต่มีข้อความบางตอนที่บรรยายว่า ขณะที่ ๒ องค์รับคำสอน อีก ๓ องค์ไปบิณฑบาต ขณะที่ ๓ องค์รับคำสอน อีก ๒ องค์ก็ไปบิณฑบาต ซึ่งท่านก็สรุปว่า การเจริญสติปัฏฐานนี้ต้องเจริญอย่างเดียวจะไปทำอะไรอื่นไม่ได้ ให้ดูตัวอย่างพระปัญจวัคคีย์นี้เป็นต้น

ผมได้รับฟังมาอย่างนี้ ไปตรวจดูในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรก็ไม่ปรากฏเรื่องนี้ ไปเปิดดูในโพธิราชกุมารสูตร มีข้อความเพียงว่า เมื่อพระองค์ทรงสอนพระปัญจวัคคีย์ ๒ องค์ อีก ๓ องค์ก็ไปบิณฑบาต เมื่อได้สิ่งใดมาก็มาเลี้ยงดูกัน เมื่อท่านสอนพระปัญจวัคคีย์ ๓ องค์ อีก ๒ องค์ก็ไปบิณฑบาต ผลัดกันอย่างนี้ แล้วก็นำมาเลี้ยงดูกัน และท่านก็สรุปว่า ไม่นานเลยพระปัญจวัคคีย์ก็ได้สำเร็จมรรคผลตามสมควร เป็นข้อสรุปที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเล่าไว้อย่างนี้

ข้อความมีแค่นี้ แต่ที่ได้ฟังมาไม่ใช่แค่นี้ เขาบอกว่า พระพุทธองค์เองท่านก็รู้ว่า การเจริญสติปัฏฐานต้องเจริญตลอดไป จะเจริญไปบ้างทำอย่างอื่นไปบ้างอย่างนี้เป็นการไม่ถูกต้อง ขอความกรุณาอาจารย์ช่วยอธิบายด้วย

สุ. ขอบคุณท่านผู้ฟัง ที่กรุณาหยิบยกปัญหาซึ่งคิดว่าจะเป็นประโยชน์
ทำให้ท่านผู้อื่นได้เข้าใจข้อความชัดเจนขึ้น

สำหรับในเรื่องนี้ ขอยกข้อความโดยตรงจากพระไตรปิฎก

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ โพธิราชกุมารสูตร มีข้อความว่า

ในครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เกสกกพามิคทายวัน เขตนคร
สูงสูमारคิระ ในภคคชนบท โพธิราชกุมารทูลเชิญพระผู้มีพระภาคกับภิกษุสงฆ์รับ
ภัตตาหารที่ปราสาทชื่อโกกนุท ที่สร้างแล้วใหม่ ๆ สมณพราหมณ์หรือมนุษย์คน
ใดคนหนึ่งยังไม่ได้อยู่เลย

นี่ก็เป็นธรรมเนียมที่คงจะสืบต่อมาจากในครั้งนั้น เวลาที่มีการสร้างบ้าน
ใหม่หรือสถานที่ใหม่ เพื่อความเป็นสิริมงคล เพื่อการระลึกถึงพระรัตนตรัย เพื่อ
การกุศล ก็ได้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปรับภัตตาหาร และในครั้งที่พระพุทธเจ้ายังไม่
ปรินิพพานนั้น ถ้าพระองค์ประทับอยู่ ณ สถานที่ใด บุคคลนั้นก็จะมีโอกาสที่จะได้ทูล
เชิญให้เสด็จไปรับภัตตาหาร

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ โพธิราชกุมารก็ได้กราบทูลมีข้อความว่า
ความสุขอันมนุษย์จะพึงถึงได้ด้วยความสุขไม่มี ความสุขอันบุคคลจะพึงถึงได้ด้วย
ความทุกข์แล

นี่เป็นความเห็นของโพธิราชกุมาร ซึ่งเป็นต้นเหตุที่พระผู้มีพระภาคจะได้
ตรัสเล่าถึงประวัติของพระองค์ตั้งแต่ต้น เพราะเหตุว่าโพธิราชกุมารนั้นมีความเห็น
ว่า การที่บุคคลจะพึงถึงความสุขได้นั้น พึงถึงด้วยความสุขไม่มี หมายความว่า
จะพึงถึงด้วยความสุขไม่ได้ คล้าย ๆ กับว่า การที่จะถึงความสุขจะต้องด้วยความ
ทุกข์ คือ การทรมานตัวให้ลำบาก

ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสเล่าประวัติของพระองค์ตั้งแต่ต้น ได้ตรัสเล่าถึง
การทรมานพระองค์ แต่ก็ไม่ได้ทำให้ทรงตรัสรู้

ทรงระลึกถึงครั้งที่ทรงบรรลุปฐมฌาน เมื่องานวัปปมงคลของพระบิดา ก็ทำให้ทรงพระดำริว่า จะกลัวความสุขซึ่งเป็นสุขเว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรม หรือ แล้วทรงบริโภคอาหารหยาบ ทรงมีกำลังขึ้น แล้วก็ทรงเจริญความสงบบรรลุปฐมฌานเป็นต้นไป จนกระทั่งได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วก็ทรงดำริที่จะทรงแสดงธรรม ในที่สุดก็ทรงเห็นว่า พระปัญจวัคคีย์นั้นควรจะเป็นบุคคลที่จะได้ทรงแสดงธรรม เพื่อทรงอนุเคราะห์

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงให้ภิกษุปัญจวัคคีย์ยินยอมฟังธรรมแล้ว ข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสในพระสูตรนี้มีว่า

วันหนึ่งอาตมาภพกล่าวสอนภิกษุแต่ ๒ รูป ภิกษุ ๓ รูปไปเที่ยวบิณฑบาต ภิกษุ ๓ รูปไปเที่ยวบิณฑบาตได้สิ่งใดมา ภิกษุทั้ง ๖ รูปก็ยังอดภาพให้เป็นไปด้วยสิ่งนั้น อาตมาภพกล่าวสอนภิกษุแต่ ๓ รูป ภิกษุ ๒ รูปไปเที่ยวบิณฑบาต ได้สิ่งใดมา ภิกษุทั้ง ๖ รูปก็ยังอดภาพให้เป็นไปด้วยสิ่งนั้น

ครั้งนั้นภิกษุปัญจวัคคีย์ที่อาตมาภพกล่าวสอน พรา้สอนอยู่เช่นนี้ ไม่นานเลย ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ที่กุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันแล้ว เข้าถึงอยู่

นี่เป็นข้อความในโพธิราชกุมารสูตร ซึ่งใครที่จะให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาว่า เมื่อท่านได้ฟังพระสูตรนี้แล้ว ท่านคิดอย่างไร เป็นชีวิตปกติหรือเปล่า ที่ทุกคนไม่ว่าจะเป็นเพศใดก็ต้องมีกิจการงานที่จะต้องกระทำตามควรแก่เพศนั้น เป็นบรรพชิตไม่บิณฑบาตได้ไหม เป็นฆราวาสไม่ทำงานได้ไหม เพื่อการเลี้ยงชีพ เพื่อการมีชีวิตอยู่ ก็ต้องมีกิจการงานที่จะต้องกระทำ แม้บรรพชิตก็ต้องบิณฑบาต ซึ่งถ้าท่านไม่ติดเรื่องของการบิณฑบาต ก็เป็นเรื่องธรรมดาที่จะให้เห็นว่า การฟังธรรมมีประโยชน์เกื้อกูล ทำให้บุคคลนั้นขณะที่กำลังเจริญสติ ก็สามารถที่จะโน้มจิตไปพิจารณา เพื่อการละคลาย และเพื่อการรู้แจ้งสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น แต่ไม่ใช่หมายความว่าบิณฑบาตไม่ได้ เพราะอะไร ทรงโอวาทตลอด

พริ้งสอนตลอด จนกว่าจะบรรลุความเป็นพระอรหันต์ ในระหว่างนั้นผลัดกันไป บิณฑบาตก็ครั้ง ท่านต้องเป็นผู้ที่เจริญสติแม้ขณะที่บิณฑบาต เพราะเหตุว่าใน พระไตรปิฎกมีข้อความว่า ให้เป็นผู้มีปกติเจริญสติ

พระวินัยปิฎก มหาวรรค พระปัญจวัคคีย์ทูลของบรรพชาอุปสมบท มี ข้อความว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ท่านพระอัญญา- โกณทัตถะได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นพระโสดาบัน กราบทูลขออุปสมบทในสำนัก ของพระผู้มีพระภาค ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ทรงอนุญาตด้วยพระวาจา ครั้นต่อมา พระผู้มีพระภาคได้ทรงโอวาทสั่งสอนภิกษุทั้งหลายที่เหลือจากนั้นด้วยธรรมมีกถาอยู่ ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดกับท่านพระวัปปะและท่านพระภัททิยะ ท่านทั้งสองได้กราบ ทูลขออุปสมบท ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงอนุญาตด้วยพระวาจา

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสวยพระกระยาหารที่ท่านทั้ง ๓ นำมาถวาย ได้ ประทานโอวาทสั่งสอนภิกษุที่เหลือจากนั้นด้วยธรรมมีกถา ภิกษุเที่ยวบิณฑบาต นำ บิณฑบาตใดมา ทั้ง ๖ รูปก็เลี้ยงชีพด้วยบิณฑบาตนั้น

วันต่อมา พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทสั่งสอนด้วยธรรมมีกถา ดวงตาเห็น ธรรมได้เกิดแก่ท่านพระมหานามะและท่านพระอัสสชิ ท่านทั้ง ๒ ได้เห็นธรรมแล้ว กราบทูลขออุปสมบท ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ทรงอนุญาตด้วยพระวาจา

ทั้ง ๕ รูป บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนัตต- ลักขณสูตร ซึ่งจากพระวินัยปิฎกก็ไม่ได้มีข้อความชัดเจนว่า ท่านผู้ใดไปบิณฑบาต กับใครในวันไหน มีข้อความแต่เพียงว่า ท่านพระอัญญาโกณทัตถะบรรลุในวัน ที่ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แล้วพระภิกษุ ๓ รูปไปบิณฑบาต ๒ รูปฟังโอวาท

อรรถกถาปัญจสุทนี ซึ่งเป็นอรรถกถา **ปาสราสิสูตร** และ**อรรถกถา โภธิราชกุมารสูตร** และใน **สมันตปาสาทิกา** ซึ่งเป็นอรรถกถา **พระวินัย มหาวรรค** ก็มีข้อความตรงกัน ซึ่งขอกล่าวถึงข้อความของอรรถกถา มีว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงใคร่ครวญว่า ผู้ใดสมควรที่จะได้ทรงอนุเคราะห์แล้ว พระองค์ก็ได้เสด็จจากโพธิมณฑลไปยังพาราณสี ก็ในกาลนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแล้วในวันอุโบสถนั่นเอง ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแก่พระปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหะ คือ วันอุโบสถ วันเพ็ญ เดือน ๘ เมื่อพระอาทิตย์ยังไม่ตก ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะก็ได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นพระโสดาบันบุคคล

พระผู้มีพระภาคมิได้เสด็จไปสู่ม้าน้ำเพื่อบิณฑบาต จำเดิมแต่วันป่าติบท คือ วันแรม ๑ ค่ำ ทั้งนี้เพื่อทรงโอวาทและทรงแสดงธรรมอนุเคราะห์ เมื่อปัญจวัคคีย์รูปใดสงสัยก็ได้ไปเฝ้าทูลถาม และแม้พระผู้มีพระภาคเองก็เสด็จไปทรงอนุเคราะห์ยังที่ภิกษุเหล่านั้นนั่งอยู่ ทรงสละแม้เวลาเสวยพระกระยาหาร พระผู้มีพระภาคทรงโอวาท ๒ รูป ๓ รูปไปบิณฑบาต และทรงโอวาท ๓ รูป ๒ รูปไปบิณฑบาต

ซึ่งข้อความในอรรถกถาก็ไม่ได้บอกว่า พระปัญจวัคคีย์รูปใดไปกับรูปใด เพราะเหตุว่า เมื่อได้รับฟังโอวาทแล้ว แม้ว่าจะไปบิณฑบาตก็ต้องเจริญสติด้วย

ข้อความในอรรถกถามีว่า

ท่านพระวัปปะได้ดวงตาเห็นธรรมในวันแรม ๑ ค่ำ คือวันรุ่งขึ้นจากที่ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม ท่านพระภัททิยะได้ดวงตาเห็นธรรมในวันแรม ๒ ค่ำ ท่านพระมหานามะได้ดวงตาเห็นธรรมในวันแรม ๓ ค่ำ ท่านพระอัสสชิได้ดวงตาเห็นธรรมในวันแรม ๔ ค่ำ และในวันแรม ๕ ค่ำ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร พระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ บรรลุธรรม สิ้นอาสวะ เป็นพระอรหันต์

๑๔๔

จะเห็นได้ว่า ที่ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมในวันอุโบสถ คือ วันอาสาฬหะ วันเพ็ญเดือน ๘ ซึ่งเป็นวันแสดงธรรมจกกับปวัตตนสูตรนั้น

ในวันรุ่งขึ้น คือ วันแรม ๑ ค่ำ ท่านพระวัปปะเป็นพระโสดาบัน ได้บรรลุธรรม ได้ดวงตาเห็นธรรม

ในวันแรม ๒ ค่ำ ท่านพระภัททิยะได้ดวงตาเห็นธรรม

ในวันแรม ๓ ค่ำ ท่านพระมหานามะได้ดวงตาเห็นธรรม

ในวันแรม ๔ ค่ำ ท่านพระอัสสชิได้ดวงตาเห็นธรรม

โดยนัยนี้ จะต้องมียุคจกคีย์ที่ไม่ได้ดวงตาเห็นธรรมไปบิณฑบาตด้วย เพราะว่าจำเดิมแต่วันปาติบท คือ วันแรม ๑ ค่ำ พระผู้มีพระภาคมิได้เสด็จเข้าไปบิณฑบาต แต่พระปัญจวัคคีย์ไปบิณฑบาต ๓ รูป และฟังโอวาท ๒ รูป สลับกัน จนกระทั่งได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ เมื่อได้ฟังอนัตตลักขณสูตรเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค เพราะฉะนั้น ก็ไม่มีปัญหาเลยในเรื่องที่ว่า เป็นผู้เจริญสติในขณะที่บิณฑบาต หรือว่าทรงจีวร สังขาริ กระทำกิจใด ๆ ก็ตาม

ถ. เมื่อครู่ท่านอาจารย์พูดถึงปัญจวัคคีย์ที่ว่า ๒ องค์รับโอวาทคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค อีก ๓ องค์ไปบิณฑบาต ขอรบว่า ในสมัยพุทธกาล การบิณฑบาตในสมัยนั้น หรือการฉันนั้น ฉันอย่างไร ๓ องค์รับโอวาท อีก ๒ องค์ไปบิณฑบาต แล้วจะพอฉันหรือ ชั่วโมงเช้าถึงเที่ยง ช่วยอธิบายด้วย

ส. ท่านผู้ฟังสงสัยในเรื่องของการฉันภัตตาหาร ในครั้งนั้นท่านฉันกันอย่างไร ซึ่งตามวิสัยของท่านผู้เป็นบรรพชิต ก็แล้วแต่ว่า ท่านผู้นั้นจะมีข้อปฏิบัติอย่างไร อย่างท่านพระปัญจวัคคีย์ก็คงจะทราบว่า เป็นผู้นิยมการทรมานตนก่อนที่จะได้ฟังธรรม แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคได้เสวยพระกระยาหารจนกระทั่งทรงมีพระกำลัง ปัญจวัคคีย์ก็คิดว่า พระผู้มีพระภาคนั้นทรงย่อท้อ และไม่ได้ประพฤติ

หนทางที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจจ์ แต่ในครั้งพุทธกาลเมื่อมีผู้ที่มีศรัทธาพุทธชอบบรรพชาอุปสมบทแล้ว ก็ยังไม่ได้มีการห้ามการฉันภัตตาหารแต่ประการใด

สำหรับในเรื่องของการฉันภัตตาหารนั้น ใน **อรรถกถาปปัญจสูทนี อรรถกถากิฎฐกคัมภีร์** มีข้อความเรื่องการละการบริโภคในเวลาวิกาลกลางวัน และในเวลาวิกาลกลางคืน คือ ตอนคำ

พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงให้ละ ๒ อย่างนี้พร้อมกัน

แสดงให้เห็นว่า ในเบื้องต้นนั้นบุคคลใดจะฉันในเวลากลางวัน หรือในเวลากลางคืนอย่างไร ก็ยังไม่ได้ทรงบัญญัติพระวินัย

ในสมัยหนึ่ง ทรงให้ละการบริโภคในเวลาวิกาลกลางวัน ต่อมาอีก เมื่อยังกาลให้ล่วงไปอีก จึงทรงให้ละการบริโภคในเวลาวิกาลกลางคืน เพราะทรงเห็นว่า กุลบุตรผู้ละเสียก่อนใคร่จะละโภชนะทั้ง ๒ อย่างพร้อมกันก็จะลำบาก จึงทรงให้ละการบริโภคในเวลาวิกาลกลางวันไว้ในภททาลิสูต และทรงให้ละการบริโภคในเวลาวิกาลกลางคืนในกิฎฐกคัมภีร์

เมื่อจะให้ละนั้น ทรงดำหนิตติเตียน และทรงแสดงอานิสงส์ของการละการบริโภคในเวลาวิกาลทั้ง ๒ เมื่อทรงบัญญัติครั้งแรกนั้น ทรงบัญญัติให้ละการบริโภคในเวลาวิกาลกลางวันก่อน แล้วต่อมาภายหลังก็ทรงให้ละการบริโภคในเวลาวิกาลกลางคืน

ใน **มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์** มีข้อความเรื่องของการฉันภัตตาหารอยู่หลายสูตร เช่นใน ภททาลิสูต ลทุกโกปมสูตร กิฎฐกคัมภีร์

สำหรับที่จะให้ท่านผู้ฟังได้ทราบข้อความตอนหนึ่งนั้น จะขอกล่าวถึงข้อความใน **ลทุกโกปมสูตร** ซึ่งมีข้อความว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในอังคตตราปนชนบท เวลาปัจฉาภัตกลับจากทรงบิณฑบาตแล้ว เสด็จเข้าไปในป่าแห่งหนึ่ง เพื่อประทับพักกลางวัน ที่โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง เวลาเช้าวันนั้นท่านพระอุททายีกลับจากบิณฑบาตแล้ว ก็เข้าไป

ยังป่านั้น นั่งพักกลางวันที่โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง ท่านพระอุทายีดำริถึงคุณของพระผู้มีพระภาค ซึ่งเวลาเย็นท่านก็ได้ไปเฝ้า แล้วก็ได้กราบทูลว่า

เมื่อข้าพระองค์อยู่ในที่ลับเร้นอยู่ ได้เกิดความดำริแห่งจิตอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งทุกข์เป็นอันมากของเราทั้งหลายออกได้หนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งสุขเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำอกุศลธรรมเป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปได้หนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำกุศลธรรมเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ

ท่านพระอุทายีกราบทูลต่อไปว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเมื่อก่อน ข้าพระองค์เคยฉันได้ทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทั้งเวลาวิกาลในกลางวัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้มีสมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า

ดูกร ภิกษุ เราขอเตือนเธอทั้งหลาย จงละการฉันโภชนะในเวลาวิกาลในเวลากลางวันนั้นเสียเถิด ดังนี้

ข้าพระองค์นั้นมีความน้อยใจ มีความเสียใจ คฤหบดีทั้งหลายผู้มีศรัทธาจะให้ของควรเคี้ยว ของควรบริโภคอันประณีต ในเวลาวิกาลในกลางวันแก่เราทั้งหลาย แม้อันใดพระผู้มีพระภาคตรัสการละอันนั้นของเราทั้งหลายเสียแล้ว

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายนั้นเมื่อเห็นแก่ความรัก ความเคารพ ความละเอียด และความเกรงกลัวในพระผู้มีพระภาค จึงละการฉันโภชนะในเวลาวิกาลในกลางวันนั้นเสีย ด้วยประการอย่างนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่ข้าพระองค์ทั้งหลายนั้น ย่อมฉันในเวลาเย็นและเวลาเช้า

นี่คือตอนแรกที่ทรงให้ละการบริโภคในเวลาวิกาลในเวลากลางวัน แต่ท่านก็ยังฉันได้ในเวลาเย็นและในเวลาเช้า

ท่านพระอุทายีกราบทูลพระผู้มีพระภาคต่อไปว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้มีสมัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนเธอทั้งหลายจงละเว้นการฉันทโภชนะในเวลาวิกาลในราตรีนั้นเสียเถิด ดังนี้

ข้าพระองค์นั้นมีความน้อยใจ มีความเสียใจว่า ความที่ภัดทั้ง ๒ นี้ของเรทั้งหมดเป็นของปรุงประณีตกว่าฉันใด พระผู้มีพระภาคตรัสการละอันนั้นของเราทั้งหลายเสียแล้ว พระสุคตตรัสการสละคินอันนั้นของเราทั้งหลายเสียแล้ว

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว บุรุษคนใดได้ของสมควรจะแกงมาในเวลากลางวัน จึงบอกภริยาอย่างนี้ว่า เอาเถิดจงเก็บสิ่งนี้ไว้ เราทั้งหมดเที่ยวจักบริโภคพร้อมกันเป็นเวลาเย็น อะไร ๆ ทั้งหมดที่สำหรับจะปรุงกินย่อมมีรสในเวลากลางคืน กลางวันมีรสน้อย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายนั้นเห็นแก่ความรัก ความเคารพ ความละอาย และความเกรงกลัวในพระผู้มีพระภาค จึงพากันละการบริโภคโภชนะในเวลาวิกาลในราตรีนั้นเสีย ด้วยประการอย่างนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีแล้ว ภิกษุทั้งหลายเที่ยวไปบิณฑบาตในเวลามืดค่ำ ย่อมเข้าไปในบ่อน้ำคร่ำบ้าง ลงไปในหลุมโสโครกบ้าง นुकเข้าไปยังป่าหนามบ้าง เหยียบขึ้นไบบนแม่โคกำลังหลับบ้าง พบกับโจรผู้ทำโจรกรรมแล้ว บ้าง ยังไม่ได้ทำโจรกรรมบ้าง มาตุคามย่อมชักชวนภิกษุเหล่านั้นด้วยอสังฆกรรม บ้าง

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์เที่ยวบิณฑบาตในเวลามืดค่ำ หญิงคนหนึ่งล้างภาชนะอยู่ ได้เห็นข้าพระองค์โดยแสงฟ้าแลบ แล้วตกใจกลัวร้องเสียงดังว่า ความไม่เจริญได้มีแก่เราแล้ว ปีศาจจะมากินเราหนอ เมื่อหญิงนั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว ข้าพระองค์ได้พูดกับหญิงนั้นว่า ไม่ใช่ปีศาจดอกน้องหญิง เป็นภิกษุยืนเพื่อบิณฑบาต ดังนี้ หญิงนั้นกล่าวว่า บิดาของภิกษุตายเสียแล้ว มารดาของภิกษุตายเสียแล้ว ดูกร ภิกษุ ท่านเอามีดสำหรับถือโคที่คม เชือดท้องเสียยังจะดีกว่าการที่ท่านเที่ยวบิณฑบาตในเวลาค่ำมืด เพราะเหตุแห่งท้องเช่นนี้ไม่ดีเลย ดังนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ระลึกถึงเรื่องนั้นอยู่ มีความคิดอย่างนี้ว่า

พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งทุกข์เป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปเสียได้หนอ

พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งสุขเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ

พระผู้มีพระภาคทรงนำกุศลธรรมเป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปเสียได้หนอ

พระผู้มีพระภาคทรงนำกุศลธรรมเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ

พญานาคที่ท่านพระอุทายีกราบทูลพระผู้มีพระภาค ท่านผู้ที่เจริญสติจะรู้สึกซาบซึ้งในข้อความที่ท่านพระอุทายีกล่าว ซึ่งจะขอกล่าวถึงในภายหลัง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็อย่างนั้นแลอุทายี โมฆบุรุษบางพวกในธรรมวินัยนี้ เมื่อเรากล่าวว่า จงละโทษสิ่งนี้เสียเถิด เขากลับกล่าวอย่างนี้ว่า ทำไมจะต้องว่ากล่าวเพราะเหตุแห่งโทษเพียงเล็กน้อยนี้เล่า พระสมณะนี้ช่างขัดเกลานักไป เขาจึงไม่ละโทษนั้นด้วยไม่เข้าไปตั้งความยำเกรงในเราด้วย

หมายความว่า เข้าไปตั้งความไม่ยำเกรงในพระผู้มีพระภาคด้วย

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร อุทายี อนึ่งโทษเพียงเล็กน้อยของภิกษุทั้งหลายผู้ใดในสิกขานี้ ย่อมเป็นเครื่องผูกอันมีกำลังมั่น แน่นแฟ้น ไม่เปื่อย เป็นเหมือนท่อนไม้ใหญ่ ฐานะเพศของบรรพชิตกับฆราวาสนั้นต่างกัน ถ้าโทษแม้เพียงเล็กน้อยของผู้ที่อุปสมบทเป็นพระภิกษุมีอยู่ ย่อมเป็นเครื่องผูกที่มีกำลังมั่น แน่นแฟ้น ไม่เปื่อย เป็นเหมือนท่อนไม้ใหญ่ การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมย่อมเป็นไปได้ ถ้าไม่เห็นโทษในสิ่งที่เป็นโทษในวินัยของพระอริยเจ้า

ที่กล่าวถึง **ลทุกโกปมสูตร** ก็เพื่อที่จะให้ท่านผู้ฟังได้ทราบถึงข้อความในพระไตรปิฎกเทียบเคียงกับฉบับภาษาบาลี ข้อความในพระสูตรนี้ ในพระไตรปิฎกฉบับแปลเป็นภาษาไทย อาจจะทำให้เข้าใจไม่ชัดเจน ดิฉันได้กราบเรียนขอความอนุเคราะห์จากพระคุณเจ้าที่มหาวิทยาลัยพุทธธรรมให้ท่านช่วยอนุเคราะห์สอบทานเทียบเคียงกับฉบับภาษาบาลีให้ ซึ่งความหมายตามฉบับภาษาบาลีมีว่า

ข้อ ๑๗๗ ควรจะเป็นข้อความว่า

เขาจึงไม่ละโทษนั้นด้วย ชัดเคื่องในเราด้วย

ตามพยัญชนะภาษาบาลีที่ว่า

เต ตถฺยเจว นปฺปชฺชนฺติ มยิ จ อปฺปจฺจยํ อฺปฏฺฐสฺสเปฺนฺติ

ข้อ ๑๗๘ ควรจะเป็นข้อความว่า

ส่วนกุกุบุตรบางพวกในธรรมวินัยนี้ เขาละโทษนั้นด้วย ไม่ชัดเคื่องในเราด้วย

ตามพยัญชนะภาษาบาลีที่ว่า

เต ตถฺยเจว ปชฺชนฺติ มยิ จ น อปฺปจฺจยํ อฺปฏฺฐสฺสเปฺนฺติ

สำหรับ **ข้อ ๑๗๙** ควรจะตรงกับ **ข้อ ๑๗๗** และ **ข้อ ๑๘๐** ควรจะตรงกับ **ข้อ ๑๗๘**

เป็นเรื่องที่ใครจะให้ท่านผู้ฟังได้สังเกต และพิจารณาเทียบเคียงข้อความภาษาไทยกับภาษาบาลี

สำหรับข้อความที่ว่า

พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งทุกข์เป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปเสียได้หนอ

พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งสุขเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ

พระผู้มีพระภาคทรงนำอกุศลธรรมเป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปเสียได้หนอ

พระผู้มีพระภาคทรงนำกุศลธรรมเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ

ก่อนที่จะได้เจริญสติก็จะต้องเต็มไปด้วยอกุศลธรรม ไม่ว่าจะเป็นกำลังนั่ง กำลังนอน กำลังยืน กำลังเดิน กำลังพูด กำลังคิด กำลังประกอบกิจการงานใด ๆ ก็ตาม ย่อมเป็นกระแสของโลภมูลจิต โทสมูลจิต โมหมูลจิต ถ้าจิตในขณะนั้นไม่ระลึกเป็นไปในทาน เป็นไปในศีล เป็นไปในภาวนา แต่ถ้าได้เจริญสติปัฏฐาน สติสามารถจะเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้ เพื่อให้ปัญญาารู้ชัดตามความเป็นจริง ละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

แต่ก่อนนี้ที่ท่านกำลังนั่ง กำลังนอน กำลังยืน กำลังเดิน แล้วจิตก็ไหลไปเป็นกระแสของโลภมูลจิตบ้าง โทสมูลจิตบ้าง โมหมูลจิตบ้าง แต่เมื่อได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เห็นประโยชน์ และรู้ลักษณะของสติ แล้วสติก็เกิดขึ้น ระลึกถึงลักษณะสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น ท่านย่อมจะเข้าใจได้ และย่อมจะซาบซึ้งในพระธรรมที่ว่า

พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งทุกข์เป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปเสียได้หนอ

โลภะเกิดขึ้นก็หวั่นไหวกระวนกระวาย โทสะเกิดขึ้นก็หวั่นไหวกระวนกระวาย แต่เวลาที่สติเกิดขึ้น ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นลักษณะของนามธรรม เป็นลักษณะของรูปธรรม เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วก็หมดไป เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติจะเห็นคุณค่าของสติ ซึ่งแต่ก่อนนี้ไม่เคยเกิด แต่เมื่อได้เข้าใจหนทางปฏิบัติ คือ การเจริญสติปัฏฐานแล้ว จะซาบซึ้งในข้อความที่ว่า

พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งทุกข์เป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปเสียได้หนอ

พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งสุขเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ

ที่ว่า พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งสุขเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ เพราะเวลาที่หวั่นไหว กระสับกระส่าย กระวนกระวายไปด้วยโลภะ ด้วยโทสะ ในขณะนั้นเป็นทุกข์ แต่เวลาที่สติเกิด เมาจากการที่จะยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งสุขเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ

พระผู้มีพระภาคทรงนำอกุศลธรรมเป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปเสียได้หนอ

พระผู้มีพระภาคทรงนำกุศลธรรมเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ

ท่านจะเห็นได้จริง ๆ จากการเจริญสติปัฏฐานว่า พระธรรมนั้นมีประโยชน์เพียงไร และสติ คือ การระลึกถึงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏก็เกื้อกูลและมีประโยชน์มาก

ถ. ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐานเริ่มต้นด้วยคำว่า อานาปานสติ คือ มีสติระลึกถึงลมหายใจ การระลึกถึงลมหายใจนี้จะเรียกว่า ปรมัตถ์

ส. ลมเป็นรูป มีลักษณะของมหาภูตรูป เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ที่ปรากฏกระทบได้ทางกาย

ถ. ท่านอาจารย์กล่าวในฐานะที่เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐานใช้ไหม

ส. ใช่ค่ะ

ถ. เมื่อกล่าวถึงอานาปานสติ ท่านอาจารย์กล่าวถึงลักษณะของมหาภูตรูปซึ่งมีความเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ตรงนี้เรียกว่ารู้ตามปรมัตถ์ ในการรู้ตามปรมัตถ์ซึ่งเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ผู้ที่เจริญอานาปานสติสามารถที่จะไปรู้ถึงเวทนาด้วยได้ไหม

ส. ไม่ได้มีแต่รูป สภาพธรรมตามความเป็นจริง มีทั้ง ๕ ชนฺธ คือ มีทั้งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และสติก็เป็นสภาพที่ระลึกรู้ลักษณะของธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น เวลาที่สติระลึกรู้ที่ลม จะเป็นลมหายใจก็ตาม สติก็ดับ ไม่ใช่ว่าไม่ดับ ไม่ใช่ว่าจะรู้แต่ลมได้เพียงอย่างเดียว ถ้าเป็นการเจริญสติปัฏฐานแล้ว สติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของนามหรือรูปแล้วก็ดับไป และสติก็ระลึกรู้ลักษณะของนามหรือรูปที่ปรากฏต่อไปได้

ณ. แม้ว่าจะเจริญอานาปานอยู่ก็ตาม เวทนาก็ปรากฏขึ้นให้รู้ได้เหมือนกัน แม้จิตตานุปัสสนาก็สามารถจะปรากฏได้ ใช่ไหมครับ

ส. การเจริญสติปัฏฐานไม่ใช่ให้เล็งเจริญสติปัฏฐานเดียว นั่นเป็นการไม่รู้ ไม่ใช่เป็นการรู้ ถ้าเป็นการรู้แล้ว ความรู้ต้องเจริญขึ้น และการรู้ก็เกิดขึ้นเพราะสติระลึกรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่เป็นการรู้เพียงขั้นปริยัติเท่านั้น

๑๔๕

ส. ถึงแม้จะได้ฟังเรื่องของรูป เรื่องของจิต เรื่องของเจตสิกว่า เป็นสังขารธรรม เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วก็ดับไป แต่ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของรูปแต่ละรูป ไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามที่เกิดขึ้นปรากฏ ความรู้ก็ไม่มี ไม่สามารถที่จะรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ได้

ดังนั้น สติจะต้องระลึกรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏเพิ่มขึ้น แล้วก็เคยหลงลืมสติ เคยไม่รู้ในลักษณะของนามและรูปนั้น ถึงจะชื่อว่าเป็นการเจริญสติ เป็นการเจริญปัญญา

ถ. หมายความว่า การเจริญอานาปานสติไม่ใช่เพียงแค่รู้เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่สามารถระลึกรู้เวทนาก็ได้ ระลึกรู้จิตก็ได้เหมือนกัน ในคราวเดียวกันนี้ แต่คนละขณะเท่านั้นเอง

ส. ขอนั่นข้อนี้อีกครั้งหนึ่งว่า การเจริญสติปัฏฐานเป็นสภาพของสติที่ระลึกรู้ที่นามหรือรูปโดยไม่เจาะจง โดยไม่เลือก โดยที่ไม่ใช่มีตัวตนมาเลือกเฟ้นว่า จะระลึกรู้ที่ลมหายใจ อย่างเวลานี้มีเห็น มีได้ยิน มีสี มีเสียง มีกลิ่น มีรส มีคิดนึก มีสุข มีทุกข์ แล้วแต่ว่าสติจะระลึกรู้ที่ลักษณะของนามใดของรูปใด จึงจะเป็นการเจริญสติปัฏฐาน จึงจะเป็นสัมมาสติ

ถ. ผมเรียนตามลำดับเท่านั้นเองว่า เจริญอานาปานสติ แล้วต่อไปถึงธัมมานุปัสสนาสกนิคหนึ่ง คือ การรู้ลักษณะของเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหวนี้ ท่านอาจารย์กล่าวว่าเป็นปรมัตถ์ เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน แต่มีบางท่านกล่าวว่า ไม่ใช่กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ในข้อที่ว่าเป็นอายตนะ

ส. การเจริญสติปัฏฐาน แล้วแต่ว่าสภาพธรรมใดปรากฏ แล้วสติระลึกรู้ ถ้าไม่ใช่ระลึกรู้ที่กาย ไม่ใช่ระลึกรู้ที่เวทนา ไม่ใช่ระลึกรู้ที่จิต ก็เป็นการระลึกรู้ที่สภาพ

ธรรมที่เป็นอัมมานุสัสสนา อัมมานุสัสสนานั้นรวมสภาพธรรมทุกอย่าง เพราะว่ากายก็เป็นธรรม เวทนาก็เป็นธรรม จิตก็เป็นธรรม ธรรมอื่น ๆ ที่ไม่อยู่ในหมวดของกาย เวทนา จิต ก็เป็นธรรม และเวลาที่สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมนั้นที่กำลังเกิดปรากฏ ดับไหม

ถ. ดับ

ส. ดับเป็นขั้นดับไหม

ถ. เป็น

ส. เพราะเหตุว่า ขั้น หมายความว่า ความถึงสภาพที่มีอดีต ปัจจุบัน อนาคต มีการเกิดขึ้น ดังนั้น เมื่อมีการดับไป ก็เป็นอดีต

ถ. สำหรับกายานุสัสสนาสติปัฏฐานนี้ สติสามารถที่จะระลึกถึงที่เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ซึ่งเป็นสภาพของปรมัตถธรรมโดยแท้ แต่อริยาบทที่เป็นกายานุสัสสนานี้ สติสามารถจะระลึกถึงสิ่งใดที่เป็นปรมัตถ์

ส. ที่กายมีรูปอะไรบ้าง

ถ. มีรูป ๒๘ รูป (๒๗ รูป)

ส. มีรูปต่าง ๆ เหล่านี้ จะรู้ได้ทางไหน อย่างไร มีรูปจริงแต่จะต้องมีทางที่จะรู้ด้วย ไม่ใช่ที่ไม่มีทางรู้

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ มหาสกุหลทายสูตร มีข้อความว่า

ดูกร อุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิบัติภาทก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า กายของเราี้แลมีรูป ประกอบด้วยมหาภูตรูป เกิดแต่บิดา มารดา เติบโตขึ้นได้ด้วยข้าวสุกและขนมสด ไม่เที่ยง ต้องอบ ต้องนวดพั้น มีอันทำลาย และกระจัดกระจายเป็นธรรมดา และวิญญานของเรานี้ก็อาศัยอยู่ในกายนี้ เนิ่องอยู่ในกายนี้

เพราะฉะนั้น การที่จะกล่าวว่า การรู้กาย กายานุสัสสนาสติปัฏฐาน รู้อะไร มหาภูตรูปมีไหมที่จะต้องรู้ เวลาที่กำลังนั่งอยู่ นอนอยู่ ยืนอยู่ เดินอยู่ ถ้าสติระลึกถึงกาย ก็ต้องมีลักษณะของมหาภูตรูปที่เย็นหรือร้อน ส่วนหนึ่งส่วนใดกระทบ

กับกายปสาทส่วนนั้นทำให้เกิดการรู้เย็น รู้ร้อน รู้อ่อน รู้แข็ง หรือรู้ตึง รู้ไหวเกิดขึ้นในขณะนั้น

ถ. กายานุปัสสนา เฉพาะอิริยาบถบรรพ ที่ท่านอาจารย์กล่าวว่า สติสามารถจะระลึกสิ่งที่ปรากฏตามความเป็นจริงโดยเป็นปรมาตม คือ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว คืออย่างนี้เอง ที่กำลังนั่งอยู่ก็รู้อย่างนี้ เดินอยู่ก็รู้อย่างนี้ สัมผัสัญญะบรรพก็ระลึกที่กาย กายานุปัสสนาก็ระลึกอย่างนี้ ไม่พ้นไปจากเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหวนี้ได้ ถึงแม้ว่าจะเป็นปฏิกุศลมนสิการบรรพก็เหมือนกัน ก็ต้องระลึกรู้อย่างนี้นั่นเอง

ส. ต้องน้อมมาระลึกที่กาย

ถ. รู้ปรมาตมอย่างนี้ รู้เฉพาะลักษณะของดิน ลักษณะของลม ลักษณะของไฟเท่านั้นเอง คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐานทั้ง ๑๔ บรรพนี้ สรุปได้ว่า รู้เฉพาะ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ซึ่งเป็นลักษณะของปฐวี เตโช วาโย เท่านั้นเอง ถูกต้องไหมครับ

ส. ในพระไตรปิฎก โดยมากจะใช้คำว่า ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ทั้ง ๆ ที่ธาตุน้ำนั้นก็ไม่สามารถที่จะรู้ได้ทางกายปสาท รู้ได้ทางใจ แต่เพราะระลึกส่วนที่เป็นกาย เพราะฉะนั้น จึงรวมอยู่ด้วย

ถ. กระผมรู้สึกว่าจะได้ประโยชน์แก่ท่านผู้ฟังทั้งหลายเป็นอันมาก ซึ่งจะทำให้ความสับสนต่าง ๆ ค่อย ๆ จางไป ซึ่งบางครั้งการระลึกรู้กายนี้ ไม่ทราบว่าจะระลึกรู้ในฐานะอย่างไร เพราะพยัญชนะบอกว่า ยืน เดิน หรือนอน อะไรอย่างนี้เป็น การบังสภาวะไว้ทั้งหมดเลย เพราะฉะนั้น เมื่อบังสภาวะเช่นนี้ ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานก็ไม่ทราบว่าเจริญอย่างไรจึงจะถูกต้อง

ส. ตัวอย่างใน มหาสกุททาโยสูตร มีข้อความว่า

กายของเราี้แล มีรูป ประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ เกิดแต่บิดา มารดา เติบโตขึ้นด้วยข้าวสุกและขนมสด ไม่เที่ยง ต้องอบ ต้องนวดพั้น มีอันทำลาย

และกระจัดกระจายเป็นธรรมดา และวิญญาณของเรานี้ก็อาศัยอยู่ในกายนี้ เอง
อยู่ในกายนี้

ดูแล้วก็ทราบได้ว่า โลกทั้งหมดที่จะปรากฏได้ก็เพราะมีกายและเนื่องกับ
กาย เช่น ตาก็อยู่ที่กาย หู จมูก ลิ้น ก็อยู่ที่กาย แต่ทรงจำแนกออก ไม่ได้กล่าวถึง
ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เรื่องของตาก็ดี หูก็ดี จมูกก็ดี ลิ้นก็ดี เพราะเหตุว่า
ทันทีที่เห็นมีการระลึกว่า ที่กำลังเห็นในขณะนี้ เป็นสภาพรู้ ถ้าขณะนั้นสติระลึกว่า
เป็นสภาพรู้เท่านั้น จะมีการยึดโยงเอาไว้ส่วนหนึ่งส่วนใดที่กายใหม่ ก็ไม่มี

นี่เป็นการที่จะกระจัดกระจายสิ่งที่เคยติดกันแน่นรวมกันแน่นให้ปรากฏ
สภาพนั้นเท่านั้น ที่ละลักษณะ จึงสามารถที่จะประจักษ์ความเป็นธรรมของแต่ละ
นามแต่ละรูปได้

เพราะฉะนั้น ที่กล่าวว่าธรรมทั้งหลาย ก็แล้วแต่การพิจารณา ท่าน
พิจารณาเป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐานที่กาย ท่านพิจารณาเวทนา เวทณาก็ไม่ได้
เกิดที่อื่น ก็ต้องเนื่องกับกาย เกิดกับจิต จิตก็เกิดที่กายนั่นเอง แต่ว่าพิจารณา
ระลึกรู้ลักษณะสภาพของความรู้สึก เมื่อความรู้สึกกำลังเป็นอารมณ์เพียงอย่าง
เดียว จึงจะประจักษ์ลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

สำหรับจิตก็เช่นเดียวกัน ทั้ง ๆ ที่ได้ยินก็เป็นจิต เนื่องกับกาย เพราะเหตุว่า
โสตปสาทก็อยู่ที่กาย แต่เวลาที่ท่านระลึกรู้สภาพที่เป็นนามธรรมในขณะนั้น เป็น
จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ไม่ใช่กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ถ. มีจิตดวงหนึ่งดวงใดไปสั่ง หรือไปบงการว่า อิริยาบถเหล่านี้จงทรง
อยู่ในอาการอย่างนี้ได้ไหม

ส. เป็นการเข้าใจธรรมคลาดเคลื่อนที่เข้าใจว่า มีจิตสั่งให้นั่ง ให้นอน
ให้ยืน ให้เดิน หรือให้ไหวไปในลักษณะต่าง ๆ พระธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้ ทรง
แสดงไว้ว่า รูปที่เกิดจากกรรมเป็นปัจจัย หรือเป็นสมุฏฐานก็มี รูปที่เกิดจากจิต
เป็นสมุฏฐานก็มี รูปที่เกิดจากอุตุ ความเย็น ร้อน เป็นสมุฏฐานก็มี รูปที่เกิดจาก
อาหารเป็นสมุฏฐานก็มี แต่ไม่ใช่กรรมสั่ง ไม่ใช่จิตสั่ง ไม่ใช่อุตุสั่ง ไม่ใช่อาหารสั่ง

เวลาที่มีโลกมูลจิตเกิดขึ้นต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความต้องการ คือ โลกมูลจิตที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยให้รูปไปไหวไป ทำให้มหาภูตรูปเกิดขึ้น มีวิธีการที่อ่อนที่ควรแก่การทำงาน ที่จะทำได้สิ่งนั้นมา แต่ไม่ใช่หมายความว่าจิตสั่ง

สำหรับท่านที่ยังข้องใจคิดว่า การเจริญสติปัฏฐานนั้นจะเว้น ไม่ระลึกรู้ลักษณะของรูปนั้นบ้าง นามนั้นบ้าง หรือคิดที่จะเว้นไม่ระลึกรู้ลักษณะของเวทนา-นุปัสสนา จิตตานุปัสสนา ธรรมานุปัสสนา จะระลึกเฉพาะบางหมวดของกายา-นุปัสสนาสติปัฏฐานนั้น ในครั้งอดีตที่ท่านฟังธรรมเพื่อการปฏิบัติธรรม ท่านไม่ได้มีความสงสัย ไม่มีความข้องใจเลยว่า จะต้องเว้นไม่ระลึกรู้นามและรูปที่กำลังปรากฏ เพราะถ้ายังไม่รู้ในลักษณะของนามรูปที่กำลังปรากฏก็ไม่ใช่ปัญญา ไม่ชื่อว่าเจริญสติ ไม่ชื่อว่าปัญญาคมกล้า สามารถละคลายการยึดถือสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และสติระลึกรู้ว่าเป็นนามธรรมเป็นรูปธรรม

บางครั้งถึงแม้ว่าสติกำลังระลึกรู้ในลักษณะที่เป็นนามธรรม แต่เมื่อใดที่เคยยึดถือนามธรรมนั้นว่าเป็นตัวตน ก็ไม่ใช่ว่าจะหมดสิ้นไปได้ง่าย ๆ จะต้องอาศัยปัญญาที่เจริญมากขึ้นรู้ชัดขึ้น ปัญญาคมกล้าขึ้น จนกระทั่งไม่ว่าสติจะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมชนิดใด รูปธรรมชนิดใด ก็ย่อมสามารถละคลายการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้นได้ทันที ไม่ใช่ว่ามีความสงสัยหลงเหลืออยู่ หรือว่าไม่ใช่ว่ายังคงมีการยึดถือนามธรรมรูปธรรมนั้น ๆ ว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

ขอล่าวถึงเรื่องของท่านพระราहुล เพื่อที่จะให้ท่านผู้ฟังได้ทราบว่า ผู้ที่เป็นเนยยบุคคลนั้นต้องเจริญสติปัฏฐานมากทีเดียว ไม่ใช่ที่ท่านจะเลือกเฉพาะบางบรรพ

ข้อความใน **พระวินัยปิฎก มหาวรรค ทายัชชภาณวาร** พระราहुลกุมารทองผนวชเป็นสามเณร ข้อความในพระวินัยปิฎกตอนนี้มีโดยย่อว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครราชคฤห์ตามพระพุทธานุภาพแล้ว เสด็จจาริกไปทางพระนครกบิลพัสดุ์ ถึงพระนครกบิลพัสดุ์แล้ว ประทับอยู่

ณ นิโครธาราม ครั้นเวลาเช้า เสด็จไปสู่พระราชนิเวศน์ของพระเจ้าสุทโธทนะ
ศากยะพระพุทธบิดา พระเทวีราหุลมารดาได้มีพระเสาวนีย์แก่พระราหุลกุมารให้ไป
ทูลขอทรัพย์มรดกต่อพระผู้มีพระภาค

พระราหุลกุมารจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จ
กลับ พระราหุลกุมารก็ได้ตามเสด็จพระผู้มีพระภาคไปเบื้องหลัง พลองทูลขอให้
พระผู้มีพระภาคประทานทรัพย์มรดกให้

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคก็ตรัสให้ท่านพระสารีบุตรบวชให้พระราหุลกุมาร
เป็นสามเณรด้วยไตรสรณาคมน์ และทรงอนุญาตการบวชกุลบุตรเป็นสามเณรด้วย
ไตรสรณาคมน์ นับแต่กาลนั้นเป็นต้นมา

ข้อความใน **อรรถกถาปัญจสุทนี** มีว่า

กุมารกปัญหา และ อัมพลัญญิกราหุลโฆวาทสูตร คือ จุฬาราหุลโฆวาทสูตร ใน
มัชฌิมนิกาย มัชฌิมนิพนธสํกัถ์นี้

พระผู้มีพระภาคตรัสโฆวาทท่านพระราหุล เมื่อเป็นสามเณรอายุ ๗ ขวบ
ซึ่งครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระวิหารเวฬุวัน เขตพระนครราชคฤห์ ท่าน
พระราหุลอยู่ ณ ปราสาทชื่อว่า อัมพลัญญิกา พระผู้มีพระภาคทรงโฆวาทให้ท่าน
พระราหุลพิจารณาชำระกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

บุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวมุสาทั้งที่รู้อยู่ ที่จะไม่ทำบาปกรรมแม้
น้อยหนึ่ง ไม่มี เพราะเหตุนี้แหละราหุล เธอพึงศึกษาว่า เราจักไม่กล่าวมุสา
แม้เพราะหวัหวัระกันเล่น ดูกร ราหุลเธอพึงศึกษาอย่างนี้

ดูกร ราหุล เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน แวนมีประโยชน์อย่างไร
ท่านพระราหุลกราบทูลตอบว่า

มีประโยชน์สำหรับสองดู พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ฉันนั้นเหมือนกันแล ราหุล บุคคลควรพิจารณาเสียก่อนแล้วจึงทำกรรมด้วย
กาย ด้วยวาจา ด้วยใจ

นี่เป็นพระโอวาทที่ตรัสกับท่านพระราหุลเมื่อท่านเป็นสามเณรอายุ ๗ ขวบ และมีราหุลโหวาทสูตร ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเพื่อทรงพระโอวาทท่านพระราหุลเนื่อง ๆ นอกจากนั้นยังมี **ราหุลสังยุตต์** ใน **สังยุตตนิกาย นิทานวรรค** ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเทศนาเรื่องของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ไม่เพียงใน **รูปสูตร**

จักขุวิญญาณ โสตวิญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กาย-
วิญญาณ มโนวิญญาณไม่เพียง ใน **วิญญาณสูตร**

จักขุสัมผัสสละ โสตสัมผัสสละ เป็นต้นไป ก็ไม่เพียง ใน **สัมผัสสูตร**

ใน **เวทนาสูตร สัญญาสูตร เจตนาสูตร ตัณหาสูตร ธาตุสูตร** ก็ได้กล่าวถึงเรื่องของธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณไม่เพียง

ใน **ขันธสูตร** ได้ตรัสเทศนาเรื่องของขันธ ๕ ไม่เพียง

สำหรับ **ราหุลสังยุตต์** นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสโอวาทตั้งแต่ท่านพระราหุลบวชเป็นสามเณรจนถึงอุปสมบทเป็นภิกษุยังไม่ได้ ๑ พรรษา พระผู้มีพระภาคตรัสราหุลสังยุตต์ เพื่อทรงอบรมวิปัสสนา ไม่มีข้อความใดเลยที่จะกล่าวเฉพาะเพียงหมวดหนึ่ง ในบรรพหนึ่งเท่านั้นก็พอ เพราะทรงโอวาทเพื่อให้ท่านพระราหุลอบรมเจริญสติ เจริญวิปัสสนา เพื่อการรู้แจ้งอริยสัจธรรม แล้วก็ทรงแสดงไว้ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ทั้งสภาพธรรมทั้งปวงที่เกิดขึ้นปรากฏ

ใน **มหาราหุลโหวาทสูตร** ใน **มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์** พระผู้มีพระภาคตรัสเมื่อท่านพระราหุลเป็นสามเณร อายุ ๑๘ เพื่อกำจัดฉันทราคะที่เป็นเคหสิตะ

สำหรับ **มหาราหุลโหวาทสูตร** ใน **มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์** นั้น มีข้อความว่า ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน แล้วก็เสด็จไปบิณฑบาต ท่านพระราหุลก็ตามเสด็จไป พระผู้มีพระภาคก็ทรงโอวาทเรื่องรูปไม่เพียง ซึ่งท่านพระราหุลก็กราบทูลถามว่า

รูปเท่านั้นไม่เพียงพอหรือ พระพุทธเจ้าข้า

ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสถึง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้งหมด ไม่เพียง แล้วท่านพระราหุลก็กลับไปเจริญสมณธรรม

ส่วน **จูฬราหุลโฆวาทสูตร** ใน **มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก** มีข้อความว่า ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระวิหารเชตวัน ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จ กลับจากบิณฑบาต ภายหลังเวลาพระกระยาหารแล้ว ตรัสกับท่านพระราหุล ให้ ถือบัวร่อนนั่ง เข้าไปยังป่าอันธวัน เพื่อพักผ่อนกลางวันกัน และทรงแสดงธรรม อнуเคราะห์ท่านพระราหุล เพราะเหตุว่าท่านพระราหุลอบรมอินทรีย์แก่กล้าที่จะ บรรลุพระอรหันต์แล้ว

ธรรมที่ทรงแสดงใน **จูฬราหุลโฆวาทสูตร** นั้น ก็เป็นเรื่องของตา เรื่องของรูป เรื่องของจักขุวิญญาณไม่เพียง เรื่องของหู เรื่องของเสียง เรื่องของโสตวิญญาณ สภาพที่ได้ยินไม่เพียง คือ เรื่องของทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ไม่เพียงนั่นเอง และในครั้งนั้น ท่านพระราหุลก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระ อรหันต์

จูฬราหุลโฆวาทสูตร ใน **มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก** พระสูตรนี้พระผู้มี พระภาคตรัสเมื่อท่านพระราหุลอุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้วครั้งพรรษา

นี่คือการที่บุคคลจะต้องเจริญอบรมธรรมอย่างมากทีเดียวที่จะได้บรรลุเป็น พระอรหันต์ ท่านพระราหุลได้อบรมมาที่จะบรรลุธรรมเป็นถึงพระอรหันต์ แต่ถึง กระนั้นพระผู้มีพระภาคก็ยังได้ทรงโอวาทพรั่ำสอนให้มีสติระลึกรู้ลักษณะของนาม และรูป ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แม้ผู้ที่ได้อบรมอินทรีย์ มาที่จะได้เป็นพระอรหันต์ ก็ยังเว้นไม่ได้

๑๔๖

อัมพลัญญิการานุโลภาตสูตร คือ **จูฬรานุโลภาตสูตร** ใน **มัชฌิมนิกาย**
มัชฌิมนิกาย ที่พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทท่านพระราหุล เมื่อเป็นสามเณร
อายุ ๗ ขวบนั้น เพราะพระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า

ธรรมดาตารกกุมารรา คนหนุ่ม และเด็กน้อยทั้งหลายย่อมพูดถ้อยคำที่ควร
บ้าง ไม่ควรบ้าง ควรที่พระองค์จะทรงโอวาทแก่ท่านพระราหุล เพราะโทษใด ๆ ที่
มีอยู่เนื่อง ด้วยปาก เพื่อแสดงโทษนั้นให้เกิดความรังเกียจขึ้น เหมือนรังเกียจของ
สกปรก

พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทให้ชำระกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม เมื่อทำ
ภักติกแล้ว นั่งในที่พักกลางวัน ก็พึงพิจารณาว่า ตั้งแต่อรุณขึ้นมาจนถึงนั่งในที่นี้
มีกายกรรม วจีกรรม ที่ไม่ควรแก่ผู้อื่นอยู่บ้างหรือไม่ เมื่อรู้ว่ามีอยู่ ก็พึงแสดง
ข้อที่ควรแสดง เปิดเผยข้อที่ควรเปิดเผย ถ้าไม่มี ก็พึงอยู่ด้วยปีติปราโมทย์

ส่วนมโนกรรม พึงชำระในเวลาแสวงหาวิปัสสนา ขำระอย่างไร ขำระว่า
ฉันทราคะ ปฏิหาระในรูป เป็นต้น ในที่แสวงหาวิปัสสนาวันนี้มีบ้างหรือไม่ ถ้ามี
พึงอธิษฐานใจว่า จักไม่ทำเช่นนี้อีก ถ้าไม่มี พึงอยู่ด้วยปีติปราโมทย์

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสาวก
ในอดีต ก็ชำระแล้วอย่างนี้ ทั้งในอดีต อนาคต และแม้บัดนี้ก็ยังชำระอย่างนี้
เพราะฉะนั้น แม้เธอทั้งหลาย เมื่อศึกษาตามพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้น
เหล่านั้น ก็พึงศึกษาอย่างนี้

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงการละตัณหาในปัจจุบัน ๔ การละฉันทราคะใน
กามคุณ ๕ การอาศัยกัลยาณมิตร เป็นสิ่งที่มีคุณใหญ่ พระผู้มีพระภาคตรัส
ราหุลสังยุตต์ เพื่อทรงแสดงว่า ไม่พึงทำฉันทราคะในภพทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคตรัสสมหาราหุโลวาทสูตร เพื่อทรงแสดงว่า ไม่พึงทำฉันท-
ราคะที่เป็นเคหสิตะ เพราะอาศัยอรรถภาพของตัวเองว่าเรางาม

สำหรับราหุลสูตรนั้น ไม่ควรกล่าวว่า ตรัสในกาลไหน คือไม่เจาะจงกาล
จริงอยู่สูตรนั้น ตรัสเป็นโอวาท พร่ำสอนเนื่อง ๆ

แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้เป็นผู้ที่ได้อบรมเจริญอินทรีย์มาแล้ว ก็ต้องเจริญสติ
เจริญปัญญา เพื่อการรู้แจ้งธรรม โดยระยะเวลาที่ไม่น้อยเลย คือ ตั้งแต่ท่านพระ
ราหุลบวชเป็นสามเณรอายุ ๗ ขวบ และได้บรรลุความเป็นพระอรหันต์เมื่อ
อุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว ซึ่งระหว่างนั้นก็ต้องอบรมสติปัฏฐานเพื่อที่จะให้
ปัญญารู้ชัดขึ้นในสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง

ถ. ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงสั่งสอนท่านพระราหุลด้วยประการต่าง ๆ
มากมายจนบรรลุเป็นพระอรหันต์นั้น หรือการที่ท่านพระสารีบุตรพร่ำสอนแก่
พระภิกษุแต่ละองค์ ๆ ตั้งร้อยตั้งพันครั้งจนบรรลุเป็นพระอรหันต์นั้น จะ
เปรียบเทียบกับสมัยนี้ได้ไหมว่า สมัยนี้ต้องไปสอบอารมณ์กับอาจารย์ที่สอน
สติปัฏฐาน การไปสอบอารมณ์นี้จะเทียบกับสมัยของพระพุทธองค์ที่มีการสอบ
อารมณ์บ้างเหมือนกัน จะเปรียบเทียบกันได้ไหมครับ

สุ. ในครั้งนั้น เมื่อได้ฟังพระธรรมแล้วก็ปฏิบัติธรรม ถ้ามีความสงสัย
ประการใดก็ไปเฝ้ากราบทูลถาม ในสมัยนี้ ท่านที่ฟังธรรมมีข้อสงสัยในข้อปฏิบัติก็
เชิญถามได้ หรือจะสอบถามว่า ข้อปฏิบัตินั้นตรงกับปริยัติหรือไม่ ก็สอบถามได้
ถ้าไม่ตรงก็เป็นข้อปฏิบัติที่คลาดเคลื่อนไม่ถูกต้อง แต่ข้อปฏิบัติเป็นเรื่องที่ละเอียด
ถ้าท่านไม่เจริญสติ ท่านจะไม่ทราบถึงต้นหา ความยินดี ความต้องการอย่าง
ละเอียดที่มีฝังลึกอยู่ในใจของท่าน ที่ท่านย้ายจากความต้องการรูป เสียง กลิ่น
รส โผฏฐัพพะ มาต้องการผลของการปฏิบัติ

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งเป็นฆราวาสที่ฟังพร้อมด้วยวงศาคณาญาติ ท่านกล่าวว่า
ตั้งแต่ท่านได้เจริญสติและฟังการเจริญสติปัฏฐาน ท่านอัดเทปแล้วฟังทบทวน
ด้วยความเข้าใจว่า ท่านได้เริ่มเข้าใจข้อปฏิบัติในการเจริญสติปัฏฐาน

ในอริยสัจธรรมนั้นมีถึง ๓ รอบ รอบแรก คือ **สัจจญาณ** รอบที่ ๒ คือ **กิจจญาณ** รอบที่ ๓ คือ **กตญาณ**

สำหรับรอบที่ ๑ คือ **สัจจญาณ** หมายความว่า การฟังเรื่องของอริยสัจธรรม เรื่องของทุกขอริยสัจว่า สิ่งใดเป็นทุกข์ สภาพใดเป็นทุกข์ นามและรูปที่กำลังปรากฏ ไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เป็นทุกข์ เพราะไม่เที่ยง นี่คือนั่นที่จะต้องรู้ชัด จะต้องรู้แจ้ง และท่านผู้นั้นก็รู้เรื่องของสมุทัยสัจ คือ จะต้องละความต้องการยินดี วิธีที่จะละมีหนทางเดียวเท่านั้น เอกายนมัคโค คือ สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันทีเท่านั้น มิฉะนั้นแล้วท่านจะถูกตัณหาพาจน โดยที่ท่านไม่ได้รู้สึกตัวเลยว่า ขณะนั้นท่านต้องการอะไรหรือเปล่า

ท่านผู้นั้นกล่าวว่า ชีวิตของท่านพรังพร้อมแวดล้อมไปด้วยวงศาตณญาณาทิ ท่านก็ถูกชักชวนให้ไปที่นั่น ให้ทำอย่างนี้ ให้เห็นสิ่งนั้น ให้เที่ยวที่นั่น ให้รู้อย่างนั้น อย่างนี้ ท่านก็รู้สึกเบื่อหน่ายต่อการที่จะต้องไปในวงสังคม ท่านต้องการที่จะปลีกตนเพื่อที่จะได้ฟังเทศและเจริญสติ เพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์มาก ความจริงที่คิดอย่างนั้น ยังไม่ได้ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่ว่าในขณะที่ท่านรู้สึกว่าคุณเบื่อหน่าย ไม่อยากจะพบวงศาตณญาณาทิ แต่การที่ท่านจะไปพบใครหรือไม่ไปพบใคร ก็ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นจิตประเภทหนึ่งที่ทำให้ท่านกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไม่ว่าจะเป็นทางกาย หรือทางวาจาก็ตาม

ในขณะที่กำลังคิดอย่างนั้นก็ดี กำลังอยู่ท่ามกลางญาณาทิพิน้องมิตรสหายก็ดี สติควรจะระลึกลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏ แทนที่จะกลุ่มใจเบื่อหน่าย เมื่อไปแล้วก็เกิดวิตก เบื่อ ไม่อยากจะพูดกับคนนั้น ไม่อยากจะพบกับคนนี้อยากจะกลับไปบ้านเสียเร็ว ๆ จะได้ฟังเทศ จะได้เจริญสติ

แต่ทำไมสติไม่ระลึกลักษณะของนามและรูปที่กำลังปรากฏในขณะนั้น แสดงให้เห็นได้ว่า เป็นความต้องการอย่างละเอียด ซึ่งไม่ใช่ต้องการรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

ในวันหนึ่ง ๆ มีท่านผู้ใดบ้างที่ไม่ได้อยู่ตามลำพัง ในห้องน้ำ ในห้องนอน หรือว่าเวลารับประทานอาหาร บางครั้งที่ไม่มีญาติ ไม่มีมิตรสหาย ไม่มีแขก ท่านก็รับประทานอาหารตามลำพัง สติระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปบ้างไหม มากไหม ในชีวิตจริง ๆ ขอให้ระลึกว่า สติระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปมากไหม ในปีแรก ๆ หรือในตอนเริ่มต้น แม้เป็นบรรพชิตอย่างท่านพระราहुล พระผู้มีพระภาคก็ยังต้องเสด็จมาทรงโอวาทที่จะไม่ให้กล่าวมุสา แม้เพื่อหัวเราะกันเล่น

ทุกคนมีชีวิตจริง ๆ ที่จะพิสูจน์สอบถามธรรมได้ว่า ท่านก็มีชีวิตที่อยู่ตามลำพังบางกาล บางเวลา แล้วสติเกิดบ่อยไหม ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปบ่อยไหม ถ้าสติเกิดไม่บ่อย ไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูป ไม่ว่าท่านจะเป็นฆราวาสอยู่ที่บ้าน หรือท่านจะเป็นบรรพชิตอยู่ที่วัดวาอาราม ก็โดยนัยเดียวกัน ด้วยเหตุนี้การเจริญสติจึงต้องเจริญให้มาก

ถ. ในกายนุปัสสนาสติปัฏฐานมีอยู่ ๒ บรรพที่ยังไม่ขัดแจ้งนัก คือ ปฏิภูมณสิกการบรรพ และ นวสีวิกาบรรพ

ปฏิภูมณสิกการบรรพ ให้พิจารณาความไม่สะอาดต่าง ๆ ความไม่สวย ไม่งาม ความเป็นปฏิภูมต่าง ๆ ซึ่งความไม่สะอาดนี้จะเกี่ยวกับเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ประการใด

อีกบรรพหนึ่งเกี่ยวกับขรุขระ เกี่ยวกับซากศพต่าง ๆ ก็เช่นเดียวกัน สติจะระลึกรู้ลักษณะที่เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ประการใด ขอความกรุณาท่านอาจารย์ช่วยชี้แจงให้ชัดด้วย

สุ. เรื่องของกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน ไม่ว่าจะป็นภายในหรือภายนอก ถ้าเป็นส่วนที่เคยยึดถือว่าเป็นกายแล้ว สติระลึกได้ในขณะนั้น ก็ป็นกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน เช่น ถ้าเห็นหัวใจ ตับ ปอด สะอาดหรือไม่สะอาด เพราะฉะนั้น ป็นสิ่งที่สติระลึกส่วนที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย จะป็นภายนอกก็ได้ ภายในก็ได้ สิ่งที่ทำให้สติเกิดระลึกได้ป็นกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน เพราะวา

เป็นส่วนของกายที่เคยยึดถือ เมื่อเป็นเครื่องระลึก แล้วน้อมมาสู่ตน และรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเกิดขึ้นปรากฏก็ได้

หรือถ้าจะกระทบสัมผัสผัดปอด เคยยึดถือสภาพนั้นว่าเป็นส่วนของกาย แต่ในขณะที่กระทบสัมผัส สติระลึกได้ รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

ผม เป็นส่วนที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย เพราะฉะนั้น เมื่อระลึกส่วนของกายว่าไม่สะอาด ไม่ใช่ระลึกที่อื่นว่าไม่สะอาด แต่ระลึกส่วนของกายว่าไม่สะอาด ก็เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

คือ ส่วนใดก็ตามที่เป็นส่วนของกาย และสติระลึกที่ส่วนนั้น เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน แล้วก็รู้ชัดในสภาพธรรม แล้วแต่ว่าจะเป็นทางใด เมื่อระลึกแล้ว ธรรมปรากฏ และรู้ชัดในสภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริง จะเป็นอะไรก็ได้ แต่ว่า อาจจะเป็นกายที่กำลังกระทบกับผมก็ได้ ถ้าเป็นในลักษณะนั้น เป็นส่วนของกายที่เคยยึดถือในธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เย็น ร้อน อ่อน แข็งนั้น แล้วก็รู้ในสภาพนั้น ก็เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถ้าจะระลึกความรู้สึกที่กระทบก็ได้ แต่ตอนที่ระลึกนั้น ระลึกที่ส่วนของกายในเบื้องต้น เป็นการระลึกที่ส่วนของกาย

จะเป็นอะไรก็ตาม แต่เป็นส่วนของกายที่เคยยึดถือ ก็เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน แม้แต่อสุภะ เห็นอสุภะ ก็เคยยึดถืออสุภะนั้นว่าเป็นกาย เพราะฉะนั้น เวลาที่อสุภะนั้นเป็นปฏิฐานให้สติระลึกได้เพราะอาศัยกาย คือ อสุภะนั้น ๆ ก็เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐานให้สติระลึก

ที่ทรงแสดงมหาสติปัฏฐาน ก็เพื่อที่จะให้ทุกอย่างที่มีจริงเป็นเครื่องให้สติระลึก แต่ถ้าระลึกในส่วนที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย ไม่ว่าจะป็นภายในหรือภายนอกก็ตาม ถ้าส่วนนั้นเคยยึดถือว่าเป็นกาย แล้วระลึก ก็เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

แต่ว่าทุกสิ่งที่มีจริง ควรที่จะให้สติระลึกเพื่อรู้ชัด จะระลึกที่ส่วนที่เป็นกายก็ได้ เวทนาก็ได้ จิตก็ได้ ธรรมใด ๆ ก็ได้ แล้วปัญญาที่รู้ชัดในสภาพธรรมนั้น

ซึ่งเวลาที่เป็นปรมาตม์ ต้องมีลักษณะของรูปและนามปรากฏตามความเป็นจริง

ถ. ผมยังข้องใจ เช่น “ผม” ทำไมจะต้องพิจารณาว่าไม่สะอาด มีหลักที่ไหนมา ในฐานะที่เป็นรูปหรือเป็นสังขาร เราก็พิจารณาว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตตาเท่านั้น ถ้าว่าไม่สะอาด ก็แสดงว่าเรายังมีกิเลสอยู่ ชอบสวຍ ชอบงาม อย่างปลาร้าจะว่าไม่สะอาดก็ได้ แต่ทำไมเราชอบกิน กลิ่นหอม ๆ อย่างปลาร้าหอมอย่างกะปิ แต่ถึงจะว่าเหม็น ไม่มีหอมเลย ผมสงสัยอย่างนี้

สุ. ชีวิตปกติธรรมดาคงจะไม่มีท่านผู้ใดปฏิเสธว่า หลงลืมสติเป็นอันมาก ยากเหลือเกินที่จะให้สติเกิดได้ เพราะมักจะเพลิดเพลนไปในอารมณ์ที่เห็นในเสียงที่ได้ยิน ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะ ในความนึกคิด แต่การที่สติจะระลึกบ่อย ๆ เนื่อง ๆ ถ้าอาศัยการที่เห็นสิ่งนั้นแล้วไม่เพลิดเพลนไปด้วยโลภะ หรือไม่ได้เกิดจิตที่ไม่แช่มชื่นเป็นโทสะ แต่เกิดความสุขหรือสังเวชในความเป็นปฏิภูลของสิ่งนั้น ก็จะทำให้สติสามารถที่จะระลึกลักษณะสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นตามความเป็นจริงได้ ท่านผู้ใดจะไม่ระลึกรู้สภาพที่เป็นปฏิภูล โดยที่สติระลึกลักษณะที่เป็นปรมาัตถธรรม ลักษณะของนามและรูปในทันทีก็ได้

ดังนั้น การเจริญสติปัฏฐาน คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐานก็มีหลายนัยโดยไม่บังคับ โดยไม่กะเกณฑ์ว่า จะต้องอย่างนี้ หรือจะต้องอย่างนั้น แล้วแต่ท่านผู้ใดจะระลึกรู้ลักษณะที่เป็นนามเป็นรูปทันทีโดยไม่ระลึกถึงความเป็นปฏิภูลก็ได้ ไม่ใช่ว่าทุกคนจะต้องมาระลึกโดยความเป็นปฏิภูล แล้วแต่อัธยาศัยของบุคคลผู้นั้น แต่ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดจะเกิดสลด แล้วสติก็ระลึกลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงก็ได้

ขอกล่าวถึง พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคที่ได้ตรัสกับโพธิราชกุมาร ใน **มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ โพธิราชกุมารสูตร** ว่า

ดูกร ราชกุมาร อาตมาภาพนั้นได้มีความคิดเห็นว่า ธรรมที่เราบรรลุลแล้วนี้เป็นธรรมลึก ยากที่จะเห็นได้ สัตว์อื่นจะตรัสรู้ตามได้ยาก เป็นธรรมสงบระงับ ประณีต ไม่เป็นวิสัยที่จะหยั่งลงได้ด้วยความคิด เป็นธรรมละเอียดอันบัณฑิตจะพึงรู้แจ้ง ก็หมู่สัตว์นี้มีความอาลัยเป็นที่รณมย์ ยินดีในความอาลัย บันเทิงนักใน

ความอาลัย ก็การที่หมู่สัตว์ผู้มีความอาลัยเป็นที่นรมย์ ยินดีในความอาลัย บันเทิงนักในความอาลัย จะเห็นฐานะนี้ได้โดยยาก คือ สภาพที่อาศัยกันเกิดขึ้น เพราะความมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย แม้ฐานะนี้ก็เห็นได้ยาก คือ สภาพเป็นที่ระงับสังขาร ทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตณหา ความปราศจากความกำหนด ความดับโดยไม่เหลือ นิพพาน ก็เราจะพึงแสดงธรรม และสัตว์เหล่าอื่นก็จะไม่รู้ ทัวถึงธรรมของเรานั้น จะพึงเป็นความเหน็ดเหนื่อยเปล่า เป็นความลำบากเปล่า ของเรา

ดูกร ราชกุมาร ที่นั่นคาถาอันน่าอัศจรรย์ ไม่เคยได้ฟังมาในกาลก่อน มาปรากฏแจ่มแจ้งกับอาตมาภาพว่า

บัดนี้ยังไม่สมควรจะประกาศธรรมที่เราบรรลุได้โดยยาก ธรรมนี้อันสัตว์ทั้งหลายผู้ถูกราคะ โทสะครอบงำ ไม่ตรัสรู้ได้ง่าย สัตว์ทั้งหลายอันราคะย้อมแล้ว อันกองมิดหุ้มห่อแล้ว จักไม่เห็นธรรมอันยังสัตว์ให้ไปทวนกระแส ละเอียดลึกซึ่ง เห็นได้ยาก เป็นอณู ดังนี้

ดูกร ราชกุมาร เมื่ออาตมาภาพเห็นตระหนกอยู่ดังนี้ จิตของอาตมาภาพ ก็โน้มไปเพื่อความเป็นผู้มีความขวนขวายน้อย ไม่น้อมไปเพื่อแสดงธรรม

นามและรูปที่กำลังปรากฏเป็นปกติในขณะนี้ เป็นธรรมที่ละเอียดลึกซึ้ง ใน พระไตรปิฎก ทั้งพระวินัยปิฎก ทั้งพระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก สอบ ทานได้ว่า ไม่ใช่เรื่องอื่นเลย นอกจากเรื่องธรรมที่เป็นปกติในชีวิตประจำวัน

การเห็นเป็นธรรมดา ทำไมทรงแสดงไว้เรื่องของการเห็น เรื่องของสิ ฐุปารมณที่ปรากฏให้รู้ได้ทางตา เรื่องของสภาพที่รู้อารมณ์ทางตา การได้ยินมีอยู่ ทุกวันเป็นปกติในชีวิตประจำวัน

๑๔๗

ธรรมที่ทรงแสดง ไม่ได้ทรงแสดงเรื่องอื่นที่สัตว์โลกจะพิสูจน์ไม่ได้ แต่ว่าทรงแสดงธรรมที่ปรากฏเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่ลึกซึ้งละเอียดยากที่จะรู้ได้ในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลของธรรมทั้งปวงที่อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

และการปฏิบัติธรรม ก็ไม่ใช่ปฏิบัติผิดไปจากการระลึกรู้ลักษณะสภาพธรรมที่เกิดปรากฏเป็นปกติในชีวิตประจำวันนั่นเอง เป็นเรื่องปกติธรรมดา การเจริญสติเพื่อรู้สภาพธรรมที่ลึกซึ้งที่กำลังเกิดขึ้น และกำลังดับไป แต่ว่ายาก เพราะเป็นการทวนกระแสความต้องการ คือ โลภะ เพราะความต้องการชักพาทำให้วนไปโน่นบ้าง นี่บ้างตลอดเวลา ไม่ทำให้สติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเดี๋ยวนี้

ดังนั้นหนทางเดียวจริง ๆ ที่จะค้นหา ที่จะความต้องการในนามในรูปทั้งปวงได้ ก็คือสติเกิดขึ้นทันที ไม่เลือกว่าอยู่ในสถานที่ใด ไม่เลือกว่าขณะไหน ไม่เลือกอารมณ์ใด เพราะทรงแสดงไว้ว่า เอกายนมรรค คือ สติปัฏฐาน การเจริญสติเท่านั้นที่จะทำให้ปัญญาเริ่มรู้ลักษณะสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนมากขึ้น เพิ่มขึ้น

ถ. นักศึกษาท่านหนึ่งเคยเข้าปฏิบัติที่สำนักวิปัสสนาแห่งหนึ่ง เกี่ยวกับรูปนัง นอน ยืน เดิน ท่านก็ยืนยันว่า รูปนัง รูปนอน รูปยืน รูปเดินมีจริงปรากฏชัดจริง ๆ ผมก็เรียนถามท่านว่า ที่ว่าปรากฏชัดนั้น อะไรปรากฏ ท่านก็บอกว่าอาการ คือ ท่าทางนี้แหละ และท่านก็วนไปวนมา เลยยังไม่รู้ว่าเป็นอะไร

ส. การเจริญปัญญานั้น จะต้องรู้ลักษณะสภาพของรูปแต่ละรูปที่ประชุมรวมกัน ละคลายการยึดถือความเป็นกลุ่มเป็นก้อน ถ้ายังควบคุมประชุมรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนอยู่ตราบใด ความยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ว่าวัตถุ

สิ่งนั้นเที่ยงก็ต้องมีอยู่ เมื่อไม่กระจัดกระจายก็จะประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมแต่ละลักษณะนั้นไม่ได้ เพราะเหตุว่ายังประชุม ยังรวมกันอยู่

ขอล่าวถึงใน **มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ มูลปริยายสูตร**

ซึ่งครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคนไม้พญารัง ในสุภควัน เขตเมืองอุกกัฏฐา พระผู้มีพระภาคทรงแสดงปริยายอันเป็นมูลของธรรมทั้งปวง

ซึ่งมีข้อความโดยย่อว่า

ปุถุชนในโลกนี้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมรู้สภาพธรรม แต่ยินดียึดถือในสภาพธรรม เช่น ธาตุดิน ลักษณะที่อ่อนแข็ง

มีใครบ้างไหมที่ไม่รู้ลักษณะที่อ่อนที่แข็ง ทุกคนรู้ในลักษณะที่อ่อนที่แข็งในสภาพที่อ่อนแข็งนั้น แต่ยึดถือสำคัญโดยความเป็นของเรา รูปของเราหรือเปล่า อ่อนแข็งก็จริง แต่ก็ยึดถือโดยความเป็นของเรา และข้อความต่อไปก็กล่าวถึงสภาพธรรมไม่ว่าจะเป็นเสียง กลิ่น รส โสณัฐพะพะ

แม้ย่อมรู้สัตว์โดยความเป็นสัตว์ แต่ย่อมสำคัญในสัตว์

ต่อไปก็เป็น ในเทวดา ในพรหม ในรูปที่เห็น ในเสียงที่ได้ฟัง ในอารมณ์ที่ได้ทราบ ในธรรมารมณ์ที่รู้ได้ด้วยใจ ในสักกายะโดยความเป็นอันเดียวกัน ในสักกายะโดยความต่างกัน

เป็นเรื่องของสภาพธรรมที่มีปรากฏ อ่อน แข็ง เย็น ร้อน ตึง ไหว เสียง สี กลิ่น รส โสณัฐพะพะ ไม่ใช่ว่าไม่รู้ รู้ แต่มีความสำคัญในสิ่งนั้นโดยความเป็นตัวตน หรือโดยความเป็นเรา โดยความเป็นของเรา

ข้อความใน **อรรถกถาปปัญจสูทนี** อธิบายพยัญชนะเหล่านี้ จะขอยกมาบางตอน ซึ่งมีว่า

ทิว ฐิ กล่าววว่า เป็นชื่อของรูปายตนะ รูปารมณ

เห็นรูปารมณด้วยสุกัลยาและสุขัลยา และให้เกิดฉันทราคะในรูปาย-
ตนะนั้น ชื่อว่า ชื่นชมยินดีรูปายตนะนั้น

เห็นสิ่งต่าง ๆ เห็นรูปารมณ รูปารมณที่มากกระทบตาก็เป็นรูปายตนะ เวลา
ที่เห็นของที่สวยงาม ๆ งาม ๆ มีความรู้สึกว่าเป็นสุข เห็นวัตถุแก้วแหวนเงินทองต่าง ๆ
ความจริงรูปนั้นปรากฏชั่วขณะที่เป็นรูปายตนะที่กระทบกับจักขุปสาทเท่านั้น แต่ก็
ชื่นชมยินดีในรูปายตนะ ในรูปารมณ ในสิ่งที่กำลังเห็นนั้น นี่เป็นประการหนึ่ง คือ
เมื่อเห็นแล้ว ก็เกิดความชื่นชมยินดีด้วยตัณหาหนึ่ง

ย่อมนำคัมภีร์รูปารมณนั้น ด้วยความสำคัญแห่งมานะ

วันหนึ่งก็เห็นกันมากมาย เห็นทั้งเราเอง เห็นทั้งบุคคลอื่น แต่ว่าย่อมนำ
คัมภีร์รูปารมณด้วยความสำคัญแห่งมานะ

เพราะเมื่อเห็นสมบัติและวิบัติของรูปของตนและผู้อื่นแล้ว ให้เกิดมานะขึ้น
ว่า เราดีกว่า เราเสมอเหมือน เราเลวกว่า

แล้วแต่เราจะเกิดมานะในลักษณะใด นี่เป็นประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง ย่อมนำคัมภีร์รูปายตนะว่าเที่ยง ยั่งยืน ด้วยอำนาจทิฐิ

สิ่งที่กำลังเห็นนี้ไม่ดับเลยใช่ไหม กำลังเห็นกันอยู่ทุกคน ๆ เวลานี้ ถ้าไม่เห็น
การเกิดขึ้นและดับไปก็ด้วยอำนาจของทิฐิหนึ่ง ซึ่งในเรื่องของรูป ไม่ใช่แต่
เฉพาะที่เห็นด้วยตาเนื้ออย่างเดียว ยังสำคัญรวมไปถึงสิ่งที่เห็นด้วยตาทิพย์

สำหรับ สุต ก็โดยนัยเดียวกัน

สรุป ในที่นี้หมายถึงเสียง ที่ได้ยินด้วยโสตะและทิพโสตะ ถึงมีทิพโสตะ
ได้ฉานอภิญญาสมาบัติสามารถรู้เสียงที่ไกล เสียงที่เป็นทิพย์ แต่ก็ยังมีความ
ยึดถือสำคัญตนด้วยมานะได้ หรือว่ายึดถือด้วยความยินดี เพลิดเพลินด้วยอำนาจ
ของความชื่นชมยินดีด้วยตัณหาได้ หรือด้วยอำนาจของทิฐิที่ไม่เห็นความเกิดขึ้น
และดับไปของเสียงนั้นได้

ข้อต่อไป คือ **มุต** เป็นชื่อของกลิ่น รส โผฏฐัพพะ

ส่วน **วิญญูตา** เป็นสภาพธรรมที่รู้ด้วยใจอย่างเดียว ไม่สามารถที่จะรู้ด้วยตา หรือด้วยหู ด้วยจมูก ด้วยลิ้น ด้วยกาย

ที่สำคัญของสูตรนี้ คือ ตอนท้ายของ **มูลปริยายสูตร** มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสมูลปริยายนี้จบแล้ว ภิกษุเหล่านั้นมิได้ชื่นชมยินดี ภาสิตของพระผู้มีพระภาค ฉะนี้แล

ท่านผู้ฟังคงจะได้เห็นความละเอียดลึกซึ้งของสภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง แม้พระภิกษุที่ท่านได้ฟังแล้ว ถ้าอินทรีย์ไม่แก่กล้า ท่านก็มีได้ชื่นชมในพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค

อรรถกถาสารัตถปกาสินี ซึ่งเป็นอรรถกถาของ **สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค นกุลปิตาสูตร** มีข้อความว่า

บทว่า **ปริยภูตฐา** ฐา ยี ความว่า เป็นผู้ดำรงอยู่โดยอาการที่ถูกปริยภูตฐานกิเลสครอบงำ เป็นผู้ที่ยึดถืออย่างหนักแน่นด้วยตัณหา ทิฏฐิ อย่างนี้ว่า รูปคือ ห่มมัม รูปเป็นเรา รูปเป็นของเรา แม้ในเวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ ก็โดยนัยเดียวกัน

สำหรับสักกายทิฏฐิ ได้ทรงจำแนกเป็นอุจเฉททิฏฐิและสัสสตทิฏฐิ คือ ถ้ามีอุจเฉททิฏฐิก็เป็นสักกายทิฏฐิ และถ้ามีสัสสตทิฏฐิก็เป็นสักกายทิฏฐิด้วย

ถ้าท่านผู้ฟังพบพยัญชนะเรื่องตัณหา ๑๐๘ คือ กามตัณหา ๑ ภวตัณหา ๑ วิภวตัณหา ๑ รวมเป็นตัณหา ๓ ซึ่งเป็นไปในอารมณ์ ๖ คือ เป็นไปในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ รวมเป็นตัณหา ๑๘ ตัณหาเหล่านี้เป็นไปในภายใน ๑๘ ภายนอก ๑๘ รวมเป็น ๓๖ และตัณหาเหล่านี้เป็นอดีต ๓๖ เป็นอนาคต ๓๖ เป็นปัจจุบัน ๓๖ ก็รวมเป็นตัณหา ๑๐๘

ถ. ได้ฟังท่านอาจารย์บรรยายทางวิทยุ มีข้อความตอนหนึ่งว่า ผู้ฟังจะต้องพิจารณาด้วยความแยบคายว่า ท่านได้เจริญข้อประพฤติปฏิบัติถูกต้องอย่างนี้หรือเปล่า คือ สติระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง รู้

ว่าขณะนี้สติกำลังระลึกสภาพที่เป็นนามธรรมหรือว่าสภาพที่เป็นรูปธรรม ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย หรือทางใจ โดยที่ไม่ต้องเอ่ยชื่อ คือ ไม่ต้องนึกว่า ขณะนี้กำลังระลึกถึงลักษณะของนามธรรมทางตา หรือขณะนี้กำลังระลึกถึงลักษณะของรูปธรรมทางหู ไม่ต้องเอ่ยชื่อ ไม่ต้องนึกอย่างนี้ ที่ว่าไม่ต้องเอ่ยชื่อ ไม่ต้องนึกอย่างนี้ ผมสงสัยที่จะไม่ให้ระลึกชื่อทางตาหรือทางหู ไม่ให้เอ่ยชื่อนั้น แล้วจะให้ระลึกอย่างไร

ส. การนึกคิดห้ามไม่ได้ แต่ท่านผู้ฟังจะต้องสังเกต สำเนียง ในขณะที่สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมทางหนึ่งทางใดว่า เป็นสภาพธรรมที่ต่างกัน อย่างขณะที่กำลังเห็น ไม่ต้องคิดอะไรเลย ไม่ต้องนึกเป็นชื่อเป็นคำออกมาว่า ที่กำลังเห็นนี้เป็นสภาพรู้ทางตา คือ ไม่ต้องนึกอย่างนี้ก็มีเห็น

เวลาที่นึกว่า กำลังเห็นนี้เป็นสภาพรู้ทางตา ในขณะที่นั้นสติไม่ได้ระลึกที่สภาพรู้ทางตา แต่สติจะต้องรู้ว่า ที่คิดนั้นก็เป็นนามธรรมอีกชนิดหนึ่ง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นนามธรรมต่างชนิดกัน การเห็นกับความคิดนึกไม่เหมือนกัน และถ้าระลึกว่า สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เป็นของจริง เป็นรูปธรรม ก็เพราะเหตุว่าสามารถปรากฏให้เห็นได้ ให้รู้ได้ทางตา

ถ้าระลึกถึงลักษณะที่เป็นรูปธรรม กับการนึกขึ้นมาว่า ที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เป็นของจริงที่ปรากฏทางตา ถ้าระลึกอย่างนี้ สติก็ต้องสำเนียง สังเกตรู้ว่า ขณะนั้นเป็นสภาพนามธรรมที่คิด ไม่ใช่ระลึกถึงสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเท่านั้น

แต่ไม่ใช่ห้ามคิด ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานจะต้องฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานให้เข้าใจละเอียดชัดเจนพอที่ว่า เมื่อสติระลึกแล้วก็ได้ชินกับสภาพธรรมที่กำลังปรากฏชัดเจนถูกต้องขึ้นว่า ขณะนั้นเป็นนามอะไร เป็นรูปอะไร ที่คิดก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่งแต่ไม่ใช่เห็น เพราะถ้ากำลังเห็น ถึงไม่ต้องคิดสภาพที่เห็นก็มี

ขอล่าวถึง **มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เวชณสสูตร** ที่ยกสูตรนี้มากล่าวเพราะบางที่ท่านผู้ฟังได้ยินบ่อย ๆ ว่า ธรรมเป็นสิ่งที่ลึกซึ้ง แต่ถึงแม้ว่า

สภาพธรรมจะลึกซึ้งอย่างไร พระธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้โดยละเอียดก็อุปการะ
เกื้อกูลให้เกิดความเข้าใจทั้งชั้นของปริยัติและชั้นของปฏิบัติได้

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เวทณสสูตร มีข้อความโดยย่อว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน เขตพระนคร
สาวัตถี เวทณสปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วเปล่งอุทานว่า
นี้เป็นวัณณะอย่างยิ่ง นี่เป็นวัณณะอย่างยิ่ง ดังนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร กัจจანะ ทำไมท่านจึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี่เป็นวัณณะอย่างยิ่ง นี่เป็น
วัณณะอย่างยิ่ง ดังนี้ ก็วัณณะอย่างยิ่งเป็นไฉน

เวทณสปริพาชกกราบทูลว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตม วัณณะใดไม่มีวัณณะอื่นยิ่งกว่า หรือประณีตกว่า
วัณณะนั้นเป็นวัณณะอย่างยิ่ง

ขอให้ท่านผู้ฟังพิจารณาว่า คำพูดของเวทณสปริพาชกนั้น เป็นคำพูดซึ่ง
ลึกซึ้ง หรือไม่ลึกซึ้ง

๑๔๘

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร กัจจანะ วัณณะไหนเล่าที่ไม่มีวัณณะอื่นยิ่งกว่า หรือประณีตกว่า

เวชณสปริพาชกกราบทูลว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตม วัณณะใดไม่มีวัณณะอื่นยิ่งกว่า หรือประณีตกว่า
วัณณะนั้นเป็นวัณณะอย่างยิ่ง

คือ กราบหูลเหมือนเดิม ไม่ได้ชื่อว่า เป็นวัณณะใด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กัจจანะ ท่านกล่าวแต่เพียงว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม วัณณะใดไม่มี
วัณณะอื่นยิ่งกว่า หรือประณีตกว่า วัณณะนั้นเป็นวัณณะอย่างยิ่ง ดังนี้ วาจา
ของท่านพึงขยายออกอย่างยืดยาว แต่ท่านไม่ชี้วัณณะนั้นได้

ดูกร กัจจანะ เปรียบเหมือนบุรุษพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราปรารถนารักใคร่
นางชนบทกัลยาณีในชนบทนี้ คนทั้งหลายพึงถามเขาดังนี้ว่า พ่อ นางชนบท
กัลยาณีที่พ่อปรารถนารักใคร่นั้น ท่านรู้จักหรือว่าเป็นนางกษัตริย์ พราหมณ์
แพศย์ หรือศูทร เมื่อเขาถูกถามดังนี้แล้ว เขาพึงตอบว่า หามิได้ คนทั้งหลาย
พึงถามเขาว่า พ่อ นางชนบทกัลยาณีที่พ่อปรารถนารักใคร่นั้น พ่อรู้จักหรือว่าเป็น
นางมีวัณณะอย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้ เมื่อเขาถูกถามดังนี้แล้ว เขาพึงตอบว่า หามิได้
คนทั้งหลายพึงถามเขาว่า พ่อ นางชนบทกัลยาณีนี้ ที่พ่อปรารถนารักใคร่นั้น พ่อ
รู้จักหรือว่า สูง ต่ำ หรือพอสั้นทัด ดำ ขาว หรือมีผิวคล้ำ อยู่ในบ้าน นิคม
หรือนครโน้น เมื่อเขาถูกถามดังนี้แล้ว เขาพึงตอบว่า หามิได้ คนทั้งหลาย
พึงถามเขาว่า พ่อปรารถนารักใคร่หญิงที่พ่อไม่รู้จัก ไม่เคยเห็นนั้นหรือ เมื่อเขา
ถูกถามดังนี้แล้ว เขาพึงตอบว่า ถูกแล้ว

ดูกร กัจจანะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อเป็นเช่นนั้น คำกล่าวของบุรุษนั้น ถึงความเป็นคำใช้ไม่ได้ มิใช่หรือ

เวชณสปริพาชก กราบทูลว่า

แน่นอน พระโคตมผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนั้น คำกล่าวของบุรุษนั้น ถึงความเป็นคำใช้ไม่ได้

ยอมรับคำพูดของตนเอง ซึ่งตนเองก็ได้แต่เพียงกล่าวว่า วัณณะใดไม่มี วัณณะอื่นยิ่งกว่า หรือประณีตกว่า วัณณะนั้นเป็นวัณณะอย่างยิ่ง

ใน **อรรถกถาปัญจสุทนี** มีข้อความว่า

ชื่อว่าผู้สามารถจะพูดถ้อยคำแบ่งรับแบ่งสู้ในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคนั้น ไม่มี

คือ เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถาม ผู้นั้นจะต้องตอบอย่างหนึ่งอย่างใดตรงตามความคิดของตน ที่จะบ้ายเบี่ยงหรือแบ่งรับแบ่งสูลั้นเป็นไปไม่ได้ เมื่อได้กราบทูลในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กัจจანะ ท่านก็ฉันทันแล กล่าวอยู่แต่ว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม วัณณะใดไม่มีวัณณะอื่นยิ่งกว่า หรือประณีตกว่า วัณณะนั้นเป็นวัณณะอย่างยิ่ง ดังนี้ แต่ไม่ชี้วัณณะนั้น

เวชณสปริพาชกกราบทูลว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตม เปรียบเหมือนแก้วไพฑูรย์อันงาม เกิดเองอย่างบริสุทธิ์ ๘ เหลี่ยม นายช่างเจียรระไนดีแล้ว เขาวางไว้ที่ผ้ากัมพลแดง ย่อมสว่างไสวส่องแสงเรืองอยู่ฉันใด ตัวตนก็ฉันทัน เมื่อตายไป ย่อมเป็นของมีวัณณะ ไม่มีโรค

เป็นความคิดที่ว่า ตัวตนนั้นเที่ยง

พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบวณณะที่งามกว่า ประณีตกว่าวณณะของแก้วไพฑูรย์เป็นชั้น ๆ แล้วเวณสปริพาชกก็กราบทูลรับว่า เป็นเช่นนั้นจริง

คือ พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบว่า วณณะของแมลงหึ่งห้อยในเวลาเดือนมีดในราตรี งามกว่าวณณะนั้น คือ งามกว่าแก้วไพฑูรย์นั้น

พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบประทีปน้ำมันในเวลาเดือนมีดว่า งามกว่านั้น

ทรงเปรียบกองไฟใหญ่ในเวลาเดือนมีดว่า งามกว่านั้น

ทรงเปรียบดาวพระศุกรีในอากาศอันกระจ่าง ปราศจากเมฆ ในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรีว่า งามกว่านั้น

ทรงเปรียบว่า ดวงจันทร์ในเวลาเที่ยงคืนตรง ในอากาศอันกระจ่าง ปราศจากเมฆในวันอุโบสถที่ ๑๕ คือ วันเพ็ญกลางเดือนว่า งามกว่านั้น

แล้วทรงเปรียบดวงอาทิตย์ในเวลาเที่ยงตรง ในอากาศอันกระจ่าง ปราศจากเมฆ ในสารทสมัย เดือนท้ายฤดูฝนว่า งามกว่านั้น

แล้วพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กัจจანะ เทวดาเหล่าใด ย่อมสว่แสงพระจันทร์และแสงอาทิตย์ไม่ได้ เทวดาเหล่านั้นมีมากกว่าเทวดาพวกที่สว่แสงพระจันทร์และแสงอาทิตย์ได้ เรารู้เรื่องเช่นนั้นดีอยู่ ถึงกระนั้นเราก็ไม่กล่าวว่า วณณะใดไม่มีวณณะอื่นยิ่งกว่า หรือประณีตกว่า

คือ ทรงทราบเรื่องของเทวดา เรื่องของพรหม ซึ่งพวกพราหมณ์ก็นับถือว่าเป็นอัตตาที่มีวณณะอย่างยิ่งทีเดียว แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พระองค์ทรงทราบเรื่องเช่นนั้นดีอยู่ ถึงกระนั้นพระองค์ก็ไม่ตรัสว่าวณณะใดไม่มีวณณะอื่นยิ่งกว่า หรือประณีตกว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านก็ชื่อว่า กล่าวอยู่ว่า วัณณะใดเร็วกว่า และเศร้าหมองกว่าแมลงหิ่งห้อย วัณณะนั้นเป็นวัณณะอย่างยิ่ง ดังนี้ แต่ท่านไม่ชี้วัณณะนั้นเท่านั้น

ดูกร กัจจანะ กามคุณ ๕ เหล่านี้ กามคุณ ๕ เป็นไหน คือ รูป ซึ่งรู้แจ้งด้วยจักขุ น่ารปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก เกี่ยวด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด

ข้อความต่อไปเป็นเรื่องของเสียงที่ฟังรู้แจ้งด้วยโสตะ กลิ่นที่ฟังรู้แจ้งด้วยฆานะ รสที่ฟังรู้แจ้งด้วยชีวนา โผฏฐัพพะที่ฟังรู้แจ้งด้วยกาย ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก เกี่ยวด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด

ดูกร กัจจანะ กามคุณ ๕ เหล่านี้แล ความสุขโสมนัสใดอาศัยกามคุณ ๕ เหล่านี้เกิดขึ้น ความสุข โสมนัสนี้ เรากล่าวว่า กามสุข ด้วยประการฉะนี้ เป็นอันเรากล่าวกามสุขว่า เลิศกว่ากามทั้งหลาย

กล่าวสุขอันเป็นที่สุดของกามว่า เลิศกว่ากามสุข ในความสุขอันเป็นที่สุดของกามนั้น เรากล่าวว่าเป็นเลิศ

สำหรับความสุขอันเป็นที่สุดของกามนั้น ก็ได้แก่พระนิพพานนั่นเอง เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว เวชนสปริพาชกได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้อที่พระโคตมผู้เจริญตรัสกามสุขว่า เลิศกว่ากามทั้งหลาย ตรัสความสุขอันเป็นที่สุดของกามว่า เลิศกว่ากามสุข ในความสุขอันเป็นที่สุดของกามนั้น ตรัสว่าเป็นเลิศนี้ ตรัสดี น้าอัศจรรย์นัก ไม่เคยมีมา

ไม่ต้องพูดถึงเรื่องสิ่งที่ไม่มี เช่น วัณณะใดเป็นวัณณะที่ประณีตกว่า งามกว่า แต่ว่าพูดถึงสิ่งที่มี ที่ปรากฏทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ ถ้าเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่าพอใจ ก็ทำให้เกิดความสุข แต่ว่าความสุขนั้นก็เป็นเพียงกามสุข คือ สุขที่ยินดีพอใจ เพราะได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส ได้โผฏฐัพพะที่น่าพอใจเท่านั้น แต่อย่างมีสุขที่เลิศกว่านั้นอีก

ซึ่งเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ เวณสปริพาชกก็เห็นด้วย แล้วก็กราบทูลว่า พระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสนั้น ตรัสดี น่าอัศจรรย์นัก ไม่เคยมีมา

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กัจจანะ ข้อที่ว่า กามก็ดี กามสุขก็ดี สุขอันเป็นที่สุดของกามก็ดี นียากที่ท่านผู้มีความเห็นเป็นอย่างอื่น มีความพอใจเป็นอย่างอื่น มีความชอบใจเป็นอย่างอื่น มีความประกอบเนื้อความเป็นประการอื่น มีลัทธิอาจารย์เป็นประการอื่น จะพึงรู้ได้

ดูกร กัจจานะ ภิกษุเหล่าใดเป็นอรหัตตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ มีภริยาได้ทำเสร็จแล้ว มีภรรยาอันปลงลงแล้ว มีประโยชน์ของตนอันถึงแล้ว ตามลำดับ มีสังโยชนในภพสิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ ภิกษุเหล่านั้นแลจะพึงรู้ข้อที่ว่า กาม กามสุข หรือสุขอันเป็นที่สุดของกามนี้ได้

พญูชนะนี้คงจะช่วยประกอบความเข้าใจของท่านผู้ฟังว่า ถ้าไม่มีความรู้เกิดขึ้นแล้ว ที่จะหลุดพ้นไปได้นั้นไม่มี เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

มีประโยชน์ของตนอันถึงแล้วตามลำดับ มีสังโยชนในภพสิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ ภิกษุเหล่านั้นแลจะพึงรู้ข้อที่ว่า กาม กามสุข หรือสุขอันเป็นที่สุดของกามนี้ได้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว เวณสปริพาชกโกรธ ขัดใจ

ทำไมโกรธ เป็นพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค แต่ถ้าคนฟัง ฟังด้วยการไม่พิจารณาเพื่อประโยชน์ของตน ก็จะเข้าใจว่า พระผู้มีพระภาคนั้นตรัสตำหนิ หรือว่าตน ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กัจจานะ ข้อที่ว่า กามก็ดี กามสุขก็ดี สุขอันเป็นที่สุดของกามก็ดี นียากที่ท่านผู้มีความเห็นเป็นอย่างอื่น มีความพอใจเป็นอย่างอื่น มีความชอบใจเป็นอย่างอื่น มีความประกอบเนื้อความเป็นประการอื่น มีลัทธิอาจารย์เป็นประการอื่น จะพึงรู้ได้

เพราะว่าไม่ใช่สิ่งที่จะรู้ได้ง่าย ๆ เพราะฉะนั้น เมื่อได้ฟังอย่างนี้ เวณส-
ปริพาชกก็โกรธ ข้อความในสูตรนี้มีว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว เวณสปริพาชกโกรธ ขัดใจ เมื่อจะ
ด่าว่า ตีเตียนพระผู้มีพระภาค ก็คิดว่า เราจักให้พระสมณโคดมได้รับความ
เสียหายดังนี้ จึงได้กราบทูลว่า

ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น สมณพราหมณ์บางพวกในโลกนี้ ไม่รู้เจือปนเบื้องต้น ไม่รู้
เจือปนเบื้องปลาย แต่ปฏิบัติอยู่ว่า เรารู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดังนี้ ภาชิตของ
สมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงความเป็นคำนำหวัระะทีเดียว ถึงความเป็นคำตำซ้ำ
อย่างเดียว ถึงความเป็นคำเปล่า ถึงความเป็นคำเหลวไหลแท้ ๆ

นี่เป็นข้อความในครั้งนั้น ซึ่งมีผู้กราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ เมื่อโกรธ
ขัดใจ ก็จะต้องใช้คำพูดที่จะทำให้เสียหายแก่พระผู้มีพระภาค คือ ให้เห็นว่า
พระผู้มีพระภาคทรงกล่าวตีเตียนภาชิตของสมณพราหมณ์เหล่านั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กัจจანะ สมณพราหมณ์เหล่าใด เมื่อไม่รู้เจือปนเบื้องต้น เมื่อไม่รู้
เจือปนเบื้องปลาย มาปฏิบัติว่า เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดังนี้ สมณพราหมณ์
เหล่านั้นควรถูกข่มขี้สมกับเหตุ

ดูกร กัจจานะ ก็แต่ว่า เจือปนเบื้องต้นจงดไว้เกิด เจือปนเบื้องปลายจงดไว้
เกิด บุรุษผู้รู้ความ ไม่เป็นคนโง่เขลา ไม่มีมายา เป็นคนซื่อตรง ขอจงมาเกิด
เราจะสั่งสอน เราจะแสดงธรรม เมื่อปฏิบัติตามคำที่เราสอนแล้ว ไม่นานก็จักรู้
เอง จักเห็นเอง ได้ยินว่า การที่จะหลุดพ้นไปได้โดยชอบจากเครื่องผูก คือ อวิชชา
ก็เป็นอย่างนั้น

ดูกร กัจจานะ เปรียบเหมือนเด็กอ่อนยังนอนหงาย จะพึงถูกเขาผูกไว้ด้วย
เครื่องผูกที่ข้อเท้าทั้งสอง ที่ข้อมือทั้งสอง ที่คอหนึ่ง เป็น ๕ แห่ง เครื่องผูก

เหล่านั้นจะพึงหลุดไป เพราะเด็กนั้นถึงความเจริญ เพราะเด็กนั้นถึงความแก่กล้า แห่งอินทรีย์ทั้งหลาย เขาพึงรู้ว่า เป็นผู้พ้น และเครื่องผูกก็ไม่มี ฉันทใด กัจจามะ บุรุษผู้รู้ความก็ฉันทนั้นแล เป็นคนไม่โอ้อวด ไม่มีมายา เป็นคนซื่อตรง ขอบใจมา เกิด เราจักสั่งสอน เราจักแสดงธรรม เมื่อปฏิบัติได้ตามคำที่เราสอนแล้ว ไม่นาน นักก็จักรู้เอง จักเห็นเอง ได้ยินว่า การที่จะหลุดพ้นไปได้โดยชอบจากเครื่องผูก คือ อวิชชา ก็เป็นอย่างนั้น

แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ข้อปฏิบัติตรงตามที่พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงหรือไม่ เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมื่อปฏิบัติได้ตามคำที่เราสอนแล้ว ไม่นานนักก็จักรู้เอง นี่เป็นเรื่องที่จะต้องคิด เพราะเหตุว่าทุกท่านก็ปรารถนาผล คือ การรู้ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพื่อการละคลายกิเลสให้ดับหมดสิ้น เป็นสมุจเฉทเป็นลำดับขั้น แต่ถ้าข้อปฏิบัติไม่ตรง ก็ไม่มีโอกาสเลย ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้รู้ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้

อรรถกถาเวณสสูตร ได้อธิบายเรื่องอวิชชาไว้ว่า อวิชชานั้นเป็นเครื่องผูก และเครื่องผูก ๕ แห่งนั้น คือ เครื่องผูกที่ข้อเท้าทั้งสอง ที่ข้อมือทั้งสอง ที่คอ ได้แก่ เส้นด้ายที่เท้า ที่มือ ที่คอ ในกาลที่เขาเติบโตแล้ว เส้นด้ายนั้นเน่า หลุด ออกไปเองบ้าง ถูกตัดออกไปบ้าง การไม่รู้ที่สุดของอวิชชา เปรียบเหมือนการที่ เด็กไม่รู้จักเครื่องผูก มีเส้นด้าย เป็นต้น การรู้ว่ามี ความหลุดพ้นจากเครื่องผูก คือ อวิชชาด้วยอรรถตมรรค ก็เช่นเดียวกับการรู้เมื่อปลดปล่อยเครื่องผูกอันนั้นออกไป ในเวลาที่โต

แสดงให้เห็นว่า ตอนที่เด็กเล็ก ๆ มีเครื่องผูกทั้งที่ข้อเท้าทั้งสอง ทั้งที่ ข้อมือทั้งสองกับที่คอกนั้น เพราะเป็นเด็กเล็ก ๆ จึงไม่รู้ว่า ตัวเองนั้นมีเครื่องผูกอยู่ที่ ข้อมือ ข้อเท้า และที่คอ แต่เวลาที่โตขึ้น เวลาหมดอวิชชานั้นย่อมทราบได้ ไม่ใช่ หมดไปโดยไม่ทราบ เวลาเมื่ออวิชชาไม่รู้ แต่เวลาที่อวิชชาหมดไปย่อมรู้ เหมือนกับผู้ ที่เติบโตขึ้น และเวลาที่เครื่องผูกนั้นขาดไปก็รู้ได้

เมื่อจบพระสูตรนี้ เวชณสปริพาชกก็ได้ขอให้พระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ

ในพระสูตรยังมีเหตุการณ์และมีข้อความที่คล้ายคลึงกัน แต่ต่างกันที่ สถานที่และบุคคล และผลของพระธรรมเทศนา

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ จุฬสกุททายสูตร ข้อความคล้ายคลึง กับเวชณสสูตร มีว่า

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน เขตพระนครราชคฤห์ สกุททายีปริพาชกอยู่ในปริพาชการาม ซึ่งเป็นที่ให้เหยื่อแก่นกยูง พร้อมด้วย ปริพาชกบริษัทหมู่ใหญ่ ครั้นนั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า

การเที่ยวบินตบตาในกรุงราชคฤห์ยังเข้านัก พึงเข้าไปหาสกุททายีปริพาชก ยังปริพาชการามเถิด

เป็นพระมหากุณมา ที่จะทรงอนุเคราะห์สกุททายีปริพาชก

เมื่อพระผู้มีพระภาคได้เสด็จไปถึงปริพาชการามแล้ว สกุททายีก็ตั้งใจที่จะ ฟังธรรม แล้วพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงให้โอกาสสกุททายีถามปัญหา ซึ่งสกุททายีก็ได้กราบทูลเล่าให้ฟังว่า สกุททายีได้ถามท่านผู้หนึ่งซึ่งเป็นผู้ที่อ้างว่า ท่านเป็นผู้ สारพद्धु सारपद्धेन แต่ว่าสิ่งที่สกุททายีถาม ท่านผู้นั้นก็โกรธ ขัดใจ ไม่พอใจ ซึ่งสิ่งที่สกุททายีถามก็คือ ถามเรื่องการระลึกถึงอดีตชาติ หรือว่าการรู้จุติปฏิสนธิ ของสัตว์ ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ตรัสกับสกุททายีว่า

การที่บุคคลใดจะสนทนากันด้วยเรื่องของการระลึกชาติ ผู้นั้นก็ควรจะเป็นผู้ ที่ระลึกชาติได้ จึงจะทำให้พระองค์ทรงยินดีดีด้วยการสนทนาของบุคคลนั้น และ การสนทนาของพระองค์ พระดำรัสของพระองค์ ก็จะทำให้บุคคลนั้นยินดีดีด้วย แต่ถ้าพูดกับบุคคลที่ระลึกชาติไม่ได้ก็ไม่มีประโยชน์ ในเมื่อคนหนึ่งระลึกชาติได้ และอีกคนหนึ่งระลึกชาติไม่ได้ เพราะฉะนั้น การที่จะสนทนาในเรื่องนั้นก็ไม่นำมา ซึ่งความยินดี

โดยนัยเดียวกัน สำหรับเรื่องของการเห็นจตุตถนิสสัคคิยของสัตว์ก็เช่นเดียวกัน ถ้าสกุลุทายีเป็นผู้ที่เห็นจตุตถนิสสัคคิยของสัตว์ แล้วก็สนทนากับพระผู้มีพระภาค พระองค์ก็ทรงยินดีในคำสนทนาของสกุลุทายี และพระดำรัสของพระองค์ก็จะเป็นที่ยินดีของสกุลุทายี แต่เมื่อสกุลุทายีไม่สามารถที่จะเห็นจตุตถนิสสัคคิยของสัตว์ได้ ก็ย่อมจะไม่ยินดีในคำสนทนานั้น

ซึ่งสกุลุทายีก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า แม้แต่อัตภาพของสกุลุทายีที่เป็นอยู่ในบัดนี้ ก็ยังไม่สามารถจะระลึกได้ พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ก็ไฉนจะระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก เหมือนพระผู้มีพระภาคได้เล่า

คือ อย่าว่าแต่จะระลึกถึงอดีตชาติก่อน ๆ เพียงในชาติปัจจุบันที่กำลังนั่งนอน ยืน เดิน เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น คิดนึก สุข ทุกข์ ก็ยังระลึกไม่ได้แล้ว เมื่อระลึกไม่ได้ ไฉนจะระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมากเหมือนพระผู้มีพระภาคได้เล่า

สกุลุทายี ก็ได้กราบทูลต่อไปว่า ในเดี๋ยวนี้ แม้แต่ปัสสัปปัสสะจ สกุลุทายีก็ยังไม่เห็นเลย ไฉนจักเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจติ กำลังอุบัติ

ก็เป็นการยอมรับว่า ตนเองนั้นไม่สามารถระลึกชาติ หรือว่าเห็นจตุตถนิสสัคคิยได้ เพราะเหตุว่าแม้ในปัจจุบันชาตินี้ ก็ยังไม่สามารถที่จะระลึกอัตภาพที่เป็นอยู่ในบัดนี้ได้ พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ

๑๔๙

พระผู้มีพระภาคตรัสถามลัทธิของอาจารย์ของสกุฑฺดาฬิ ซึ่งสกุฑฺดาฬิก็ตอบว่า ในลัทธิอาจารย์ของตนนั้นมีอยู่อย่างนี้ว่า นี่เป็นวัณณะอย่างย้ง นี่เป็นวัณณะอย่างย้ง

ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงธรรมแก่สกุฑฺดาฬิเป็นอันมาก คล้าย ๆ กับในเวณิสสูตร ซึ่งทำให้สกุฑฺดาฬิเกิดความเลื่อมใสย้ง และได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ และได้ขอบรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค แต่ว่าเมื่อสกุฑฺดาฬิปริพาชกกราบทูลอย่างนี้แล้ว บริษัทของสกุฑฺดาฬิปริพาชกได้กล่าวห้ามสกุฑฺดาฬิปริพาชกว่า

ท่านอุทายี ท่านอย่าประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเลย ท่านอุทายีท่านเป็นอาจารย์ อย่าอยู่เป็นอันเตวาสิกเลย เปรียบเหมือนเป็นหมอน้ำแล้ว จะพึงเป็นจอกน้อยลอยในน้ำ ฉนใด ข้ออุปมานี้ก็จักมีแก่ท่านอุทายี ฉนนั้น ท่านอุทายีท่านอย่าประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเลย ท่านอุทายีเป็นอาจารย์ อย่าอยู่เป็นอันเตวาสิกเลย

เรื่องนี้เป็นอันยุติว่า บริษัทของสกุฑฺดาฬิปริพาชก ได้ทำสกุฑฺดาฬิปริพาชกให้เป็นอันตรายในพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาค ด้วยประการฉะนี้

ตนเองฟังแล้วเกิดความเลื่อมใส ใครที่จะได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค แต่ว่าศิษย์ไม่ยอม ผลที่สุดก็ตามศิษย์ คือ ไม่ได้บรรพชาอุปสมบท แต่ถึงกระนั้นก็จะเห็นพระมหากรุณาของพระผู้มีพระภาคที่ได้ทรงแสดงธรรมกับสกุฑฺดาฬิปริพาชก เพื่อให้เป็นอุปนิสัยปัจจัยสำหรับในกาลข้างหน้า ซึ่งใน **ปัญจสุทนี** มีข้อความอธิบายว่า

ได้ยินว่า สกุกุทายีนี้บวชในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ได้บำเพ็ญสมณธรรม ครั้งนั้นภิกษุผู้เป็นสหายของท่านไม่ยินดีในศาสนา บอกท่านว่าจะสึก ท่านยังความโลภให้เกิดขึ้นในบาตรและจีวรของภิกษุนั้น จึงได้พรรณนาความดีของคฤหัสถ์ สหายของท่านก็ได้ถวายบาตรและจีวรแก่ท่าน แล้วสึก ด้วยกรรมนั้นจึงเกิดมีอันตรายแก่การบรรพชาในเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคในกาลบัดนี้ และได้บรรลุมรรคผล

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่สกุกุทายีปริพาชก ด้วยทรงพระดำริว่าการแสดงธรรมครั้งเดียวนี้ เขาไม่บรรลุมรรคผล แต่ก็จะเป็นปัจจัยแก่เขาในอนาคต พระผู้มีพระภาคทรงเล็งเห็นว่า สกุกุทายีนี้บวชในศาสนาของพระองค์ในอนาคต จักเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้เมตตาวิหารี คือ ในการอยู่ด้วยเมตตา ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงไม่ทรงตั้งแม้ภิกษุรูปหนึ่ง แม้ในเอตทัคคะในเมตตาวิหารี

เมื่อพระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว ในสมัยพระเจ้าธรรมมาโคกราช สกุกุทายีก็ได้เกิดในเมืองปาตลีบุตร บวชแล้วได้บรรลุอรหันต์ นามว่าพระอัสสคุตตเถระ ได้เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้เมตตาวิหารี

การที่กล่าวถึงสกุกุทายี เพื่อจะแสดงให้เห็นภัยของโทษแม้เพียงเล็กน้อยที่ประมาทไม่ได้เลย ซึ่งความจริงสกุกุทายีควรจะได้อบรมบวชอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค ได้เจริญหนทางที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ด้วยเหตุ คือ กรรมอันเล็กน้อยที่ได้ทำไว้ ทำให้สกุกุทายีนั้นไม่ได้บรรพชาอุปสมบท

ถ. อาตมาป็นวิริยเจตสิก และสัมมาวายามะซึ่งมีอยู่ในมรรค ๘ ก็เป็นวิริยเจตสิกเหมือนกัน ท่านกล่าวว่าทั้ง ๒ ประเภทนี้ หมายถึงสัมมปธาน ๔ ดังนั้นการปฏิบัติ ควรจะปฏิบัติประการใด

สุ. ใน **ปปัญจสูทนี** มีข้อความว่า

คำว่า อาตมาป แปลว่า ผู้มีอาตมาปะ มีเนื้อความว่า สิ่งใดเภากิเลสทั้งหลายในภพ ๓ สิ่งนั้นชื่อว่า อาตมาปะ แปลว่า ผู้เภา

คำนี้เป็นชื่อแห่งความเพียร ผู้ใดมีอาตาปะ ผู้นั้นชื่อว่า อาตาปี
แต่ในสติปัฏฐาน ให้พยัญชนะว่า อาตาปี สัมปชาโน สติมา
เพราะฉะนั้น คำว่าอาตาปีนั้น เผาอะไร
แก้วว่า เผาความไม่รู้

ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะวิริยะเจตสิกที่เป็นอาตาปี ที่เป็นมรรคมองค์ ๘ นั้น
เกิดร่วมกับสัมมาสติและสัมมาทิฐิ ซึ่งเมื่อสัมมาสติระลึกรู้ลักษณะของสภาพ
ธรรมใด หมายความว่าในขณะนั้นต้องมีความเพียร จึงได้ระลึกรู้ลักษณะของ
สภาพธรรมนั้น

ท่านอาจจะเรียนเรื่องของจิต โดยที่ยังไม่ได้ศึกษาเรื่องของเจตสิก ท่านก็ไม่
ทราบว่ ในขณะจิตดวงนั้นเกิด มีเจตสิกอะไรเกิดร่วมด้วย แต่ถ้าศึกษาเรื่องของ
เจตสิกแล้ว ท่านก็จะทราบว่า ในขณะจิตดวงนั้นเกิดมีเจตสิกอะไรเกิดร่วมด้วย
เป็นไปในอารมณ์นั้น

เพราะฉะนั้น ท่านอาจจะคิดว่า เป็นตัวท่านที่กำลังพากเพียร มีความ
ยึดถือรูปขันธ์บ้าง เวทนาขันธ์บ้าง สัญญาขันธ์บ้าง สังขารขันธ์บ้าง วิญญาณ-
ขันธ์บ้างว่าเป็นตัวตนที่กำลังพากเพียร นั้นไม่ใช่ลักษณะของสัมมาสติ หรือการ
เจริญมรรคมองค์ ๘ ซึ่งถ้าเป็นลักษณะของสัมมาสติแล้ว สติเป็นสภาพที่ระลึกได้
ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนั้น และในขณะทีสติระลึกรู้ลักษณะนั้น ก็มี
วิริยะเจตสิกเกิดร่วมด้วยแล้ว ไม่ใช่จะต้องมีความเป็นตัวตน เป็นอีกบุคคลหนึ่งที
กำลังพากเพียร หรือทุ่มเทความพากเพียรความจดจ้อง นั้นเป็นลักษณะของตัวตน

แต่ขณะใดที่สติระลึกรู้ลักษณะของกายว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่
บุคคล ระลึกรู้ลักษณะของจิต ของเวทนา ของธรรม ในขณะนั้นมีวิริยะ และก็
เป็นอาตาปี เป็นสัมมาวาจาโม ที่เป็นมรรคมองค์ ๘ เกิดแล้วด้วย ในขณะทีสติ
ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น ที่ท่านยกขึ้นเป็นประธาน คือ สติ ใช้คำว่า มหาสติปัฏฐาน
ยกสติซึ่งเป็นสภาพทีระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนั้นขึ้นเป็น

ประธาน ซึ่งในขณะที่สติระลึกก็มีความเพียร มีวิริยเจตสิกซึ่งเป็นอาตปปี เป็นสัมมาวาจาไม่ด้วย

สำหรับลักษณะของวิริยเจตสิก ใน **อภิญญาสาสนี** ซึ่งเป็น **อรรถกถาคัมภีร์ธรรมสังคณี** มีข้อความว่า

วิริยเจตสิก มีอุตสาหะ เป็นลักษณะ

มีการอุปถัมภ์สหชาตธรรมทั้งหลาย เป็นรสะ (เป็นหน้าที่)

มีความไม่ท้อแท้ เป็นปัจจุภูฐาน (เป็นอาการที่ปรากฏ)

มีความสลดใจ เป็นปทัฏฐาน (เป็นเหตุใกล้)

ในขณะที่ระลึกถึงลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ เป็นวิริยะแล้ว ไม่ใช่ความท้อแท้ใจ ถ้าเป็นความท้อแท้ใจก็ไม่ระลึก จะระลึกทำไม นาม รูป กาย เวทนา จิต ธรรม เพราะฉะนั้น บางท่านที่ไปพากเพียรจงใจด้วยความเป็นอัตตา เมื่อไม่ได้ผลสมดังความปรารถนา ไม่รู้ลักษณะของนามและรูป แต่ไปหวังที่จะประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไป เมื่อไม่ได้ประจักษ์ก็เกิดความท้อแท้ขึ้น จะเป็นสัมมาวายามะ จะเป็นอาตปปีได้ไหม ก็ไม่ได้ เพราะว่าลักษณะของวิริยะที่เป็นไปในกุศล มีความไม่ท้อแท้ใจเป็นปัจจุภูฐาน เป็นอาการที่ปรากฏ

ถึงแม้ว่าทางดำเนินมัชฌิมาปฏิปทาที่จะให้รู้ชัดในสภาพธรรม เพื่อการรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น จะเป็นทางที่ไกลมาก สติระลึกรู้นามและรูปจนทั่ว เพื่อละความไม่รู้ที่ละเล็กทีละน้อยจริง ๆ ไม่ใช่ยังเก็บความไม่รู้ไว้ แล้วเพิ่มเติมหาความต้องการเข้าไปอีกสำหรับที่จะทำให้รู้ขึ้น โดยวิธีนั้นจะไม่ทำให้รู้อะไรเลย แต่ถ้าสติระลึกถึงลักษณะของนามว่าเป็นนาม ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์บุคคล ระลึกถึงลักษณะของรูปว่าเป็นรูป ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์บุคคล ในขณะที่นั้นก็ไม่ได้ท้อแท้ที่จะระลึกและดำเนินหนทางมัชฌิมาปฏิปทา

สำหรับปทัฏฐาน คือ เหตุใกล้ให้เกิดนั้น มีความสลดใจเป็นปทัฏฐาน ซึ่งข้อนี้พระบาลีแสดงว่า

ผู้มีความสลดใจ ย่อมเริ่มตั้งความเพียรโดยปัญญา นัยหนึ่ง

อีกนัยหนึ่งนั่น หรือมีธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งการปรารภความเพียร เป็น
ปทัฏฐาน

มีนาม มีรูป ที่เกิดขึ้นปรากฏทำให้สติระลึก ความเพียรก็ทำให้ระลึกบ่อย ๆ
เนื่อง ๆ เพื่อการที่จะรู้ชัดในสภาพธรรมที่ปรากฏ

สำหรับพญานะที่ท่านได้ยินบ่อย ๆ ใน **โพธิปักขิยธรรม** คือ **สัมมปธาน**
๔ ใน **วิภังคปกรณ์** ก็มีข้อความเรื่อง สัมมปธาน ๔

สัมมปธาน ๔ นั้น ได้แก่

สังวรปธาน เพียรป้องกันบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้น มิให้เกิดขึ้น

ปหานปธาน เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ภาวนาปธาน เพียรเจริญกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น

อนุรักษนาปธาน เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อม

นี่เป็นกิจของวิริยะ ซึ่งเป็นไปพร้อมกันในขณะที่สติระลึกถึงลักษณะของนาม
และรูป กาย เวทนา จิต ธรรม

สำหรับสังวรปธาน กิจที่ ๑ เพียรป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้
เกิดขึ้น

ในขณะที่สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ คือ ความเพียร
ที่จะไม่ให้อกุศลที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น เพราะเหตุว่าถ้าไม่เพียรอย่างนี้ อกุศลก็ย่อม
เกิดเรื่อย ๆ ถ้าสติไม่ระลึกถึงว่าเป็นนามธรรมเป็นรูปธรรม ก็ไม่หมดกิเลส
เพราะฉะนั้น การที่วิริยะเกิดขึ้นร่วมกับสติ เพียรระลึกถึงว่า สภาพนั้นเป็นแต่เพียง
นามธรรม เป็นแต่เพียงรูปธรรม ความเพียรในขณะนั้นทำกิจป้องกันอกุศลธรรมที่
ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น

ที่จริงแล้ว ในขณะที่สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรม วิริยะ
คือ อาตาปี สัมมปธานที่เกิดขึ้นนั้น ทำกิจทั้ง ๔

กิจที่ ๑ คือ เพียรป้องกันอกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น เพราะรู้ว่าจะต้อง
เกิด ถ้าไม่เพียรระลึกถึงลักษณะของนามและรูปตามความเป็นจริงอย่างนี้ โลกะก็

ต้องเกิด โทสะก็ต้องเกิด โมหะก็ต้องเกิด การที่ยึดถือสภาพของนามและรูปว่าเป็นตัวตนก็ไม่ได้หมดสิ้น เพราะฉะนั้น ทางเดียวที่จะดับไม่ให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิด คือ สติระลึก สัมมาวายามะก็เป็นไปกับสติ สัมมปธานนั้นเป็นไปพร้อมกับสติ เป็นมรรคองค์หนึ่งในมรรคมงคล ๘

กิจที่ ๒ ของสัมมปธาน คือ เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ใครห้ามบาปอกุศลธรรมไม่ให้เกิดได้บ้าง เมื่อมีเชื้อของโลภะ โลภะก็ต้องเกิด เมื่อมีเชื้อของโทสะ โทสะก็ต้องเกิด เมื่อยังมีเชื้อของกิเลสใด ๆ ที่ได้สะสมมากิเลสเหล่านั้น ๆ ก็ต้องเกิด ตามเหตุตามปัจจัย ซึ่งทางเดียวที่จะเพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว คือ สติระลึกรู้ลักษณะนั้นว่า เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ขณะที่สติเกิดระลึกรู้ ขณะนั้นเป็นกุศลจิต เพราะฉะนั้น ก็เป็นการละอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นในขณะนั้นได้

กิจที่ ๓ ของสัมมปธาน คือ เพียรเจริญกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น

กุศลธรรมมีหลายอย่าง ทานเกิดขึ้นแล้ว เกิดขึ้นอีก ศีลเกิดขึ้นแล้ว ก็เกิดขึ้นอีก แต่สัมมาทิฐิ ปัญญาที่รู้ชัดในสภาพนามธรรมและรูปธรรมว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ที่จะเป็นญาณแต่ละขั้นนั้นเกิดแล้วหรือยัง ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปในขณะนั้น ก็เพียรไปในทานซึ่งเกิดแล้วก็เกิดอีก กิภาพ กิชาติ ก็มีทานอีก

ศีล ก็เพียรไปในศีล กิภาพ กิชาติ ก็มีการวิริย มีการประพฤติตามศีล แต่ว่า ภาวนาปธานนั้น เพียรเจริญกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ญาณต่าง ๆ วิปัสสนาญาณต่าง ๆ ความรู้ชัดเกิดแล้วหรือยัง ญาณใดเกิดแล้ว ญาณใดยังไม่เกิด หรือว่าญาณทั้งหมดยังไม่เกิดเลย เพียงแต่เป็นผู้ที่ปรารภสติ ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูป เพื่อที่จะให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นนั้นให้เกิดขึ้น

ถ. (ไม่ได้ยิน)

สุ. ไม่ต้องเป็นห่วงสัมมปธาน ๔ เพราะว่าขณะใดที่สติระลึกรู้สภาพที่เป็นนามว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน มีวิริยเจตสิกเกิดร่วมด้วย เป็น

อาตมาปี เป็นสัมมัตถานทั้ง ๔ เป็นสัมมาวายามะ ซึ่งเป็นมรรคมีองค์ ๘ ในขณะที่นั้น ไม่ต้องมีตัวตนไปจัดทำ ๔ กิจ แต่วิริยเจตสิกในขณะนั้นทำกิจทั้ง ๔ ในขณะที่ยังระลึกได้ว่า สภาพนั้นเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

กิจที่ ๔ ของสัมมัตถาน กิจสุดท้าย คือ อนุรักษณาปธาน เพื่ยรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม

ถ้าท่านระลึกถึงลักษณะของนามธรรมครั้งหนึ่ง ประเภทหนึ่ง ระลึกถึงลักษณะของรูปธรรมชนิดหนึ่ง ทวารหนึ่ง และไม่ระลึกอีกบ่อย ๆ ก็ไม่รู้ชัด ปัญญาที่ไม่แจ่มแจ้ง ซึ่งทางที่จะทำให้กุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่เสื่อม คือ ระลึกถึงสภาพของนามและรูปบ่อย ๆ เอง ๆ

ถ. สัมมัตถานที่อาจารย์อธิบายไปแล้ว ก็พอเข้าใจได้ว่า วิริยเจตสิกนี้ เวลาเกิดร่วมกับสตินั้นทำกิจ ๔ อย่าง อย่างหนึ่งคอยกัน อย่างหนึ่งกำจัด อย่างหนึ่งทำให้เจริญ อีกอย่างทำหน้าที่รักษา เกิดขึ้นทีเดียวพร้อมกันเลย

มีบางท่านไปเจริญสติในที่บางแห่ง ท่านบอกว่าต้องนั่งจนรู้สึกเมื่อยแล้วจึงจะเปลี่ยน การนั่งจนรู้สึกเมื่อยจึงจะเปลี่ยนเช่นนี้ จะเรียกว่าสัมมัตถาน หรืออย่างไรครับ

สุ. ชีวิตจริง ๆ เป็นปกติเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า ชีวิตทุก ๆ วันเป็นปกติธรรมดาเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า การเจริญสติปัฏฐาน คือ การเป็นผู้มีปกติเจริญสติ ไม่ใช่เป็นผู้ผิดปกติทำวิปัสสนา ขณะใดที่ท่านเป็นปกติอยู่ และสติระลึกถึงลักษณะของนามและรูปทีละอย่างที่กำลังเกิดขึ้นปรากฏในขณะนั้น นั่นเป็นการที่สัมมาสติเกิดขึ้นระลึกเพื่อรู้ แล้วก็จะการที่เคยยึดถือนามรูปใด ๆ ที่เกิดกับท่านว่าเป็นตัวตน

ถ. มีคำถาม ๓ ข้อ

๑. ที่อาจารย์กล่าวว่า การปลีกตัวออกไปปฏิบัติวิปัสสนา เป็นอัตตา มีว่าไว้ในพระสูตรไหน คัมภีร์ไหน

๒. เคยได้ยินว่า ในสติปัฏฐานให้รู้ ว่า นั่ง นอน ยืน เดิน ในท่าทางอาการ แต่อาจารย์สอนว่า ให้รู้เย็น ร้อน อ่อน แข็ง มีอยู่ในพระสูตรไหน

๓. ที่ว่าพระโสดารู้แต่กายอย่างเดียว ไม่รู้เวทนา ไม่รู้จิต ไม่รู้ธรรม จะต้องมาเจริญเวทนา จิต ธรรมอีก มีว่าไว้ในสูตรไหน

ส. ที่ท่านถามว่า การปลีกตัวออกไปปฏิบัติวิปัสสนาเป็นอัตตา มีว่าไว้ในพระสูตรไหน คัมภีร์ไหน

ท่านต้องการแต่เฉพาะชื่อสูตร แล้วก็คัมภีร์ แต่ในการเจริญสติปัฏฐาน ข้อประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องนั้น จะต้องตรวจสอบเทียบเคียงทั้ง ๓ ปิฎก ให้มีความเข้าใจที่ไม่คลาดเคลื่อน จึงจะเป็นสัมมามรรคได้

ท่านเข้าใจว่า ท่านจะปลีกตัวออกไปปฏิบัติวิปัสสนา และโดยมากที่ท่านปลีกตัวออกไป ท่านก็ไปสู่สถานที่ที่เรียกว่าสำนักปฏิบัติ แต่ท่านไม่ได้พิจารณาข้อปฏิบัติว่า ข้อปฏิบัตินั้นเทียบเคียงกับพระวินัย พระสูตร พระอภิธรรมได้ไหม

และสำหรับการที่จะเทียบเคียงข้อปฏิบัติของสำนักปฏิบัตินั้นก็ต้องเทียบเคียงกับสำนักของพระผู้มีพระภาค ซึ่งภิกษุประพฤติปฏิบัติตามพระวินัย ซึ่งในพระวินัยปิฎกจะมีเรื่องชีวิตของบรรพชิตอย่างครบถ้วนทีเดียว ซึ่งทั้ง ๆ ที่เป็นข้อปฏิบัติของบรรพชิต ไม่ใช่เป็นข้อปฏิบัติของฆราวาส แต่แม้กระนั้นชีวิตของท่านก็เป็นปกติ ดำเนินไปเป็นปกติทีเดียว

๑๕๐

พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เจริญชกัณท์ และ สมนตปาสาทิกา ซึ่งเป็น
อรรถกถาพระวินัยปิฎก มีข้อความว่า

ก่อนที่พระผู้มีพระภาคจะทรงบัญญัติปฐมปาราชิก เมื่อ ๒๐ พระพรรษานั้น
พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงบัญญัติกองอาบัติเล็กน้อย ในเพราะเรื่องอันเป็นเหตุให้
ทรงบัญญัติสิกขาบทนั้น ๆ

ข้อความใน **พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เจริญชกัณท์** มีว่า

ก่อนเสด็จไปสู่พระนครเวสาลี อันเป็นต้นเรื่องของปฐมปาราชิกนั้น
พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ก็ได้จำ
พรรษาอยู่ในเมืองเวรัญชา ตามคำอาราธนาของเวรัญชพราหมณ์ผู้ซึ่งได้ไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาค ณ พระพุทธสำนัก แล้วก็ได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยประการ
ต่าง ๆ แต่เมื่อพระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก้คำกล่าวต่อของเวรัญชพราหมณ์
จนกระทั่งเวรัญชพราหมณ์หายข้องใจแล้ว เวรัญชพราหมณ์ก็ได้ทูลคำนี้แก่
พระผู้มีพระภาคว่า

ท่านพระโคตมเป็นผู้เจริญที่สุด ท่านพระโคตมเป็นผู้ประเสริฐที่สุด ข้าแต่
ท่านพระโคตม ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาสิตของพระองค์ไพเราะนัก
พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอนกปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของ
ที่คิดว่า ปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยตั้งใจว่า
คนมีจักขุจะเห็นรูป ดังนี้ ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระโคตม พระธรรม และพระสงฆ์
ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรงจำข้าพเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต
จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป และขอพระองค์พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ จงทรงรับ
อาราธนา อยู่จำพรรษาที่เมืองเวรัญชาของข้าพเจ้าเถิด

พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาด้วยพระอาการดุชนี ครั้นเวรวัชชพรหมณนั้นทราบการรับอาราธนาของพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณ หลีกไป

ข้อความต่อไปในพระวินยปิฎกมีว่า

ก็โดยสมัยนั้นแล เมืองเวรวัชชา มีภิกษาหารน้อย ประชาชนหาเลี้ยงชีพ ผิดเคือง มีกระดูกคนตายขาวเกลื่อน ต้องมีสลากซื้ออาหาร ภิกษุสงฆ์จะยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยการถือบาตรแสวงหา ก็ทำไม่ได้ง่าย

ครั้งนั้น พวกพ่อค้าม้าชาวอุตตราประเทศ มีม้าประมาณ ๕๐๐ ตัว ได้เข้าพักแรมตลอดฤดูฝนในเมืองเวรวัชชา พวกเขาได้ตกแต่งข้าวแดงสำหรับภิกษุรูปละแ่งไว้ที่คอกม้า เวลาเช้าภิกษุทั้งหลายครองอันตราวาสกแล้ว ถือบาตร จีวร เข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวรวัชชา เมื่อไม่ได้บิณฑบาต จึงเที่ยวไปบิณฑบาตที่คอกม้า รับข้าวแดงรูปละแ่งนำไปสู่อาราม แล้วลงครกโขลก ฉ้น ส่วนท่านพระอานนทบิดข้าวแดงแ่งหนึ่งที่ศิลา แล้วน้อมเข้าไปถวายแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคเสวยพระกระยาหารที่บดถวายนั้นอยู่ ได้ทรงสดับเสียงครกแล้ว

ที่กล่าวถึงตอนนี้เพื่อให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาสภาพของชีวิตจริง ๆ การเจริญสติปัฏฐานในครั้งนั้น เจริญสติระลึกรู้สภาพธรรมที่ปรากฏแก่ตนตามความเป็นจริง ชีวิตของพระภิกษุในครั้งนั้นลำบากไหม ชีวิตของฆราวาสในสมัยนี้ และในสมัยต่อ ๆ ไปข้างหน้าจะลำบากถึงแค่นี้ได้ไหม

ไม่มีใครสามารถที่จะทราบว่า ฟุ้งนี้จะมีอะไรเกิดขึ้น วันนี้เป็นคนที่แข็งแรง มีข้าวปลาอาหารที่สมบูรณ์ มีทรัพย์สมบัติมากมาย แต่ฟุ้งนี้อาจจะไม่มีอะไรเหลือเลยก็ได้ อาจจะต้องประสบกับชีวิตที่ยากแค้น แต่ถ้าเป็นผู้ที่ระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็จะต้องเป็นผู้ที่เจริญสติรู้รูปนามที่ปรากฏกับตน ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในขณะนั้นตามความเป็นจริง ไม่ใช่หลีกเลี่ยงว่า ตอนนี้ทุกข์ยากนัก ลำบากนัก ต้องไปชวนขวายเป็นแสวงหาทรัพย์ แสวงหาอาหารมาให้สมบูรณ์ดีเสียก่อน ใครจะเจริญสติปัฏฐานได้ทั้ง ๆ ที่กำลังหิว หรือใครจะ

เจริญสติปัฏฐานได้ทั้ง ๆ ที่กำลังบริโภคข้าวแดง บางคนอาจจะคิดอย่างนั้น โน่นก็ไม่ได้ นี่ก็ไม่ได้ ขณะนั้นก็เจริญสติปัฏฐานไม่ได้ ขณะนี้ก็เจริญสติปัฏฐานไม่ได้

ชีวิตจริง ๆ ของท่านเป็นอย่างไร มีกรรมที่ได้ทำไว้ในอดีตที่จะทำให้มีวิบากได้ประสมรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์อย่างไรในวันไหน ก็เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ ขอให้ดูชีวิตของบรรพชิต ท่านไม่ได้เข้าไปอยู่ในห้องเล็ก ๆ ไม่ได้ทำอะไรแล้วจึงจะเจริญสติปัฏฐาน ท่านไปบิณฑบาต

พญฺชนะในพระไตรปิฎกอาจจะทำให้บางท่านเข้าใจคลาดเคลื่อน ผิดเพี้ยนผิดไป เช่น พญฺชนะที่ว่า เวลาเช้าภิกษุทั้งหลายครองอันตรวาสกแล้ว ถือบาตรจีวร เข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวรัญชา

บางท่านติดพญฺชนะเสียอีกแล้ว คิดว่า ท่านครองอันตรวาสก คือ นุ่งสบงแล้วก็ถือบาตร ถือจีวร เข้าไปบิณฑบาต แต่ความหมาย คือ ภิกษุทั้งหลายครองอันตรวาสก คือ นุ่งสบงแล้ว ถือบาตรและจีวร บาตรที่จะถือ ก็ถือด้วยมือทั้งสอง แต่จีวรนั้นก็คล้อง คือ ห่มจีวร ซึ่งจะถือเอาจีวรด้วยอาการใดที่ควร ครองจีวรแล้วก็ชื่อว่า ถือเอาจีวรนั่นเอง แต่ไม่ได้หมายความว่า ท่านถือบาตร แล้วก็ถือจีวร ถ้าเข้าใจอย่างนั้นก็ผิด

และสำหรับชีวิตจริง ๆ ในเมืองเวรัญชานั้นเกิดเหตุภิกขุภย ไม่ได้บิณฑบาต จึงเที่ยวไปบิณฑบาตที่คอกม้า รับข้าวแดงรูปละแ่งนำไปสู่อาราม แล้วลงครกโขลก ฉ้น

นี่เป็นชีวิตจริง ๆ แม้ของบรรพชิต ไม่ใช่ว่าห้ามทำอะไร ถ้าเข้าใจอย่างนั้นก็ผิด เพราะฉะนั้น เรื่องของธรรมวินัยทั้ง ๓ ปิฎก ถ้าท่านยิ่งศึกษามาก และท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ ท่านก็จะทราบถึงความสอดคล้องของทั้ง ๓ ปิฎก ถึงการที่จะต้องเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน เพราะเหตุว่าแม้บรรพชิตก็ยังต้องกระทำกิจเช่นนั้น

ข้อความใน **ปฐมสมันตปาสาทิกา ภาค ๑** มีว่า

เหตุใดพระผู้มีพระภาคจึงไม่ทรงเข้าจำพรรษาในบรรดาพระนครแห่งใดแห่งหนึ่ง มีนครจำปา สาวัตถี และราชคฤห์ เป็นต้น

คงจะเกิดข้อสงสัยขึ้นว่า พระผู้มีพระภาคจะไม่ทรงทราบหรือว่า เมืองเวรัญชานั้นเกิดทุพภิกขภัย เมื่อทรงทราบแล้ว เหตุไฉนจึงทรงจำพรรษาอยู่ที่เมืองเวรัญชา เพราะเหตุว่าพระภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปนั้นจะต้องมีชีวิตที่ลำบากในเรื่องของภัตตาหาร

ข้อความในสมันตปาสาทิกา แก้วว่า

พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นเหตุการณ์นี้เป็นอย่างดีว่า พวกพ่อค้าม้า จักทำการสงเคราะห์ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้น จึงทรงเข้าจำพรรษาในเมืองเวรัญชานั่นแล ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นไม่ได้อาหารที่หุงต้มแล้ว ได้แต่เฉพาะข้าวแดงแล่งหนึ่ง แล้วผู้ที่รับหุงต้มเป็นข้าวต้มหรือข้าวสวยถวายแก่พระภิกษุทั้งหลายนั้น ก็ไม่มี และการหุงต้มเอง ย่อมไม่เป็นสมณสาธูป คือ ไม่สมควรแก่เพศสมณะ

ภิกษุเหล่านั้นรวมเป็นพวก ๆ พวกละ ๘ รูปบ้าง พวกละ ๑๐ รูปบ้าง ปรีชากันว่า ความเป็นผู้มีคุณสมบัติ และการเปลื้องจากการหุงต้มให้สูงเองจักมีแก่พวกเราด้วยวิธีอย่างนี้ ดังนี้ จึงไขลก ตำในครกแล้ว เอาน้ำซุบส่วนของตน ๆ ให้ชุ่ม แล้วก็ฉัน ครั้นเธอเหล่านั้นฉันแล้ว ก็เป็นผู้มีความขวนขวายน้อย บำเพ็ญสมณธรรมอยู่ด้วยประการฉะนี้

ท่านผู้ฟังคงยังไม่เคยประสบชีวิตอย่างนี้ แต่เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นแล้วกับบรรพชิตและชาวเมืองเวรัญชาในครั้งนั้น เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติเจริญสติ เป็นผู้ที่เดือดร้อนน้อยกว่าผู้ที่ไม่เจริญสติ นี่เป็นของที่แน่นอน

เรื่องของวิบาก คือ การที่จะเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ยินเสียงทางหู ได้กลิ่นทางจมูก ลิ้มรสทางลิ้น ได้สัมผัส เย็น ร้อน อ่อน แข็งทางกาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ได้อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา หรือตามความปรารถนาของบุคคลหนึ่งบุคคลใด เพราะเหตุว่าทุกท่านย่อมปรารถนาที่จะเห็นแต่สิ่งที่ดี ได้ยินเสียงที่ดี ได้กลิ่นที่ดี ได้รสที่ดี

ได้โงงรู้พพะที่ดี แต่ทุกสิ่งเหล่านี้ที่จะเกิดขึ้นกับแต่ละท่านนั้น ย่อมเป็นไปตามกรรม เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติก็ระลึกถึงสภาพของนามรูปที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจตามความเป็นจริงว่า สภาพนั้นก็เป็นนามชนิดหนึ่ง เป็นรูปชนิดหนึ่ง ทางตา เป็นนามชนิดหนึ่ง เป็นรูปชนิดหนึ่ง ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็ทำนองเดียวกัน เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ

เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติเจริญสติ ถ้ามีความรู้ชัดขึ้น เพิ่มขึ้น มากขึ้นแล้ว ก็ระลึกถึงในสิ่งที่เกิดแล้วปรากฏ เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นก็เป็นเครื่องกันกระแสของกิเลสที่จะทำให้เดือดร้อน ดิ้นรน หรือว่ากระวนกระวายไปได้ ด้วยเหตุนี้พระภิกษุในครั้งนั้น ท่านก็บำเพ็ญสมณธรรมด้วยประการดังนี้

ข้อความต่อไปมีว่า

ส่วนพวกพ่อค้าม้าเหล่านั้น ถวายข้าวแดงแดงหนึ่ง และเนยใส น้ำผึ้ง และน้ำตาลกรวดที่ควรแก่ข้าวแดงนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ท่านพระอานนท์นำเอาข้าวแดงนั้นมาบดที่คีลา กิจที่บุรุษบัณฑิตผู้มีบุญทำแล้ว ย่อมเป็นของที่ชอบใจทีเดียว คราวนั้นท่านพระอานนท์ ครั้นบดข้าวแดงนั้น ก็ปรุงด้วยเครื่องปรุง มีเนยใส เป็นต้น น้อมเข้าไปถวายแด่พระผู้มีพระภาค ขณะนั้นพวกเทวดาได้แทรกทิพยโอสถลงในข้าวแดงที่ปรุงนี้ พระผู้มีพระภาคก็เสวยพระกระยาหารที่บดถวายนั้น ครั้นเสวยแล้ว ก็ทรงยังกาลให้ผ่านไปด้วยผลสมาบัติ จำเนียรกาลตั้งแต่นั้นมาก็ไม่เสด็จเที่ยวทรงบาตร

สำหรับท่านพระอานนท์ ท่านเป็นพุทธอุปัฏฐากเป็นเวลา ๒๕ ปี แต่ว่าในปฐมโพธิกาล ๒๐ ปีแรกนั้น พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงมีอุปัฏฐากประจำ

ข้อความใน **สมันตปาสาทิกา** มีว่า

ถามว่า ก็คราวนั้น พระอานนท์เถระยังไม่ได้เป็นผู้อุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคหรือ

คำว่า ยังไม่ได้เป็น ทั้งท่านก็มิได้รับตำแหน่งผู้อุปัฏฐาก และความจริงในครั้งปฐมโพธิกาล ชื่อว่าภิกษุผู้อุปัฏฐากประจำของพระผู้มีพระภาค ในภายใน ๒๐

พรรษาย่อมไม่มี บางคราวท่านพระนาคสมาลเถระอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาค บาง
คราวท่านพระนาคิตเถระ บางคราวท่านพระเมคขิยเถระ บางคราวท่านพระอุปวณ
เถระ บางคราวท่านพระสาครเถระ บางคราวพระเถระผู้เป็นโอรสของเจ้าลิจฉวี
ชื่อสุนักขัตตะอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาค

พระเถระเหล่านั้นอุปัฏฐากตามความพอใจของตนแล้ว ก็หลีกไปในเวลาที่
ตนปรารถนาจะหลีกไป ท่านพระอานนทเถระ เมื่อท่านเหล่านั้นอุปัฏฐากอยู่
ก็เป็นผู้มีความขวนขวายน้อย เมื่อท่านเหล่านั้นหลีกไปแล้ว ก็ทำวัตรปฏิบัติเสีย
เองทีเดียว

นี่เป็นเรื่องของท่านพระอานนทที่ว่า ถึงแม้ในตอนแรกท่านจะไม่ได้เป็นผู้
อุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคเป็นประจำ มีท่านพระเถระรูปอื่นอุปัฏฐากอยู่ แต่เมื่อถึง
คราวที่ท่านพระเถระเหล่านั้นหลีกไป ท่านพระอานนทก็อุปัฏฐากพระผู้มีพระภาค
ด้วยตนเองทั้ง ๆ ที่ท่านยังไม่ได้เป็นผู้อุปัฏฐากประจำ

ข้อความต่อไปใน **พระวินยปิฎก มหาวิภังค์** มีว่า

พระผู้มีพระภาคเสวยพระกระยาหารที่บดถวายนั่นอยู่ ได้ทรงสดับเสียงครก
แล้ว พุทธประเพณี พระตถาคตทั้งหลาย

ทรงทราบอยู่ ย่อมตรัสถามก็มี

ทรงทราบอยู่ ย่อมไม่ตรัสถามก็มี

ทรงทราบกาล แล้วตรัสถาม

ทรงทราบกาล แล้วไม่ตรัสถาม

พระตถาคตทั้งหลาย ย่อมตรัสถามสิ่งทีประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ตรัส
ถามสิ่งที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ สิ่งที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ พระองค์ทรง
กำจัดด้วยข้อปฏิบัติ

พระผู้มีพระภาคพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายด้วย
อาการ ๒ อย่าง คือ

จักทรงแสดงธรรม อย่างหนึ่ง

จักทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกทั้งหลาย อย่างหนึ่ง

นี่เป็นชีวิตของบรรพชิตที่ดำเนินไปตามปกติ แต่เมื่อมีเหตุที่ไม่สมควร ที่ไม่ใช่สมณสาธูป พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงบัญญัติสิ่งที่ควรแก่สมณสาธูป เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า การเจริญสติปัฏฐานในสำนักของพระผู้มีพระภาคนั้น เป็นปกติในชีวิตประจำวัน และท่านพระภิกษุทั้งหลายก็ประพฤติสิ่งที่ควรตามพระวินัยบัญญัติ

ข้อความต่อไปมีว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระอานนทว่า

อานนท นั้นเสียงครกหรือหนอ

จึงท่านพระอานนทกราบทูลเนื้อความนั้น ให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญว่า

ดีละ ดีละ อานนท พวกเธอเป็นสัตบุรุษ ชนวิเศษแล้ว พวกเพื่อนพรหมจารีชั้นหลัง จักดูหมิ่นข้าวสาลีและข้าวสุกอันระคนด้วยเนื้อ

ในครั้งที่เมืองเวรัญชาเกิดทุพภิกขภัย พระภิกษุและพระผู้มีพระภาคก็ได้ ภัตตาหารเพียงข้าวแดง และท่านก็ต้องเอามาบด เอามาโขลกในครก แล้วก็ชุปน้ำฉัน แต่ว่าพวกเพื่อนพรหมจารี คือ พระภิกษุชั้นหลัง จะดูหมิ่นข้าวสาลีและข้าวสุกอันระคนด้วยเนื้อ เพราะถ้าไม่ใช่สมัยทุพภิกขภัย ภัตตาหารที่ได้รับจากผู้ที่มีจิตศรัทธามาถวาย ก็ย่อมจะเป็นอาหารที่ประณีต เป็นข้าวสุกและระคนด้วยเนื้อ แต่แม้กระนั้น จิตของท่านที่ยังไม่หมดกิเลส ก็จะทำให้เกิดการดูหมิ่นว่า ข้าวสายนี้น้อยไป หรือว่าข้าวสุกนี้เป็นอย่างนั้น เนื้อนี้เป็นอย่างนี้ ไม่เป็นที่สับถวียาศัย หรือว่าไม่เป็นที่พอใจได้ ไม่เหมือนในครั้งพุทธานุภาพที่แม้เป็นข้าวแดงบด แต่ท่านเหล่านั้นก็เจริญสมณธรรมด้วยประการดังนี้

นี่เป็นความต่างกัน สำหรับผู้ที่จะขัดเกลากิเลสในครั้งโน้น และในครั้งหลัง เป็นข้อเปรียบเทียบให้เห็นว่า ในกาลต่อ ๆ มาจะมีอะไรเกิดขึ้น และความรู้สึก ความนึกคิดของบุคคลในครั้งหลังจะเป็นอย่างไร ที่ยกตัวอย่างนี้เพื่อที่จะเทียบเคียง

ให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าเป็นสมัยที่ไม่ใช่ทุพภิกขภัย และท่านทั้งหลาย ทั้งบรรพชิตและ
ฆราวาสก็ยังมีอาหารที่เพียบพร้อมสมบูรณ์ มีรสที่ประณีต แต่ก็ควรที่จะย่นระยะเล็ก
ถึงท่านเหล่านั้นในอดีตด้วยว่า ท่านเป็นผู้ที่เจริญสมณธรรม ไม่ว่าสิ่งอะไรจะ
เกิดขึ้นแก่ท่าน

เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าท่านจะเป็นบุคคลในครั้งนี้ ก็ไม่ควรจะเดือดร้อนอะไร
มากมายที่จะต้องกระวนกระวายดิ้นรน เป็นผู้ที่ย่อมรับสภาพธรรมที่เกิดขึ้นกับตน
แล้วก็เจริญสติระลึกรู้สภาพธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริง ไม่ว่าทางตาจะประสบ
อะไร ทางหูจะประสบอะไร ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายจะประสบอะไร

ทุกท่านก็ต้องบริโภคอาหารอยู่เป็นประจำ ถ้าท่านเป็นผู้ที่สังเกตสภาพธรรม
ที่เกิดขึ้นกับตัวท่าน บางวันอาหารประณีตมาก แต่ว่าบางวัน ทั้ง ๆ ที่ท่านอาจจะมี
เงินทอง แต่อาหารไม่ประณีตเลย บางท่านอาจจะเทียบเคียง ใกล้เคียงยิ่งกว่านั้นอีก
มือเย็นของท่านอาจจะเป็นอาหารที่ประณีตมาก ประู่งอย่างดี มีหลายชนิดในวันนั้น
แต่พอรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง ย้ายสถานที่ เปลี่ยนสถานที่แล้ว อาหารกลางวันของท่าน
เกือบจะไม่มีอะไรเลย เป็นไปได้ไหม ก็เป็นไปได้ เป็นปกติ เป็นสภาพธรรมที่
อาจจะเกิดกับบุคคลใด ในขณะใด ในกาลใดก็ได้

เพราะฉะนั้น ก็เป็นเครื่องเตือนให้ระลึกว่า ไม่ว่าท่านจะประสบกับวิบาก
อย่างไรก็ตาม ก็เป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน เจริญสมณธรรมได้ ในเมื่อสภาพธรรม
นั้น ๆ เป็นของจริงที่เกิดปรากฏกับท่าน ซึ่งสภาพธรรมที่จะเกิดกับแต่ละท่านนั้น
ก็ย่อมเป็นไปตามกรรมของท่าน และตามโอกาสอันควรด้วย

